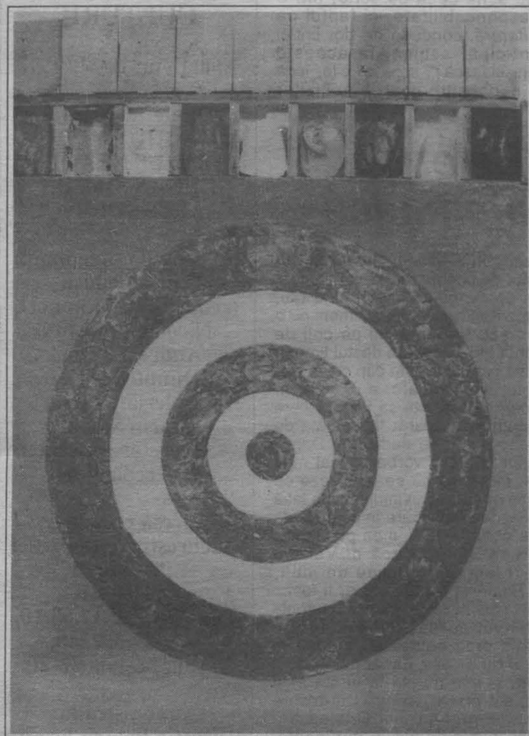
BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„M. SADOVEANU"
Inventar Nr.

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul II
Nr. 10 (27)
13 mart. 1992
16 pagini
9 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Jasper JOHNS: Ţintă cu mulaje de ghips

Ilustrăm acest număr cu opere pop-art reprezentative

I.D. SÂRBU ÎN SCRISORI

Ştefan Aug. DOINAŞ: Pro Voiculescu

Proză de George CUŞNARENCU şi Ioan LĂCUSTĂ

Valeriu CRISTEA: O întîlnire ratată

366 de întrebări pentru Nicolae STEINHARDT

Zaharia SÂNGEORZAN: Cultura europeana si „persoane deplasate"

Mai semnează: Mircea MALIŢA, Dan MĂNUCĂ, Dumitru MICU, Eugen SIMION, Marin SORESCU

Întoarcerea lui Nicolae Titulescu

Momentul a avut măreţie antică: oasele eroului s-au întors acasă după o jumătate de veac. De n-ar fi venit "din cer" cu un uriaş avion, le-am fi zidit într-un final de tragedie elină. Sau în Shakespeare.

Le-a fost dat "risipitorilor" lui Nicolae Titulescu să se adauge unei tragedii româneşti - a deştărării - aflîndu-şi acum, între iarnă şi primăvară visatul *acasă*. A fost ultimul drum al peregrinului şi litera testamentului lui s-a împlinit: a venit să doarmă în cripta unei cetăţi aşezate de destin în chiar obştea încă neîntregei noastre moşii, în inima ei de lut, sub veghea Carpaţilor.

Dintre marii deştăraţi s-a întors, cel dintîi în ţara slujită cu destoinicie şi credinţă, cu dor neîmpăcat. Cîţi alţii îl vor urma, din morminte ştiute în casa de acasă? Bălcescu nu, el s-a devălmăşit cu varul de oase al gropniţei palermitane din care n-a mai putut fi smuls. Dar ceilalţi, zeci, poate mii, va veni şi pentru ei clipa solemnă luminată de slujbe bizantine a reîntrupării? Trebuie să credem că nu va fi altfel acum cînd începem să ne întocmim averea cu acest, bizar pentru unii, import de relicve sfinte. Ne reîmproprietărim deocamdată cu ele, ne aşezăm speranţele sub sfiita lor luminare înainte de a visa din nou la mai-binele etern al patriei. Fiindcă visele, e limpede, sînt avuţia noastră. Dar oare de ce pentru noi, românii, înflorirea se confundă cu meşteşugul reînhumării?

Marele strateg rămîne al nostru nu doar cu solemna reverberare în timp a faptelor sale încă neadunate într-o biografie ci şi cu atît cît a mai rămas din falnica sa alcătuire omenească. Îi avem vocea păstrată pe discurile de ceară ale fonografelor primitive, cum în ceara lipită pe foi de ceasloave păstrăm vocabulele psalmiştilor. Avem imagini fotografice din care, mai înalt cu un cap decît cei din juru-i, Titulescu ne priveşte scrutător. Îi păstrăm, puţine, hîrtiile caligrafiate nervos. De scris cu adevărat, va fi scris Domnia Sa doar cu dalta gravorului de pisanii, temuta lui spadă. S-a ridicat în veac tulburat ca un ziditor al concordiei şi de numele său e legată ctitoria familiei Naţiunilor Unite. A avut credinţa că pacea poate fi salvgardată şi a fost un veştejitor al zavistiei între fraţi şi al războaielor despre care, atunci cînd se sting, aflăm că au fost invariabil *drepte*.

Mai-mare peste cîteva pogoane de ţarină oltenească, Titulescu s-a socotit şi a fost un european, gestica lui a făcut ca nimeni să nu-i măsoare umbra comparînd-o cu *mica* lui ţară. A vorbit tot timpul în numele unei mari puteri: a spiritului, a logicii, a discernămîntului. Cu el, ţările socotite mici au dobîndit, cel puţin în cîn diplomatic, acelaşi loc, la mesele de tratative sau de judeţ iar numele României a fost acoperit de laudă. Şi-a uimit, prin eleganţă şi farmec, adversarii, punînd în bătăliile cancelariilor înţelepciune şi toleranţă. De înfrînt îl puteau înfrînge doar ai lui. Şi au făcut-o, lipsindu-se de geniul său exact în clipele în care aveau mai mare nevoie de strălucirea-i nesecată. Acuzînd tertipul politic, labilitatea unor răi gospodari de ţară, laşitatea capului ţării, Titulescu n-a făcut cap de ţară din brutala năruire a unei cariere fără egal şi a continuat, graţie respectului de care se bucura, să trudească spre a se face auzit sub ferestrele unor Înalte Curţi europene fisurate de primele schije ale dezastrului. El nu putea spune ca Scipio Africanul "Ţie, popor ingrat, nu-ţi va rămîne nici cenuşa mea" fiindcă, iată, testamentul omului mort în sărăcie are ca principal "obiect" tocmai *această* cenuşă restituită, după tratative diplomatice - s-ar fi putut altfel? - şi după o sentinţă judecătorească, pămîntului din care s-a ivit.

Act de emoţie penitentă, primirea sicriului plumbuit provoacă durere şi sădeşte încredere.

Vom fi mai demni, mai înţelepţi, mai buni, acum cînd ne-am început visata *reîntregire* cu întoarcerea între noi a martirului!

Literatorul

Jasper JOHNS: Ţinte cu patru chipuri

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TUR DE ORIZONT

Dl. Grigurcu și euforica-i iresponsabilitate

Poetul basarabean Grigore Vieru și-a exprimat, cu puțin timp în urmă, opiniile sale despre modul în care sunt tratați în unele publicații bucureștene Eminescu (acuzat de "protolegionarism " și "corigență la democrație "), Sadoveanu, Arghezi, G.Călinescu, Marin Preda, Nichita Stănescu etc., vinovați, aceștia din urmă, de "colaboraționism ", "nomenclaturism ", demisie intelectuală și, în genere, cădere (decădere) morală în timpul defunctului regim totalitar. Părerea lui Grigore Vieru este că "toate aceste necugetate fapte sunt o rușine națională, o pată de sînge românesc pe care nu ne-ar ajunge probabil lacrimile să o spălăm"... Îi răspunde, numaidecît, într-o scrisoare lungă și prolixă (trei pagini de revistă), în *România Literară*, cine credeți? Cine altcineva dacă nu eternul, inevitabilul Gh. Grigurcu, procurorul moral al literelor române?!... Simțindu-se lezat în convingerile sale, dl. Grigurcu contra-atacă și, abuzînd de generozitatea revistei săptămînale a Uniunii Scriitorilor, reia veșnicile lui acuzații, într-un mod grobian și iresponsabil, la adresa marilor scriitori citați mai înainte. El nu face, în fapt, decît să confirme ceea ce poetul din Chișinău observă cu justețe și întristare: "denigrarea obraznică a clasicilor " este un fenomen grav, foarte grav, în cultura română actuală. Îndîrjit, iacobinul Gh. Grigurcu își incunoștințează, în continuare, cititorii că Nichita Stănescu "după cum s-a remarcat îndeobște, a alunecat tot mai mult în improvizație, confuzie, nesemnificativ, într-un marasm coincident cu criza societății românești, de care nu părea a lua notă ", că biografia lui Marin Preda este marcată de "puternice iregularități " și, în genere, opera lui este discutabilă din toate punctele de vedere etc. Ce-i curios (și inevitabil ridicol în acest rechizitoriu este faptul că autorul lui, adică dl. Grigurcu, amintește că "adevărul critic nu-i monopolul nimănui " și se arată indignat de "campania mișelească " din presa de azi împotriva unor intelectuali ca domnii Șora, Radu Enescu sau I. Negoițescu... Este, va ză zică, mișelește să contești pe scriitorii citați, dar este perfect just moral și un act spiritual superior să ataci săptămînă de săptămînă, cu cele mai înjositoare vorbe, pe Arghezi, Sadoveanu, G. Călinescu, Preda, N. Stănescu etc... Cam aceasta este, în rezumat, logica și etica domnului Gheorghe Grigurcu... Conform acestei logici, poetul Grigore Vieru devine inchizitor, antidemocratic, frivol, "naționalist ", complice la "campania mișelească " dacă apără pe Eminescu, Arghezi, Sadoveanu, G. Călinescu, în timp ce dl. Gh. Grigurcu, care nu pregetă să înjosească aceste nume ilustre, ar fi chiar prin acest fapt un spirit democrat, un spirit justițiar, un intelectual, în fine, care nu are somn din cauza culpabilității scriitorilor români postbelici... Stranie logică, încă o dată, desăvîrșită consecvență în gîndire...

Am fi trecut și peste acest lamentabil rechizitoriu (opera unui grafoman maniac, vizibil complexat, resentimentar, defulat în pamflete interminabile) dacă n-am fi surprinși de două lucruri: 1. tăcerea lașă a revistelor literare în fața procesului de contestare primitivă a valorilor naționale și 2. dl. Grigurcu își permite să judece și să condamne, în propoziții incalificabile, pe intelectualii și pe oamenii politici basarabeni... Este, într-adevăr, aiuritor să vezi că dl. Grigurcu, care, sub Ceaușescu, n-a mișcat un deget, n-a scos o vorbă (a profitat, în schimb, din plin, de ceeea ce i s-a oferit) trage, acum, de urechi și-i suspectează de demisie morală pe Grigore Vieru și pe alți patrioți basarabeni care, oricum, și-au pus pielea la bătaie și și-au riscat chiar viața pentru a apăra ideea națională... Asistăm, nu mai încape îndoială, la o farsă atroce: publicistul bucureștean îndrăznește să acuze pe Grigore Vieru de xenofobie, de pactizare cu puterea (care *putere?*, puterea sovietică?), de lipsă de spirit democrat, de abdicare de la principiile morale, de "patriotism lucrativ " și chiar de... trădare. Ce miră, în această farsă sîngeroasă, nu-i faptul că inevitabilul Gh.Grigurcu scrie ceea ce scrie, într-o euforică iresponsabilitate, ci faptul că *România Literară*, condusă de doi critici literari, participă, senină, la această "campanie mișelească ", spre a-l cita, încă o dată, pe neobositul nostru inchizitor moral...

Robert RAUSCHENBERG: Buffalo 1964

Balet și matematică

O jună scrie în *România literară* (nr. 5) despre o carte de poeme de Daniel Turcea. O face cum poate: cînd binișor, cînd rău, cînd nicicum... Pentru asta însă nimeni nu o pune la colț sau în genunchi pe coji de nucă. E doar la început și are destul timp în față. Important e să aibă și în cap ceva. Dar ce dovedește; deocamdată, e că intră în "jocuri de societate" menite să facă plăcere "oamenilor mari". Bunăoară: "În prefața de șapte pagini, pe care i-o dedică lui Daniel Turcea, Valeriu Cristea vorbește mai mult despre sine, încercînd să se înfățișeze ca un bun creștin ortodox. Cuvîntul înainte lasă impresia lipsei de preocupare în ce privește introducerea cititorului în lumea poeziei lui Daniel Turcea". Oare dacă dl Valeriu Cristea ar fi fost, ca pînă nu de mult, redactor la *România literară*, ori ar fi fost... (nu zicem ce, căci se știe!), numita Fevronia Novac ar fi avut aceeași părere despre prefață? Cam prea devreme se dedă la piruete, fetița! Nu de alta, dar ar putea să-și rupă glezna, și așa fragilă la vîrsta ei,și atunci gata, s-a zis cu scrisul. Cît despre constatarea că prefața dlui Cristea are șapte pagini, nimic de zis, e pertinentă. Numai că nu o prea avantajează. De ce? Păi, hai să numărăm! În recenzia la care ne referim e prezent de 19 (nouăsprezece) ori numele lui Daniel Turcea. Dacă lăsăm la o parte citatele, aceasta înseamnă o dată la patru-cinci rînduri. Pînă la performanța rîndul și numele mai e deci puțin. Dl Eugen Negrici nu va scăpa, probabil, ocazia de a folosi "materialul didactic" oferit de Fevronia Novac pentru un nou volum din *Expresivitatea involuntară*.

DIAC TOMNATIC ȘI ALUMN

NOUTĂȚI ÎN LIBRĂRII

Cei ce urmăresc îndeaproape fenomenul editorial au putut constata, în ultima perioadă de timp, o mai bună reprezentare a beletristicii autohtone - dovadă chiar lucrările inserate în această rubrică. Totuși, se consideră că sîntem încă departe de ceea ce s-ar dori, editurile de profil (*Cartea Românească* și *Eminescu*, specializate în literatura contemporană, *Minerva* pentru valorificarea moștenirii literare), ca și cele ce arborează numai sporadic această secțiune, deși au unele realizări, nu au ajuns încă la o turație optimă. O anumită compensație vine din partea unor edituri înființate în ultimii doi ani: *Porto-Franco*, din Galați, de exemplu, care tinde să întreacă, dacă nu a și întrecut edituri cu pretenții, *Editura Fundației Culturale Române* care a început să-și facă simțită prezența, mai sînt și edituri particulare care s-au impus - și care pentru viitorul apropiat au programe consistente - printre acestea numărîndu-se *Moldova* din Iași, Garamond, Mondero din București, Arania din Brașov ș.a. Din păcate, majoritatea editurilor particulare s-au axat fie numai pe traduceri, fie pe reeditarea unor lucrări românești, dar nu dintre cele definitorii, ci lucrări facile apărute în special în perioada interbelică. Și aceasta în condițiile în care proiectele lor editoriale includeau numeroase lucrări de valoare, abandonate - nejustificat - pe parcurs.

Iată, în continuare, cîteva din lucrările - majoritatea originale - intrate în ultima perioadă în librării:

• Florența Albu - *Banchet autumnal*. Însemnări de călătorie, Editura Dacia, 150 de lei
• Gh. Bulgăr - *Mircea Eliade în actualitate*. Erudiție și artă; corespondență, Editura Gutinul, Baia Mare, 40 de lei
• Eugen Bunaru - *Fragmente de tăcere* (versuri), Editura de Vest, 22 de lei
• I.L. Caragiale - *Moftul român* (antologie), Editura Moldova, Iași, 175 de lei
• Ion Caraion - *Apă de apoi. Versuri din exil*, Editura Cartea Românească, 150 de lei
• Ana-Maria Boariu Caranica - *Cealaltă planetă* (povestiri și nuvele), Editura Dacia, 78 de lei
• Bucur Chiriac - *Vitralii*. Călătorii, Editura Junimea, 52 de lei
• Constantin Cubleșan - *Sincere felicitări* (proze), Editura Dacia, 105 lei
• Ion Deaconescu - *Gramatica întîmplării* (poeme), Editura Europa, Craiova, 75 de lei
• Petru Dumitriu - *Euridice* 8 proze. *Preludiu la Electra*, Editura Eminescu, 125 de lei
• Mihai Eminescu - *Opera literară*, vol.I. Poezii publicate în timpul vieții, Editura Porto-Franco și Muzeul literaturii române, 78 de lei
• Mihai Eminescu - *Sărmanul Dionis*, Editura Porto-Franco, 64 de lei
• Petre Got - *Timp răstignit* (versuri), Editura Eminescu, 40 de lei
• Vintilă Horia - *Viitor petrecut* (poeme), Editura Europa, 28 de lei
• Eduard Huidan - *Fotografii mișcate*, Editura Cartea Românească, 65 de lei
• Ion Ianoși - *Romanul unei drame*, Editura Univers, 350 de lei
• George Iarin - *Regele valsului* (versuri), Editura Cartea Românească, 50 de lei
• N. Iorga - *Scrisori către Catinca* (1900-1939), Editura Minerva, 98 de lei
• Alexandru Ivasiuc - *Com de vînătoare* (proză scurtă), Editura Fundației Culturale Române, 74 de lei
• Veronica Micle - *Poezii și corespondență*, Editura Porto-Franco, 52 de lei
• Lia Miclescu - *Vino la noi Roberta!* (proze), Editura Sport-Turism, 40 de lei
• Viorel Padina - *Poemul de oțel* (versuri), Editura Cartea Românească 30 de lei
• Ion Panait - *Simple poeme*, Editura Junimea, 32 de lei
• Liviu Rebreanu - *Gorila*, Editura Eden, 150 de lei
• Liviu Rebreanu - *Opere*, vol.15, Editura Minerva, 127 de lei
• Ioanid Romanescu - *Dilatarea timpului* (versuri), Editura Cartea Românească, 20 de lei
• Mirela Roznoveanu - *Civilizația romanului*. Arhetipuri epice, Editura Cartea Românească, 80 de lei
• I. Slavici - *Moara cu noroc*, Editura Arania, Brașov, 165 de lei
• Damian Stănoiu - *Alegere de stareță* (roman), Editura Albatros, 145 de lei
• Dumitru Țepeneag - *Nunțile necesare* (roman), Editura Fundației Culturale Române, 127 de lei
• Mircea Vulcănescu - *Dimensiunea românească a existenței*, Editura Fundației Culturale Române, 89 de lei

Marian BĂLĂTICĂ

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugați să ia legătura cu redacția la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnal. Aceeași rugăminte confraților noștri de la revistele de cultură.

Redacția

Literatorul

Săptămînal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 10(27)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacțional:
Lucian Chișu (redactor șef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian (secretar general de redacție)

Adresa redacției:
București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația:
Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Abonamentele pentru străinătate se realizează prin ORION - SRL, Splaiul Independenței nr. 202 A, Sectorul 6, București, Telefon 17.34.07, Fax (400) 42.41.69

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43
ISSN 1220-5583

Tehnoredactare computerizată
JORDAN SOFTCHIM
Tasi Alexe
Gabriel Murgășanu

Tiparul executat la TIPOREX București

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

"Un paradis de cenuși"

Caut în noua carte a Martei Petreu*) un vers care să sugereze tonul poemelor și ezit o vreme între "patetică și fără pudoare", "apocalipsa la rece" și "un paradis de cenuși". Aleg în cele din urmă formula oximoronică din titlul cronicii mele. Ea spune ceva, am impresia, despre o anumită euforie a disperării care există în aceste poeme mai puțin conceptualizate decît altele. Au fost scrise, probabil, înainte de decembrie '89 și au fost împiedicate să apară din pricina, bănuiesc, viziunii lor negre. O viziune cioraniană, un gust enorm de putregai, o teroare a răului și urîtului puțin obișnuită la un poet tînăr. Citite, acum, poemele lasă sentimentul unui incendiar dosar al exasperării. *Tezele* din cărțile anterioare (*Aduceți vorbele*, 1981; *Dimineața tinerelor doamne*, 1983), adică reflecțiile, conceptele, micile demonstrații teoretice, sunt absorbite aici în versuri care trimit la o biografie pe care n-aș putea-o numi altfel decît biografia eșecului. Faptul că ea are sau nu are legătură cu viața reală a celui ce scrie rămîne în plan secund. În *Loc psihic* apare din cînd în cînd numele Marta, asemănător cu acela al autoarei de pe copertă, dar eu, cînd mă plimb acum prin paradisul de cenuși și văd ce forme extatice poate să ia în poezie disperarea, mă gîndesc nu la profesoara de filosofie de la Cluj, ci la biblica *Marta din Betania*, aceea care trebăluiește în timp ce sora ei, Maria, stă și ascultă pe Iisus...

Marta din *Loc psihic* nu-i, totuși, un simbol al vieții practice, ci un simbol al suferinței asumate și mărturisite. Este o Casandra care prevestește dezastre și contemplă numai prăbușiri. Ea are o biografie banală (este profesoară, a fost îndrăgostită, a fost părăsită, este din nou îndrăgostită și așteaptă pe cineva care întîrzie să facă un semn, a pierdut un bărbat iubit și simte durerea prin toți porii spiritului) și o comentează în poeme de o sinceritate voit brutală. Vorbesc, repet, de o biografie imaginară și despre o Martă închipuită, aceea care se confesează „patetic și fără pudoare" în aproximativ 80 de poeme demonstrative. Limbajul lor arată o cerebralitate care știe să se supravegheze. Marta Petreu vorbește în modul mai vechi al imagiștilor din anii '30, de "grajdul milei", umblă prin lume "cu un căluș în creier", compară creierul cu o "rîmă dulce", destinul ei "preacurvește (...) prin așternuturi străine" și, în toate actele sale existențiale, simte o imensă, infinită greață. "Mă zgîlțîie scîrba", zice ea în *Parabola orbilor*, poem în care negația atinge limitele extazului (sentiment, încă o dată, cioranian, paradox tipic pentru spiritele care, trăind prea mult cu ideea disperării, simt de la un anumit punct voluptatea refuzului).

În raport cu poemele din *Dimineața tinerelor doamne* există, aici, o mai mare radicalitate a spiritului și o depoetizare programatică a spațiului interior. Poemul coboară în infernul ființei și contemplă peisajele eșecului: "Ce-ar fi/ să-mi plîng moartea precum Ghilgameș/ moartea prietenului său Enkidu/ adică șase zile și șapte nopți/ pînă ce conștiința mea năpădi-o-vor viermii/ ce-ar fi?/ Sau altfel spus/ să bocesc/ pînă ce nervii fibrele mielinizate izolate ca un cablu electric/ vor viermui?/ Dă drumul conștiinței nocturne precum apei dacă ridici stăvilarul:/ orbii cei de dinăuntru vor cădea/ cu ochii lor orbi într-o mare lumină/ dar lumina niciodată nu o vor vedea// Tot așa și eu: în plină lumină a conștiinței și-a zilei// Frigul și moartea vin de dinăuntru/ mă zgîlțîie/ (le descriu , le profanez în acest text nocturn)/ Mă zgîlțîie ca o epilepsie/Greață. Scîrbă. Scîrbă de tot. Mă zgîlțîie scîrba/ ladă de gunoi - urlu - ladă de gunoi/ scurgere/ Arăt cu degetul înspre mine: după șase zile de plîns/ viermii mei orbi/ mănîncă din mine".

Sinceritatea confesiunii dă însă impresie de forță, nu de slăbiciune. Disperarea în plan existențial arată, în cîmpul scriiturii, o vitalitate surprinzătoare. Este paradoxul de care vorbeam mai înainte și pe care Marta Petreu știe să-l folosească. *Ladă de gunoi, greață, viermi* neadormiți, singurătăți compacte și "o disperare cu metastaze"? Trecute în poem, toate acestea sugerează o viziune a răului din afară și mai cu seamă, a răului din interior în culori tari și în tonuri energice. O apocalipsă gîndită, cu adevărat, la rece, și exprimată într-un stil care nu elimină de tot caligrafia. Cînd un poet spune că "preacurvind" și-a sărutat moartea "pe rîtișor" și s-a instalat într-un etern solstițiu de iarnă, asta înseamnă că, în planul imaginației, el își calculează bine efectele. Este exact ceea ce se întîmplă cu aceste fragmente "autofagice" care se leagă între ele și formează un singur poem amplu în stilul unui vehement expresionism.

Marta Petreu este o poetă profundă și stă și ascultă pe Iisus originală și *Loc psihic* mi se pare a fi cartea ei cea mai bună de pînă acum. Discursul erotic (care este esențial aici) se combină cu discursul scriptic. Scriitura are, întîi, o funcție terapeutică, mărturisită de altfel de autoare în mai multe rînduri. Scrie ca să scape de o obsesie, scrie ca să îmblînzească suferința din ea și să îmblînzească obiectul suferinței sale: bărbatul absent, instalat într-o tăcere ostilă. Mai toate poemele se învîrt în jurul acestei teme și se constitue, voit sau nevoit, într-un lung bocet demn, cu accente, repet, de o asprime biblică. Cel care se confesează (în cazul de față o femeie învățată și lucidă) nu ascunde că scrie poeme ca să supraviețuiască unei grele încercări psihice și să-și îmblînzească iubitul (cum sună un poem: *Scrisoare de noapte pentru a-mi îmblînzi iubitul*). Dar scrie (și aici intervine al doilea aspect al chestiunii) și pentru a medita la tema scriiturii. Faptul se vede bine chiar în poemul citat mai înainte. Discursul amoros este dublat de un discurs care înregistrează chiar fazele scrierii acestui discurs justificativ și îmblînzitor. Cu alte vorbe, poemul conține și un metapoem, într-o ordine firească și într-un chip care nu plictisește. Femeia care iubește se întîmplă să fie poetă și scrie, acum, o scrisoare în care își apără poemul și iubirea în fața unui bărbat înfuriat și, totodată, un lector intolerant. Ea nu ezită să-și afirme devoțiunea sentimentală și, în același timp, să-și sprijine calitatea de poet, lezată se pare de cititorul infidel. "Poet fără ghilimele și fără supoziția ta că aș fi cam delirantă", scrie ea în această epistolă cu multe oralități voite și intimități calculate. În *Teze despre o artă poetică în vreme de pace* însoțește textul erotic (plin de preciziuni care nu ocolesc momentele delicate ale relației dintre femeie și bărbat: "Facem deci dragoste, ne răsfățăm unul în altul etc.") cu reflecții despre natura gnoseologică și stilistică a textului: "Acest text reprezintă/

Duane HANSON: *Turiști*

într-un jalnic spirit anti-elen/ Agonia și dezvelirea ei obiectul și subiectul cunoașterii într-un singur corp"... Alt poem (*A doua scrisoare pentru îmblînzirea iubitului*) începe tot astfel printr-un enunț alb, eseistic, vag confesiv: "Am așteptat toată seara telefonul tău/ în timp ce transcriam pe curat eseul despre Preda/ mica mea tentativă de a străpunge zidul Berlinului/ adică de a trăda poezia de dragul judecătorilor ei critici/ Băteam la mașină epopeea Matildei/ cu tot atîta furie cum arunca ea vaza de flori în tîmplele lui Petrini/ (atenție! toată lumea are ceva cu tîmplele lui Petrini/ și nevasta și gardianul!)/ și cu urechea la telefon// Cîteodată îmi vine să mă opresc în mijlocul unui cuvînt/ și să mă arunc pe geam/ dintr-o disperare la fel de pură și neomenească/ ca nepăsarea ce o înălța la cer pe frumoasa Remedios/ cea cu sîngele verde și contaminat de singurătate."

O simplă privire aruncată asupra poemelor colțuroase și colțoase descoperă că vorbele care se repetă sînt *bezna*, *cenușa*, *funinginea* și *scrumul*. Vin, apoi, alte cuvinte și alte fantasme din aceeași clasă: moartea ("tîrfa ta fără greș"), bolile, coșmarurile și țicneala; inima este "ferfenițată", amiaza are gust de putregai, septembrie izbucnește în lume nu prin orgia de culori vegetale, ci prin "pulbere, pulbere, pulbere..." Mai toate imaginile din *Loc Psihic* sugerează o anxietate teribilă și tind să configureze în subsidiar o mitologie lirică a profețiilor sumbre. Am citat la început pe Casandra pe care în fapt o invocă și autoarea într-un vers depresiv, îngroșat de smîrcurile lumii. Nu este uitată nici Pythia, altă preoteasă veselă. Narcis se contemplă într-un ochi mort și femeia care meditează la aceste lucruri vede lumea prin suferințele, degradările ei. Poezia (încă o dată: substanțială, autotentică, cu puternice viziuni apocaliptice) iese din proiectarea măruntelor evenimente ale biografiei pe fundalul unui rău universal lipsit de măreția romantică. Iată un autoportret în toamnă: "Doamne. Ce trup de batjocură/ ce carne fără de nervi fermentată/ înmulțind specii noi de ciuperci de bacterii// Da. Scîncesc sub căderile roșii de frunze/ ca-ntre scutece mă dizolv în bandaje// Și ce singură// Noaptea-mi curg lacrimi mici purulente" și iată, într-o notație nervoasă, agresivă, o *teofanie de primăvară*, în răspăr cu toată poezia veche a resurecției vegetale: "Doamne! putrezite umilitoare sînt miracolele tale pe dos/ Recunoaște: nu le-am cerșit nu te-am rugat/ Ca în placenta maternă m-am rostogolit în capsula de singe/ Declar: disperarea din lemn disperarea din vis/ e tot disperare: am visat toate coșmarurile;/ imunde ies la iveală pătrund în cuvinte/ depozitele subconștiente/ fetușii expulzați lacrimile nocturne/ M-am săturat/ M-am rugat pentru moartea mea pămîntească/ Necerute/ îmi trimiți minuni periferice/ mîntuirile tale grotești semnele tale-n răspăr".

Poezia Martei Petreu aparține, am scris și altădată, ramurii rebele, intolerante a expresionismului românesc revenit în forță în anii '70 și '80. Ea percepe nu inefabilele existenței, ci cruzimile ei, nu stările de grație ale ființei, ci infernul din ea.

*) Marta Petreu: *Loc psihic*, Dacia, 1991.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

"Pîndă şi seducţie" - două lecturi

CONFESIUNILE UNUI ROMANCIER EROTOMAN

Fără îndoială că nu orice operă literară care reprezintă la modul obsedant anumite pulsiuni sexuale, înclinaţii morbide sau plăceri vicioase poate fi identificată cu modul de a fi al autorului. Scriitorii care l-au conceput pe Don Juan în cele mai diverse maniere (Calderon, Tirso de Molina, Moliére, M.Frisch, N.Breban) nu păreau a fi înclinaţi spre o fericire cantitativă, căutată într-o scurtă "drogare sexuală". Nici Pascal Brukner care transformă imaginarul sexual într-o literatură a fecalelor, în straniul său roman, *Luni de fiere*, nu este un *coprofag*; aşa păreau a fi doar unele din personajele sale. Marchizul de Sade rămîne astăzi unul dintre scriitorii ce se identificau cu propria sa literatură.

În numeroase romane scrise de N.Breban, *erosul* a jucat un rol puternic. Proza lui este scrisă sub semnul lui *animus*, nu numai ca un semn al lucidităţii, ci şi ca un simptom al virilităţii intelectuale. De al *Îngerul de gips*, *Bunavestire*, pînă la *Don Juan*, prozatorul român rămîne un apologet al spiritului faloerotic. Femeile din romanele sale sînt obiecte sexuale dezirabile, făpturi mai mult sau mai puţin inferioare ca intelect şi, evident sau latent, vulgare, animale superbe, incitante, bune de posedat, mai rar de fecundat pe plan mintal.

Dacă în *Don Juan*, masculul este vulgar, ba chiar atins de o uşoară precaritate intelectuală, în *Pîndă şi seducţie* *) personajul central pare a fi un ins superdotat, în stare de criză. Dar în *Don Juan* relatarea nu este decît arareori la persoana întîi, în vreme ce în *Pîndă şi seducţie* eul epic emite în mod direct, el constituind instanţa ultimă de măsurare a valorilor, actelor de comportament, ca şi a disputelor politice, chiar şi atunci cînd acceptă să piardă.

Romanul lui N.Breban, *Pîndă şi seducţie*, nu are doar caracterul unei proze auctoriale obişnuite. Încărcătura lui autobiografică şi personajele recognoscibile sînt de domeniul evidenţei, orice tăgăduire a scriitorului fiind un act de cochetărie. Cartea nu reface un traiect de viaţă. Ea însumează episoade elocvente din biografia autorului, alese pentru a demonstra destinul unui om de litere într-un sistem totalitar. Destinul după *cădere*, după separarea voluntară de putere, de "elita" puterii. Dialogul privitor la situaţia nouă, provocată fără gîndul la urmări, este transferat în alcov, spaţiul protector pentru gîndirea liberă şi pulsiunile sexuale, ieşite de sub privirea *celorlalţi*. "Am bănuit că se va întîmpla aşa... oarecum aşa, deşi... mi-era puţin cam frică... - Dacă ţi-era frică de ce ai făcut-o? Vocea ei era impasibilă, dar ea însăşi, eram convins, era mai puţin impasibilă decît propria-i voce. O doream intens şi o pîndeam. Venise la mine ca să ne culcăm împreună (sau cel puţin asta voiam eu) şi eu încă nu eram convins că se va întîmpla acest lucru."

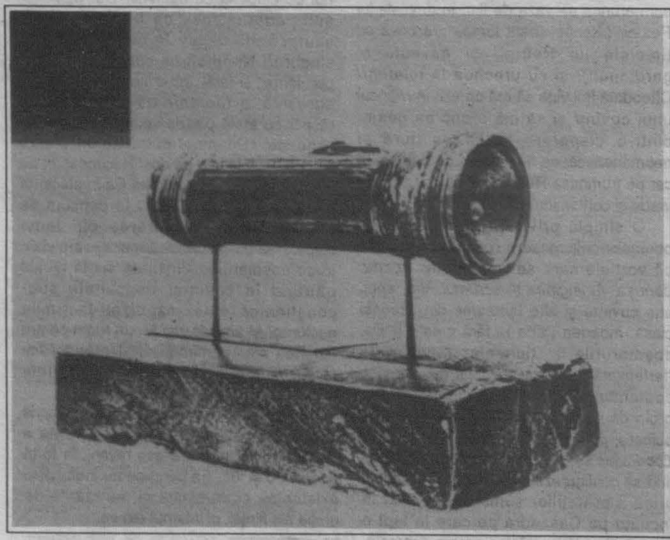
Relaţia dintre stările extrem de tensionate şi sexualitatea sporită a "maşinilor" deziderante este cunoscută. Dictatura şi revoluţia propulsează sexualitatea în manierele cele mai variate. Ea poate funcţiona ca un drog alienant sau ca o spaimă de moarte. J.P.Sartre a explorat aceste stări pînă la saţietate. N.Breban le asumă ca o trăire filtrată prin cultură şi intelect.

Căderea i-a relevat total existenţa într-o lume asemănătoare cu o junglă. În acest mediu, conştiinţa lui se scindează. Eroul cărţii trăieşte între *pîndă* şi *seducţie*. Ultima alternativă o preia ca un nou privilegiu al masculului puternic, în vreme ce pînda funcţionează din toate direcţiile. Într-un mediu duplicitar, scriitorul din roman, care rămîne alter ego al autorului, se simte ca într-un *aquarium*. Unele situaţii similare găsim şi în cartea lui Milan Kundera: *Ridicole iubiri*. N.Breban nu preia elemente livreşti de la alţii. Ele sînt doar situaţii repetabile într-un context similar, opera scriitorului român putînd, la fel de bine să se cheme *Ridicole iubiri*. Imaginaţi-vă un Don Juan expropriat de puterea politică, nevoit să consume o imensă energie spirituală şi fizică în planul strategiilor erotice şi al vorbirii. Fiindcă atunci cînd nu se acuplează, personajul brebanian combină noi farse, jocul cu sexul rămînînd predilect, după care urmează lungi şi repetabile descărcări (juisări) prin cuvinte. Iar vorbele devin bezmetice, ele se transformă în bavardaj despre revoluţie, putere, cultură şi nevoia de posesiune erotică. Dar posesia devine un semn al puterii sau al înfrîngerii, la fel ca în filosofia existenţialistă: "Ideea de posesie îmi umblă prin cap. Să posezi mereu sau să fii posedat. Să posezi ceva şi să fii posedat de către cineva. Posesia unui obiect. Posesia unui om, a unei fiinţe. Posesia unei idei. Să fii tu însuţi posedat de o idee. Pînă la pierderea instinctului de conservare, pînă la distrugere." Pînă la urmă teoria posesiei şi a pîndirii, menită să ducă la cucerirea pradei, este un amestec uşor incoerent din Nietzsche şi Dostoievski, din Sartre şi din Breban. Scriitorul de după *cădere*, caută o altă *putere*, aceea de a-i lua în stăpînire pe alţii, dar mai ales pe altele. Delia, Irena, Veronica etc. reprezintă trepte şi maniere ale retragerii eroului într-o lume ca joc, în care acesta organizează farse erotice sau sociale. Dar mutaţia puterii din planul politic într-un superb harem (aquarium?) nu este prea puţin pentru supraomul brebanian, refugiat în sex? Nu, fiindcă acesta se "antrenează " pentru altceva... "O femeie se cucereşte, ca şi gloria, ca şi banii, nu vorbesc de gloria măruntă, de banii puţini sau de femeia uşuratică ". Dar pentru aceasta, adaugă scriitorul, este nevoie de nebunie. "Care este forţa nebunului? Timpul. El cîştigă întotdeauna în timp."

Ieşirea din infernul puterii şi pătrunderea în purgatoriul sexului nu are un epilog în *Pîndă şi seducţie*. Romanul lui N. Breban are caracterul unei opere deschise. Autorul este un fals erotoman, care năzuieşte spre un alt transfer de putere.

Romul MUNTEANU

*) Nicolae Breban: "Pîndă şi seducţie", Editura Fundaţiei Culturale Române, 1991.

Jasper JOHNS: Lanternă

GENUL PROXIM

Dacă mai era nevoie, ultimul roman publicat de Nicolae Breban atestă un fenomen pe care mulţi se fac a nu-l observa ori îl consideră normal: critica literară şi-a încetinit reacţiile la literatură; s-ar putea spune chiar că pe alocuri şi le-a anihilat. La cauzele mai vechi "normate" de jocul ostilităţilor dintre grupurile şi grupusculele literare s-a adăugat atrofierea organului critic receptor a cărui rară şi firavă utilizare ascultă şi (?!) acum de comenzi ale emisferei cerebrale politice. Consecvent parcă vocaţiei sale de a fi "un caz", însuşi romancierul aduce, printr-o situare nu tocmai simplu de evaluat în spaţiul "politicii literare", noi motive pentru tăcerea prudentă a multora dintre cei care, cîndva, nu lăsau să le scape vreo apariţie editorială ce-i purta semnătura.

Din fericire, romanul *Pîndă şi seducţie* "atestă", mai mult decît fenomenul de obnubilare critică, îmbogăţind lista bibliografică a prozatorului nu doar în sens numeric - cronologic, ar fi al optulea - cît mai ales personalizant pentru că delimitează mai accentuat în proza contemporană ceea ce am putea numi *spaţiul brebanian*.

Sigur, tentativa de a situa romanul în orizontul de aşteptări literare imediate şi de a-l clasifica în raport cu celelalte scrieri ale romancierului e dificultată de cel puţin două elemente: mai întîi, datarea pe care autorul însuşi o precizează - octombrie 1976; apoi, scriitura pe care N.Breban o practică şi care uneori nu e deloc îmbietoare pentru cititorul "de seară", neatent, ca să nu spun leneş. Aparenţa de identificare a celor două elemente e înlăturată de paradoxala contrazicere şi confirmare reciprocă a acestora. Pentru că, dacă admitem că data elaborării romanului este cea recomandată de autor, e de notat numaidecît cel puţin o inadvertenţă temporală constînd în referirile pe care cartea le face la alt roman, *Don Juan*, apărut, cum se ştie, ulterior acestei date. Pe de altă parte, romanul conţine anumite indicii stilistice şi constructive care legitimează precizarea temporală în discuţie. În sfîrşit, dincolo de aceste oscilanţe dubitative, *Pîndă şi seducţie* se oferă ca obiect de lectură în cîteva ipostaze de care traiectele artistice şi biografice ale scriitorului nu sînt deloc străine: roman politic, roman erotic şi, aş zice, roman hermeneutic, necesitînd o lectură atentă şi, în acelaşi timp unificatoare.

Ce se întîmplă, de fapt, în roman? Nu mare lucru, în sensul strict epic pe care îl conţine întrebarea. Un scriitor, identificat în roman cu iniţiala K. (încărcătură de semnificaţii kafkiene), este exclus sau, oricum, împins spre marginile realităţii sociale datorită unui act de disidenţă minimă, dar "periculoasă" tocmai prin raritatea recurenţei. Puţinele sale tentative de integrare în ţesătura socială devin intruziuni sancţionate prompt printr-un efect centrifugal rezultat din atitudinea măruntă de invidie minimalizatoare, laşitate sau suficienţă arogantă a celorlalţi şi, mai ales, dintr-un sentiment de suspiciune devenit tiranic şi acaparator. Silit la o existenţă socială periferizată, bîntuit de obsesia că e în permanenţă pîndit, K. revendică totuşi o poziţie centrală în realitatea pe care, urzind minuţios cîteva farse erotice, o modifică după un proiect diabolic elaborat şi o ia suveran în posesie. El inventează o iubire acolo unde pare cel mai puţin probabil ca ea să se întîmple - o oarecare Veronică aparţinînd acelei zone a realităţii la care accesul personajului e interzis -, planifică în detaliu şi desfăşoară cu tenacitate răbdătoare şi, în cele din urmă, eficientă, o întreagă strategie a seducţiei. Mijloacele şi metodele realizării acestui uimitor proiect-acţiune de luare în posesie şi dominare sînt cele cutremurător de bine ştiute în practica politică a regimului totalitar: pînda, informatorul şi provocatorul (asupra condiţiei şi calităţii cărora autorul face pertinente comentarii), diversiunea, şantajul.

Puţină epică, după cum se vede, cu toată prezenţa în roman a altor cîtorva întîmplări colaterale necuprinse în rezumatul de mai sus dar nu, aşa cum s-ar putea crede, din raţiuni demonstrative. Mai ales că parcimonia "relatării" exclude în acest caz atingerile sinonimice cu imputarea. Nicolae Breban nu este aici altfel decît în celelalte romane ale sale în care a dovedit că nu are vocaţie de povestitor şi că acest aspect al prozei îl interesează doar ca o structură minimă a construcţiei, demonstraţiei şi validării de teorii. O definire corectă a identităţii sale artistice se sprijină şi pe această incapacitate sau, poate, doar inapetenţă - remarcate de altfel în mai toate studiile care i-au fost consacrate - pentru epic. Aş spune că adevărata vocaţie a lui Nicolae Breban este eseul romanesc şi aş adăuga numaidecît că ideile pe care le exprimă cu o oarecare vîscozitate stilistică în *eseul publicistic* se mişcă mult mai alert şi se oferă cu mai mare acuitate înţelegerii decît în *eseurile sale romaneşti*. E impresia pe care o confirmă romanul *Pîndă şi seducţie*, poate şi pentru că este *contemporan* cu *Contemporanul* în paginile căruia scriitorul semnează frecvent. Îndepărtată însă de zona comparaţiilor care nu-i sînt decît parţial favorabile, cartea poate fi aşezată pe un teren mai sigur şi mai propriu interpretării literare, în termenii lansaţi la noi de Ibrăileanu şi feriţi încă de desuetudine ori de vreo diminuare a funcţionalităţii: creaţie şi analiză. Remarcată şi ea deseori, înclinaţia lui Breban spre cel de al doilea procedeu invocat, dobîndeşte în ultima sa carte impetuozitatea unei adevărate şarje analitice. Poate era nevoie de un astfel de roman în care epoca abia lăsată în urmă să fie supusă unei analize nepătimaşe, strunite între limitele convenţiei artistice şi, tocmai prin aceasta, cu şanse sporite de credibilitate. Romancierul o face cu dezinvoltură, asumîndu-şi o dată în plus riscul de a-şi atrage mînii şi acuze ideologice. Pentru că, iată, mecanismul monstruos al socialismului, căruia îi demontează şi îi explică pertinent sistemul de funcţionare, îi oferă şi prilejuri pentru cîteva constatări pozitive pe care romancierul le formulează fără reticenţă şi (am cumpănit bine înainte de a o spune) fără ironie: în Est nu există disidenţi "decît atît cît e posibil"; socialismul a adus eliberarea de sub criteriul banului, "criteriul politic fiind mai puţin rigid şi monstruos decît cel al banului"; "libertatea în România socialistă există dar oamenii o cedează prea uşor în schimbul unor privilegii"; "un artist se simte mai necesar în Est decît în Vest, căci cultura este numai atunci justificată cînd este profund necesară, cînd dintr-un produs artizanal ea devine vitală ca pîinea , zahărul, carnea"; "adevărata psihologie provincială este a crede că dincolo, în Vest, este metropola culturii şi că trebuie să fugim acolo". Surprinzătoare enunţuri, astăzi, cînd puţini s-ar încumeta să le facă şi, e de recunoscut, adevărate într-o bună parte a lor. Mă folosesc totodată de ele pentru a nota persistenţa romancierului într-o viziune proprie, artistică şi teoretică, asupra structurilor bipolare: provincia şi metropola, Estul şi Vestul, libertatea şi tirania, la care se adaugă, desigur, pînditorul şi pînditul, curajul şi laşitatea, privilegiul şi marginalizarea... Toate acestea în lungi expozeuri, avînd uneori rigoarea dar şi rigiditatea demonstraţiei didactice. Încît, în cazul lui Nicolae Breban, mai mult decît în al altora, se pune întrebarea dacă astfel de teoretizări, de analize minuţioase şi convingătoare sînt de ajuns pentru a produce valoarea. S-ar părea că da, astăzi, cînd luciditatea descotorosită de patimi devine ea însăşi o valoare. Pentru un roman, însă, nu ajunge. Romanul *Pîndă şi seducţie* integrează însă eseul în structuri ingenioase care-i absorb, atît cît e posibil, noxele. (Cele care rămîn indică indubitabil existenţa unui Breban care nu se dezminte.) Conceput ca o confesiune în care personajul este identic cu naratorul - şi, în mod cert, pînă la un punct şi cu autorul - romanul îşi încorporează comentariile printr-o formulă care elimină intervenţia artificială a unei voci din afara lui. Scriitor fiind, personajul - K. - trăind obsesiv sentimentul că este permanent supravegheat, pîndit (viaţa într-un acvariu care poate fi privit din toate părţile) îşi *creează* libertatea, introducînd în realitate un proiect îndelung şi amănunţit elaborat (cartea cuprinde, de altfel, pe cîteva pagini bune, acest proiect organizat, pe etape şi puncte, pe variante posibile); el îşi *construieşte* o iubire adoptînd şi folosind conştient metodele politice de dominare, pentru că, aşa cum afirmă, "mecanica seducţiei erotice reprezintă genul proxim al iubirii şi al politicii". Procedeul specific - pînda, pe care în proiectul său erotic şi-o doreşte cu o paradoxală pasiune: "Voiam să fiu ascultat, pîndit, descusut, spionat cu fineţe sau grosolănie, raportat, să simt că cresc în jurul meu dosarele cu rapoarte, fişe, declaraţii, procese-verbale..." Terifiantă mărturisire, dar deloc bizară într-o lume în care orice relaţie inter-umană e atinsă de suspiciune. De altfel, un personaj, Irena, este o structură duală a cărei parte inteligentă, lucidă, rece, o supraveghează permanent pe cealaltă, mai temperamentală. Tot ea, Irena, e folosită de K. în farsa pe care o experimentează, ca informator şi provocator. Totul într-un proces terifiant de spulberare a realităţii şi substituire a ei cu o plăsmuire, cu o *farsă*. Romanul erotic şi cel politic se contopesc astfel, lăsînd să se întrevadă ideea cutremurătoare, dar deloc falsă, că scriitorul, procedînd la introducerea utopiei în realitate, poate deveni un dictator cu nimic mai puţin periculos decît cei politici.

Cît despre romanul *hermeneutic* conţinut, el singur ar merita o discuţie separată, relevînd aspecte dintre cele mai interesante ale viziunii brebaniene. Pe scurt, el reprezintă planul în care personajul-narator-creator îşi reflectă proiectul, variantele, stadiile lui de aplicare, izbînzile şi eşecurile. Aici este îndeosebi teoretizat acel *gen proxim* (al pîndei şi al seducţiei) prin care, uneori, creaţia s-ar putea defini ca mod de persuadare, luare în posesie şi dominare a existenţei. Cu alte cuvinte, ca un alt tip de teroare. În acest plan hermeneutic trebuie cu siguranţă căutate şi răspunsurile la cele cîteva amînări epice ale cărţii ("vă spun altă dată", ni se spune, dar promisiunea e deseori uitată), ba chiar suspendări frustrante pentru cititori, ca în finalul romanului, conceput ca un apendice în care se anunţă destăinuirea unui mare secret. Dar destăinuirea nu se produce, iar secretul rămîne ascuns, deşi Nicolae Breban ne încredinţează că îl deţine.

Un motiv în plus ca următoarele lui cărţi să fie aşteptate cu interes, pentru că Nicolae Breban este un romancier care merită PÎNDIT.

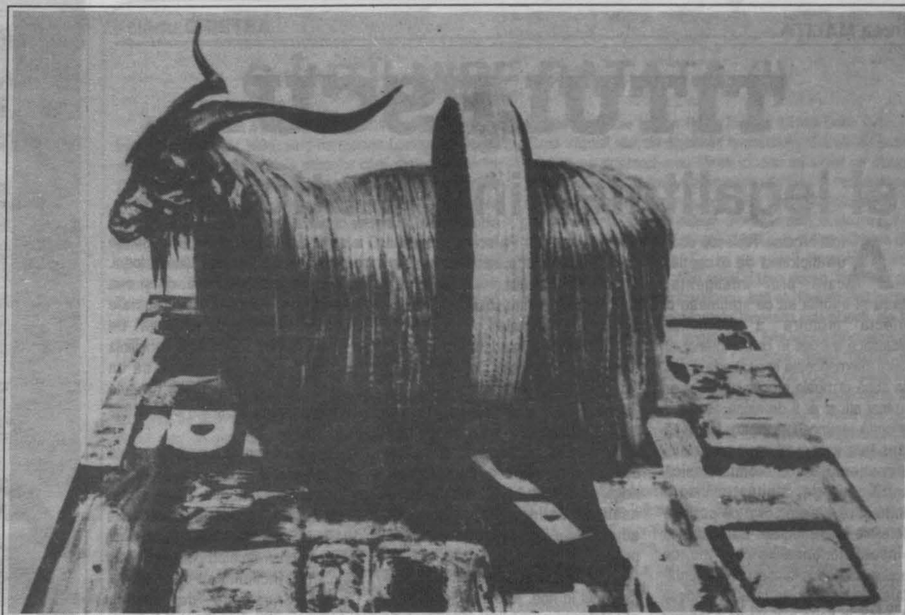
Andrei GRIGOR

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RAZLEȚE

Marin SORESCU

BINE RĂU

Robert RAUSCHENBERG: Monogram

Nicolae făcea clăiele de fîn
Cu nea Florea.
Nicolae era pe clae. Îl întreba:
- Nea Floreo, o fi bine?
- Neică, e bine rău.
Asta însemna foarte bine.
E bine rău, să știi.
Hai să le facem o țîră mai strîmbe,
Că parcă prea sînt frumoase.
În vîrful clăii se înfigea un tăruș
Și de el se prindeau niște tîrșuri lungi,
Să țină fînul.

Mă, Ioane, dă mă tîrșul ălă di colo.
Copilul care se-nvîrtea și el pe acolo da să-l tîrască, nu putea.
- Mă, ia zi tu repede așa,
Să văd poți
- Ce să zic?
"- Am avut o iapă albă
Și-am dat-o de bogdeaproste
De trei zile mă căznesc
Ca s-o debogdeaprostesc."
- Da așa știi să zici?:
"Fusei aseară pe luncă
Găsii o pilă și-o pungă
Pila-n pungă, pilapoi
Zapili pila zapoi."
- Ce e asta?
- Ascultă.....
Cînd pila-n pungă,
Cînd punga-n pilă,
Cînd pila-n pungă
Cînd punga-n pilă.
Și zii repede, să văd te țin curelele.
Poate ești peltic, poate ești
Sîsîit, acum se vede?
Și copilul zicea și greșea și se roșea tot
Și Nea Florea rîdea de se prăpădea
- Nu-nțeleg, Nea Florea cum e aia "punga în pilă?"
"Cînd pila-n pungă", înțeleg....
Da "punga-n pilă?".....
Mai veniseră și alți copii
Încercau și ei... Rîdeau și ciorile prin copaci.

Mergeam odată la prășit cu Nea Florea zice Nicolae
Tu-l știi pe ăla de scopea porcii?
- Ștefan ăl dela Boghea.
- Da. Și-a intrat în vorbă cu el.
Ștefan ăsta o luase pe Ionica lu Moise.
- Hai noroc, nea Ștefane. Merge sapa?
- Merge, că acum am luat-o.
Domnule, merge bine cîmpul!....
Se uitau în toate părțile și le părea bine.
Parcă din pămînt creștea în ei un fel de bucurie.
Și cînd da Ștefan cu sapa, ea intra toată, că era pămîntul muncit.

- De ce pleci mereu la Boghea, nu stai aici la muiere?
- Mi-e rușine să spui. Năroada răului
Ar sta numai pe mine toată noaptea.
Nu mai pot, domnule... să stau numai pe ea.
Vrea să mă culc cu ea... Și mie nu-mi arde de-aia.
Sînt muncit, domnule! Am fost slugă de mititel...
Am fost la Puiu,
Am fost la Petrescu
- Luam cîte o sută de chile în spinare
Și colindam toată ziua prin Galați - sau prin Constanța.
Fir-ar ale deavului de orașe, că le știu cu ochii-nchiși...
Toată ziua pe străzile alea, c-o sută de chile-n spinare...
Și-acum Ioncica... ea ce să știe ea? Cînd mă vede acasă,
Ei îi arde de năsărîmbi.
Mă mușcă, domnule... Mă ciupește... Și zice s-o gîdil...
Da, mă mușcă domnule, ca purceaua. Uite, semne-aici, domnule,
Pe la nas, pe la ureche, la bărbie.......
Sîmt om muncit, domnule.....
Și de-aia fug și mă culc în Boghea,
Că mă mușca și se suie pe mine ca purceaua.
- Păi, ce boală are? întreba nea Florea.
- Păi... îi e de om.
- Ei, atunci... du-te la Boghea, acolo e scăparea....
Faci dumneata patru ceasuri pînă-n satul ăla
Dar măcar dormi liniștit.... ești sigur că nu vine peste
Dumneata, să te muște...
Ei, rămîi sănătos, nea Ștefane,
Și mai bea apă. Mai bea apă, vere,
Că e mult pînă deseară.

NEGUSTORIA

- Neică, mi-au tăiat buzunarul
Și mi-au furat banii....
Veneam și eu de la București, de la negustorie,
Și în tren mi-au tăiat buzunarul.
Așa zicea Nea Florea.
Stătuse cît stătuse și el pe la București,
La negustorie și se întorsese fără lețcaie.
Și Măria îl tot întreba:
- Cîine roșu, unde sînt banii?
- Păi, dacă l-aș știi eu pe-ăla de mi i-a luat, în tren?!

Și după ce pleca Măria, să ia un ciur de mălai de la o vecină,
El zicea:
- De unde bani?
C-a fost o vară ploioasă
Și cînd să iau marfă,
Nu mai luam . Ce s-o car degeaba?
Mă plimbam cu papornița goală....
O luam cînd în cap, cînd de toartă.....
O plimbam... Că trebuia plimbată papornița......
Și nu mi-a mers.... Poate la anul!
Mi-a ieșit cu gol cînd să plec, Mitruța lu Drăgan.....
Dacă știam, să mă fi întors....
- Da de strigat strigai pe străzi?
- Ba strigam. Se uita lumea la mine ca la lună.
Că ce vînd eu cu papornița în cap?!
Da o plimbam,că trebuia plimbată.

Făcea negustorie pe cont propriu.
Cu capitalul lui, cîștigul lui.
S-a întors cu papornița goală.
- Pune-o în cui, Mărie.
A căzut din cui, au ros-o șoarecii....
I-a pus apoi Măria un petec...
- Îmi pare rău de ea, că de, cu asta am făcut eu banii.
De, dacă n-ar fi fost trenul... nu cumpăram și noi un
Pogon de pămîn?...
- Bărbate, altă dată să vii pe jos.
- Păi, că așa o să și fac.
În trei zile ajung.

(Din "La lilieci" V)

Ștefan Aug. DOINAȘ

PRO V. VOICULESCU

O are nu merită scriitorul V. Voiculescu - poet, prozator și dramaturg - să fie primit *post mortem* în Academia Română?

Pentru generația mea care, în anii '30 ai acestui secol, lua întîiul ei contact cu poezia autohtonă contemporană, V. Voiculescu făcea parte din marele septet al poeziei noastre moderne. Această pleiadă arăta, alfabetic, astfel: Arghezi, Bacovia, Barbu, Blaga, Cotruș și Pillat. Impresia noastră, pe atunci încă nu pe deplin confirmată, constitue astăzi o certitudine și un loc comun al istoriei literare. N-am să mă refer în aceste rînduri decît la activitatea sa lirică.

Debutant în 1916, cu volumul *Poezii*, acestui poet exemplar i-au trebuit aproape 20 de ani pentru a ajunge la maturitatea estetică din *Destin*, apărut în 1933. Tributar mai întîi romantismului fugos al lui Macedonski, și apoi epigonului eminescian Al. Vlahuță, al cărui conceptualism a marcat creațiile sale de tinerețe, V. Voiculescu avea să devină el însuși printr-un fel de întoarcere la izvoare, prin decantarea naturii eminesciene, în volumul *Pîrgă*, din 1921, menit să afirme, încă din titlu, conștiința maturizării. Pur descriptiv încă (alături de dialectica contrariilor, de opozițiile ireductibile ale energiilor vitale și sufletești, descriptivismul natural cristalizînd uneori în metafore baroce, va rămîne o constantă a liricii voiculesciene), poetul va depăși curînd viziunea de suprafață a lucrurilor, pentru a pune în pagină tensiunea lăuntrică a forțelor lor, zbuciumul nealinat al cosmosului, încleșterea elementară a stihiilor: beția dionisiacă a unei lumi pe care o surprinde în mișcare, într-o clocotitoare afirmare de sine. Efortul spre originalitate, etapele lui aproape dureroase, par a fi conștiente, după cum dovedește poezia liminară cu același titlu:

Am fost un pom zăbavnic... tîrziu am răsărit...
Nu m-au cruțat nici grindini, nici secetă-ndelungă
...
Dar astăzi, peste vremuri, rodesc...
...
Și-ncovoiat sub pîrgă aștept culegători.

Folosind o uimitoare concretețe a exprimării, pentru a atenua uscăciunea unor concepte care-l obsedează, poetul va ajunge la un echilibru aproape clasic între elanurile simțirii tumultoase și formele ușor rigide ale gîndirii sale, impunîndu-se - imediat după acest volum - ca unul dintre marii noștri poeți. Alături de barochismul persistent al imaginii, versurile din anii de după primul război ne propun senzualitatea expresiei. Și totuși, în acel timp, conștiința erotică a poetului nu pare a se fi trezit încă: senzualitatea aparține formelor însele ale vitalului - munți, codri și ape (cărora mișcarea le insuflă un comportament uman), turme rătăcind pe plaiuri, flori plutind pe lacuri și etalînd o carnație ispititoare, ipostaze ale timpului, consecvent antropomorfizate. În schimb, e deosebit de trează conștiința destinului sfîșiat de forțele antagoniste ale ființei sale pămîntești, care - numai în felul acesta - îi asigură sublimitatea paroxismului:

Urează-mi luptă, nu-mi ura izbîndă,
Hotarul vieții nu rîvnesc să-l mut...
Dar cum mă simt o flacără flămîndă,
Mă zbicium tot și singur mă asmut...

Drama sfîșierii lăuntrice continuă cu sentimentul de prizonierat în carne ale sufletului, care, pe dedesubt, asemenea unui ostrov, comunică cu toate celelalte ostroave:

O, sufletul strigă, ca-n basme, răpus,
Iar Trupul, el, Greul Pămîntului, doarme!

În pofida dorințelor sale, clamate, de a "călca pe spirit pur", eul liric al lui V. Voiculescu se simte împrejmuit de trup și, necontenit, surpat în țărînă, deprins pînă la urmă să încerce o reală voluptate a durerii, o plăcere aspră a dicotomiei esențiale.

Curînd, în țesătură inexplicabilă a opozițiilor esențiale - materie/spirit, păcat/ inocență, conștiință/ trăire etc. - se insinuează o problemă etică: e tocmai elementul care marchează diferența între V. Voiculescu și un Blaga sau Arghezi. Poetul nostru nu se poate detașa niciodată complet de implicațiile morale ale faptului existențial: el este, înainte de orice, o conștiință teribil de frămîntată de energiile proprii, lăuntrice, de "frații-dușmani" care-i locuiesc

(continuare în pag. 14)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Mircea MALIŢA

TITULESCU

şi legalitatea internaţională

A fost Nicolae Titulescu doar un diplomat de excepţie, care prin inteligenţa, cultura şi intuiţia sa ce sprijineau o perfectă mînuire a tehnicilor diplomatice a intrat în cercul interior al politicii internaţionale în perioada dintre cele două războaie mondiale? Dacă ar fi numai atît şi ar fi de ajuns. Românii i-ar purta recunoştinţă pentru faptul că a pus ţara sa pe orbita marii politici europene că, în dihotomia clasică centru-periferie, a situat-o înspre centru şi că i-a promovat cu pasiune interesele fundamentale. Dar Titulescu a însoţit acţiunea sa cu o muncă necontenită de reflecţie şi conceptualizare. Unde se poate încadra gîndirea sa astăzi în harta complicată a teoriilor internaţionale şi cît din ea se mai bucură de atributul actualităţii?

Din capul locului, examinarea numeroaselor sale discursuri şi mai ales a conferinţelor ţinute în faţa Reichstagului german în 1929 sau a Camerei Comunelor în Anglia, la centrele engleze de cercetare internaţională în 1937, la Universitatea din Bratislava, la unele societăţi academice, fac să apară un Titulescu ferm ancorat în şcoala dreptului şi organismelor internaţionale. Formaţia sa de profesor de drept, cariera sa legată intim de Societatea Naţiunilor (al cărei preşedinte al Adunării Generale a fost de două ori), participarea sa la negocierile care au precedat aproape toate actele şi tratatele, care au îmbogăţit conţinutul şi prevederile Pactului Ligii, îl fac, fără discuţie, un promotor al dreptului internaţional şi al vocaţiei normative încorporate în organismele de menţinere a păcii.

La crearea Naţiunilor Unite şi în procesul ei de evoluţie, în special în opera de codificare a dreptului internaţional, ecoul ideilor lui Titulescu rămîne viu şi nu puţini erau aceia care puteau cita din el enunţuri de o forţă prospectivă considerabilă.

Un nou sistem se construia prin Cartă, care ţinea seama de experienţele trecutului, aşa cum mersul omenirii procedează în toate domeniile. Să amintim că viziunea lui Titulescu asupra unui organism internaţional de apărare a păcii, dublat de activităţi practice de cooperare, s-a văzut confirmată de dezvoltarea agenţiilor specializate ale ONU. Să nu amintim decît atenţia dată de el Comisiei de cooperare internaţională, al cărei membru a fost, alături de Einstein, Marie Curie, Painlevé şi Paul Valéry şi care nu era decît germenele UNESCO-ului de mai tîrziu.

Dar scurt timp după momentul euforic şi plin de speranţe al Cartei, studiile relaţiilor internaţionale intră într-o nouă etapă. Politica se învaţă în universităţi ca ştiinţă politică, separată de dreptul internaţional. Şcoala "realistă" punea la baza ei conceptul de putere (se cuvin amintiţi Hans Morgenthau în SUA sau Raymond Aron în Franţa). Studiile legaliste sînt nu numai neglijate de şcoala puterii, dar se pune la îndoială pînă şi valoarea raţionamentului juridic pentru cercetarea relaţiilor internaţionale. Sînt astfel denunţate "acomodarea fragmentară a principiilor legale în doctrine formale fără utilitate practică", "insistenţa încăpăţînată asupra regulilor", "conservatorismul unei atitudini livreşti". Pe scurt, realismul politic a însemnat "o repudiere generală a utilităţii dreptului şi a organismelor internaţionale pentru studiul şi practica relaţiilor internaţionale".

În termenii realismului politic, diplomaţi ca Titulescu sînt încadraţi în categoria "visătorilor", "idealiştilor", a "oamenilor legănaţi de iluzii" şi, mai mult decît atîta, vinovaţi pentru izbucnirea conflictelor, fiindcă şi-au bazat acţiunea pe norme utopice, neglijînd singurul fundament al unei analize serioase, puterea cu adjuvantele ei: jocul şi balanţa de putere.

Dar Titulescu nu a fost un legalist cu capul în nori. A fost un maestru al alianţelor şi grupărilor, menite să se opună forţelor care voiau prin arme să impună o nouă ordine europeană. El însuşi spune: "Am bazat politica externă a României pe Societatea Naţiunilor...n-am bazat niciodată securitatea României pe formula vagă a articolului 16. Pentru noi, acesta e doar un supliment... Am bazat securitatea României pe tratatele de asistenţă mutuală cu anexele lor utilitare, pe care le-am încheiat cu diferite state. Aceasta explică cum s-au născut Mica Înţelegere şi Înţelegerea Balcanică. Aceasta explică dorinţa mea de a conchide acorduri de asistenţă reciprocă cu Franţa şi cu URSS, şi dacă acestea ar vrea, cu Italia şi Germania".

Tensiunea între legalişti şi realişti continuă pînă astăzi, aşa cum arată o carte a lui Francis Anthony Boyle: "World Politics and International Law", Duke University Press, 1985. Dar Titulescu a depăşit dihotomia drept-putere. În conferinţa sa pronunţată în iunie 1929 în faţa Reichstagului german, la invitaţia lui Stresseman, el citează o lucrare despre International Government, de Woolf, apărută în timpul primului război mondial, în care se spune că "realistul de mîine ţine invariabil discursul pentru care este ridiculizat, dacă nu spînzurat, idealistul exasperant de astăzi". El se situează pe sine între "idealiştii realizatori", "oamenii care aspiră la absolut ca toţi gînditorii", dar care ţin seama de toate relativităţile care determină o societate umană la un moment dat".

Este o încercare de sinteză, confirmată astăzi de tendinţa ştiinţelor internaţionale de a restaura valoarea normelor şi de a nu mai fi supuse unei singure teorii dogmatice sau unui concept tiranic. Actualitatea gîndirii lui Titulescu se afirmă şi prin introducerea *timpului*, aşa cum o indică titlul expunerii "Dinamica păcii" ca element esenţial ("legea triumfului oricărui ideal este asocierea lui cu timpul"), o poziţie superioară teoriilor structuraliste sau sistemiste moderne deseori prizoniere ale unei viziuni statice.

În ecuaţia lege-forţă, Titulescu a apărat primordialitatea legii. A opus "forţa legii" faţă de "legea forţei". Pentru a susţine legalitatea internaţională, teoreticianul s-a văzut nevoit să ia poziţie împotriva celor care, distingînd net între legea internă şi legea internaţională, ultima fiind lipsită de capacitatea de implementare pe care o are legislaţia internă, deduceau carenţa funciară a normei de drept internaţional. Nu este deosebire de natură, a spus Titulescu. Nici una nu se bazează exclusiv pe sancţiunea forţei. Atît legea internaţională, cît şi cea internă sînt "simple fapte sociale transformate în stări de conştiinţă". De aceea, el a pus accentul pe conştiinţa juridică a popoarelor, care dă un caracter obligatoriu regulilor născute din solidaritatea lor şi din contractele încheiate.

Există un imperativ pentru această lege: de a aboli războiul ca mijloc de reglementare a litigiilor între state. După Titulescu lacunele Pactului din 1919, în această privinţă, au fost corectate printr-un efort politic şi juridic neîncetat, începînd cu dezvoltarea Curţii Permanente de Justiţie Internaţională şi cu Pactul Briand-Kellog din 1928, prin care statele condamnau recursul la razboi, renunţînd la el ca instrument de politică internaţională şi continuînd cu definirea agresiunii în 1933.

Scoaterea de sub lege a războiului e mult mai categorică în Carta ONU decît în Pactul Ligii; în acest domeniu, Carta moşteneşte toate documentele reflectînd progresul dreptului internaţional, în dinamica sa semnalată de Titulescu.

Nicolae Titulescu, ministrul României la Londra (1922-1932)

S-a afirmat că, în ciuda acestor dezvoltări, dreptul internaţional şi instituţiile sale erau, înainte de cel de-al doilea război mondial, prea slabe ca să-i pună stavilă. Titulescu nu a fost de această părere. Nu textele sau instituţiile sînt de vină, ci voinţa guvernelor. Această idee merită un scurt comentariu. Sistemul colectiv de securitate al Ligii era conţinut în articolul 16, care corespunde Capitolului VII din Carta ONU. Faimosul articol 16 prevedea (paragraful 1) sancţiuni economice pentru statele ce comit acte de război. Paragraful 2 spune: "Este de datoria Consiliului într-un astfel de caz să recomande cîtorva guverne vizate cu ce forţă efectivă militară, navală sau aeriană să contribuie membrii Societăţii la forţele armate ce urmează să fie utilizate pentru a proteja Pactul Societăţii Naţiunilor". Este desigur mult mai puţin decît sistemul descris în Capitolul VII al Cartei. El a fost pus la încercare în 1935, cînd Abisinia a fost ocupată de Italia. Atunci s-au pus în aplicare sancţiunilor cerute de Litvinov şi Titulescu.

Astăzi, cînd ne gîndim la războiul din Golf şi la acţiunea autorizată de Consiliul de Securitate, ne întrebăm ce ar fi făcut Titulescu? Răspunsul fără echivoc este dat de comportamentul său în cazul invadării Abisiniei. Ne mai putem întreba: este oare sistemul colectiv, mult mai precis al Cartei, cel ce a permis reprimarea agresiunii din 1991? Şi răspunsul e negativ, Capitolul VII a fost invocat ca bază legală, în totalitatea lui. Paragraful 2 al articolului 16 din Ligă ar fi fost suficient să justifice o acţiune a "cîtorva guverne vizate" de a "proteja" documentul organizaţiei prin "forţa efectivă militară, navală sau aeriană". Iată ce ne face să înţelegem temeiul unei propoziţii rostite de Titulescu, care nu a crezut că articolul 16 trebuie amendat ca să devină efectiv: "...Nu există conflict posibil, nu există conflict imaginar, nici actual, nici viitor, nu există conflict latent sau declarat care să nu-şi aibă judecătorul în virtutea unei legi internaţionale acceptată şi practicată de imensa majoritate a statelor".

Este interesantă, pentru evenimentele zilelor noastre, atitudinea lui Titulescu faţă de presă şi opinia publică. Harold Nicolson, care l-a cunoscut bine pe Titulescu la Conferinţa păcii de la Paris, a deplîns, cum se ştie, noua şcoală a diplomaţiei deschise lansată atunci, ce împiedica negocieri serioase şi compromisuri salutare. Titulescu a fost martorul aceloraşi fenomene. Dar nu a condamnat presa, s-a înconjurat de ziarişti şi a considerat opinia publică drept un factor ce nu poate fi ignorat în politica internaţională.

Ca şi Nicolson, a observat, în anii de după primul război mondial, că opinia publică manifesta intransigenţă, în timp ce diplomaţii căutau formule mai suple. În 1932, Herriot îi invoca lui Titulescu, sceptic, opinia publică franceză, care cerea plata integrală a despăgubirilor de către Germania. Iată cum povesteşte el mai tîrziu, în expunerea de la Oxford (1937), întîmplarea:

"La Lausanne, delegaţia britanică voia pe bună dreptate să anuleze complet reparaţiile în schimbul unui armistiţiu politic pe zece ani şi a concesiilor Germaniei la Conferinţa Dezarmării care se ţinea tot atunci. Am fost însărcinat să vorbesc în acest sens cu prietenul meu Eduard Herriot. N-a vrut să audă. A declarat că opinia publică în Franţa nu ar accepta un asemenea aranjament. Cîteva zile mai tîrziu, Herriot mi-a spus: «Am cîştigat o mare victorie. Am obţinut trei miliarde de mărci pentru Franţa.» «N-ai să-i vezi niciodată» i-am răspuns destul de supărat. «Asta-i posibil, spuse Herriot. Dar putem vorbi despre ei, *şi asta contează* în politică.» Astăzi, comenta Titulescu, nimeni nu vede aceste trei miliarde de mărci şi nimeni nu vorbeşte de ele. În schimb, nu avem nici armistiţiu politic, nici acord militar. Acum mai bine de doi ani, Germania şi-a luat singură drepturile pe care le cerea şi care i-ar fi putut fi acordate pe bază de contract. Şi astfel, viaţa internaţională a intrat într-un haos la care nimeni nu vede sfîrşitul".

Situaţia s-a schimbat şi, în anii dinaintea celui de-al doilea război mondial, opinia publică, doritoare de pace, devenise pentru politicieni un argument al concesiilor faţă de puterile ce voiau să impună prin forţă o nouă ordine europeană. Aceasta l-a făcut pe Titulescu să spună, în aula Universităţii din Bratislava, unde a primit titlul de *doctor honoris causa*, în 1937:

"Oh, biet om al străzii! Să-mi fie permis să-ţi iau apărarea cel puţin aici, la Universitatea marelui Comenius... E uşor printr-o educaţie potrivită, să faci pe omul de pe stradă să înţeleagă, că Solidaritatea naţiunilor este atît de strînsă, că nu poţi să atingi fără urmări pe una, fără să faci rău alteia... Cînd omul de pe stradă e în stare să-şi dea viaţa fără să ştie de ce, cel puţin să-i arătăm respectul ce i-l datorăm, explicîndu-i deschis care e datoria internaţională a ţării sale şi prin asta, care este propriul său interes... Nu, nu mi-e teamă că omul de pe stradă împiedică guvernele să-şi declare dinainte politica lor..."

Şi aici intervine una dintre cele mai frumoase metafore ale textelor titulesciene: "Pentru mine, situaţia opiniilor publice din Occident seamănă în mod ciudat cu un film Kodak deja expus, dar nu încă developat. În ceea ce mă priveşte, eu văd deja imaginea. Omul de pe stradă nu o va vedea decît în ziua în care evenimentele vor fi permis developarea filmului. Dar atunci va fi prea tîrziu: războiul va fi inevitabil şi omul de pe stradă va trebui să-l facă".

Ideea constituie o moştenire specială pentru cei ce construiesc teorii internaţionale sau pentru cei ce practică diplomaţia: să adopte abordarea pe termen lung şi să încerce să vadă filmul înainte de a fi developat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

"Poeme vesele și triste scrise prin cîrciumi comuniste"

Iat-o, cartea a ajuns în mîinile împătimitului bibliofil! E tipărită (expresie galantă) la Reșița, în 1990 și e una din primele cărți de versuri (și nu chiar *prima*) apărută după Revoluție; o broșură despre care se poate spune că e de departe cea mai urîtă înjghebare tipograficească din cîte au fost și vor fi. Titlul, bizar: "Poeme vesele și triste scrise prin cîrciumi comuniste". Numele autorului? Unul imposibil, compus din litere strepezite, greu de rostit și greu de scris: Ion Chichere.

Coperta a patra ne oferă alături de poza autorului (un june tot numai blugi, cu o șapcă de portar de hotel interbelic, trăgînd dintr-un chiștoc, în spațiul prohibit al unei păduri) ștampilată de semnul de circulație semnificînd interdicția de intrare și o scurtă prezentare iscălită de Gheorghe Jurma din care aflăm: Chichere ar fi unul dintre cei mai autentici poeți ai Banatului, ba chiar al țării. Născut în 1954 poetul și-ar fi consumat experiența poetică îndeobște bine primită de critică (!) prin reviste, bineînțeles și, stupoare! "prin spațiile publice notorii" traduse prin (cine ar fi ghicit?), "cîrciumile comuniste".

Idee insolită, trebuie s-o recunoaștem. Înainte (istoricește) de a vorbi despre temnițele comuniste, a existat cineva, un poet, gata să denunțe lumea înconjurată de lugubre mistere a cîrciumilor comuniste. Cineva a coborît în bolgiile rachiurilor ieftine (și cîrciuma e tot un spațiu carceral) spre a depune mărturie despre (ar zice junele poet Ion Alexandru de dinainte de Ioan) "infernul discutabil". Un han sadovenian, cu dulci cofe de lut, cu Bachus pus în umbră de Eros? Nici pomeneală. Cîrciuma nemțească a pactului "Faust-Mephistophel"? Nici vorbă, cum nu e nici taverna meșterului Baudelaire, nici birtul petrecerilor eseniene. Cîrciuma lui Chichere se va fi numit "Ghiocelul", "Progresul" sau "Macul roșu", scundă tavernă mohorîtă iluminată de lozinci, azil și loc de dejugare. Ori refulare.

Deschid infamul obiect (cartea), îmi trag sub peniță toate malițiile spre a nimici opusculul cu titlul ilizibil, fac oarece haz (blasfemie) chiar de vocabulele înghesuite în numele poetului și, stupoare: sub semnele rău prevestitoare dau de un poet autentic.

Dar iată cîteva mostre de inspirație chicheriană, trecută prin două riguroase filtre: Esenin și Dinescu: **"Nu mă cinstiți cu litri de benzină/chibritul poate arde superb în freza mea/iluminînd piața cu zarzavat de plastic/și vînzători slugarnici bocind după tejghea/orbesc neonul străzii cu părul meu albastru/în sînul meu se zbat pești, stele și ridichi/am piersici mari cît luna în sacul din spinare/și pietre colorate în rinichi".**

Și iată cetatea, evident blestemată, evocată de poetul evident damnat: **"Plopii din stație tremură/sub respirația uzinelor/domnișoara nebună citește/un poet din veacul luminilor/ce duce romantismul de rîpă/mai boncăne pe asfalt vreun cal particular/se sparge noaptea orașului în mine/cu clinchet trist de pahar".**

Un puternic sentiment de neaderență și de leneșă boemă și împotrivire în același timp face și din acest Bacovia în blugi un sceptic, un dezabuzat, mai apropiat de proximitatea catastrofei decît de vis: **"Aștepți un prieten/și poștașul îți aduce/un război mondial".**

Geamul murdar al cîrciumii nu oblitereazâ conturul unor desene "grațioase": **"Doar mașinile de scris/se mai opresc/în fața trecerii de pietoni/autobuze, buldozere, biblioteci/trec peste ochelarii pensionarului/macaraua paște liniștită/rondoul de flori/și fumul se depune/mai suav decît roua".**

(continuare în pag. 12)

George SEGAL: Stația de benzină

Valeriu CRISTEA

O ÎNTÎLNIRE RATATĂ (I)

Nu m-am grăbit s-o contactez, o dată ajunși la Paris, la începutul lui august 1984, pe d-na Monica Lovinescu. Pentru simplul motiv, cunoscut deja cititorilor cărții mele de amintiri, *După-amiaza de sîmbătă*, că în general sînt retractil în relațiile cu oamenii, că evit, amîn să fac cunoștințe noi. Din cauză de trac, dacă pot spune astfel, avînd în vedere și însemnătatea persoanei cu care urma să mă întîlnesc. De văzut trebuia însă să mă văd oricum cu d-na Monica Lovinescu: orice scriitor român ajuns la Paris se simțea obligat să-i prezinte omagiile. Doar ea ne apăra, ea și "Europa liberă" al cărei suflet într-un fel era! Pe atunci nu aveam de ce să fiu nemulțumit de *ei*: mă pomeneau și pe mine, de bine, nu atît de des ca pe alții, suficient totuși pentru a mă declara pe deplin satisfăcut. Cel mai tare mă lăudaseră, se pare, pe cînd nu începusem încă să-i ascult. Medicul familiei, dl.M., ne informa, încîntat, că "iar au vorbit de domnul Valeriu". Au trecut anii, am devenit la rîndul meu un ascultător fidel al postului de radio "Europa liberă". Un vecin de bloc mi-a spus odată, rîzînd cam ambiguu: "nici nu mai trebuie să deschid radioul, se aude tot de la d-voastră" (Acum, după Revoluție, eu sînt cel care nu mai trebuie să deschid aparatul de radio: pot auzi aproape întregul "program politic" sau aproape întreaga "actualitate românească" de sus de la vecin. Oameni care, pe vremea lui Ceaușescu, refuzau să asculte "Europa liberă" acum o ascultă cu nesaț. D'ale carnavalului postrevoluționar!) Spuneam că am devenit un ascultător fidel al "Europei libere". Fidel, dar nu necritic. Nu-mi plăcea tot ce auzeam și nu-mi plăceau toți pe care îi ascultam. Favoriții mei erau *cumpătații, obiectivii*, d-nii Nestor Rateș, Șerban Orăscu, Vladimir Krasnoselski... Cultura și talentul cuplului Monica Lovinescu - Virgil Ierunca erau mai presus de orice îndoială. Totuși, *vocile lor*, căci numai după ele puteam să-i judec, din moment ce eu nu călătoream în Occident ca alții, cum să zic? Vocea cavernoasă, apocaliptică a doamnei Monica Lovinescu mi s-a părut dintotdeauna puțin caraghioasă: "o voce a războiului rece", obișnuiam eu să spun, glumind, prietenilor mei, pe cînd aceea a d-lui Ierunca îmi sugera un om arogant și pretențios. Mă rog, astea erau simple impresii, aveam însă și o obiecție mai serioasă la adresa lor: vădit înzestrați pentru critica literară, literatura devenise din ce în ce mai mult pentru ei, atît de angajați politic, *un pretext*. Căutau cu înfrigurare în cărțile noastre exact ceea ce căutau și argușii de la București: așa numitele *pile*. Ultimii pentru a le extirpa, ceilalți pentru a le exhiba (fără să se gîndească prea mult la soarta autorului din țară lăudat ostentativ, pe șleau). D-na Monica Lovinescu și dl.Virgil Ierunca nu ne citeau de fapt: ne *cenzurau* și ei, din cealaltă parte însă, ca să zic așa. Ne aflăm între două poliții, mi-a spus odată un foarte talentat prozator, nu prea agreat de "Europa liberă" deoarece a voit să facă și a făcut mai mult decît o anumită literatură politică nu o dată destul de dubioasă în relațiile ei cu dictatura, prozator care pînă la urmă a sfîrșit prin a emigra, cu cîțiva ani înaintea Revoluției. În felul acesta, *valoarea*, în jurul căreia noi, scriitorii din țară, ne strînsesem ca în jurul unui steag de luptă, rămînea undeva în planul al doilea pentru criticii politizați pînă în vîrful unghiilor de la Paris. Cărora mai aveam să le reproșez *subiectivismul*. Se vedea de la o poștă că d-na Monica Lovinescu și dl.Virgil Ierunca își aveau *favoriții* lor. Aleși dintre scriitorii care călătoreau mult și cu care deci s-au putut întîlni nu o dată. Inclusiv în păreri. Influențîndu-și-le reciproc. Astfel că nu era imposibil ca un autor să aibă exact aceeași cotă la București și la Paris. Bună sau proastă. În loc de a fi corectate, inevitabilele nedreptăți erau astfel trase la indigou. Cazul cel mai frapant: Sorin Titel, despre care cel mai consecvent cronicar literar român n-a scris niciodată în timpul vieții prozatorului, amendat printr-o masivă tăcere și de perechea Ierunca - M.Lovinescu pentru că, artist autentic, obsedat de temele sale, nu acorda un loc foarte mare aluziilor atît de gustate de unii. Mai observasem că, întors de la Paris, cota scriitorului *deștept* (și a celor mai apropiați prieteni ai săi) urca, cel puțin pentru un timp. În ce mă privește m-am întors de la Paris condamnat definitiv, mai întîi la ani lungi de boicot prin tăcere (1984-1989). Au urmat apoi represalii directe (recenzia d-nei Monica Lovinescu la *După-amiaza de sîmbătă*, difuzată în ianuarie 1989). În cursul unei șederi de numai 13 zile la Paris am reușit să-mi fac praf micul meu capital de relații bunicele cu cei doi critici de la "Europa liberă", d-na Monica Lovinescu și dl.Virgil Ierunca. Cum am realizat aceasta, unică aș zice, contraperformanță? Ce s-a întîmplat?

Eram deci de cîteva zile la Paris (eu, soția mea, Doina, și o a treia persoană, o tînără fată, studentă, care călătorea împreună cu noi și pe care părinții ei ne-o încredințaseră, să avem grijă de ea) și nu mă hotăram să-i dau telefon d-nei Monica Lovinescu. Pînă la urmă, în locul meu a decis Miron Kiropol, vechiul prieten fugit din țară în toamna lui 1968, după invadarea Cehoslovaciei, și stabilit, prin propriile sale forțe, la Paris. Un apolitic pur-sînge, ca orice artist adevărat, Miron Kiropol se ținea într-o rezervă lipsită însă de orice ostilitate față de emigrația română, care, de altfel, nu-l agrea prea mult și care în orice caz nu-l ajutase cu nimic. La "Europa liberă" nu prea vorbea și dintre rarele sale intervenții pe unde scurte țin minte una (probabil pentru că ne-a amuzat copios, pe noi, prietenii săi rămași în România); anume aceea în care, pe tonul cel mai firesc din lume, propunea ca Ion Dodu Bălan să fie înlocuit în funcția de ministru al culturii cu Lucian Raicu sau cu Valeriu Cristea. Pe atunci, o asemenea idee - Valeriu Cristea sau chiar Lucian Raicu în locul lui Ion Dodu Bălan! - părea trăznită rău, de domeniul fantasticului. Ca să vi-l puteți imagina pe prietenul meu Miron vă dau ca reper un ilustru personaj literar: Alioșa Karamazov. Amical și respectuos, Kiropol a făcut introducerea, apoi mi-a trecut receptorul. De la primele cuvinte *nu i-am plăcut* d-nei Monica Lovinescu. Mi-a spus-o, de altfel, pe loc: nu-și închipuia ca Valeriu Cristea să aibă o asemenea voce! Ce fel de voce? Probabil de ins rușinos, timorat, ezitant. Mie nu-mi plăcea vocea, altfel atît de familiară, a d-nei Monica Lovinescu. Iată că, fără să aibă habar de acest lucru, nici d-nei Monica Lovinescu nu-i plăcea, de la cel dintîi contact auditiv, vocea mea. Alte voci îi plăcuseră, a mea nu. Fatalitate, cum ar zice Caragiale. Acest "război" al vocilor, această antipatie reciprocă trezită de vocea celuilalt au decis, aș putea spune, natura relațiilor noastre ulterioare. În fine, ne-am dat întîlnire la o cafenea, pentru a doua zi cînd, văzînd-o am rămas surprins. D-na Monica Lovinescu nu semăna deloc cu vocea ei! Măruntică, amabilă, vorbăreață, părea o simpatică mătușică dintr-un roman polițist englezesc. La întîlnire, d-na Monica Lovinescu a venit singură, explicînd că d-l Ierunca va întîrzia puțin. Nu peste mult timp a apărut și dînsul. Această apariție a lor, pe rînd, separată, mi s-a părut, nu știu de ce, regizată. D-l Ierunca semăna cu vocea sa: înalt, distins, ușor distant și ușor rigid, cumva melancolic. Deși cu el, mai ales, aveam să mă "cert" mai tîrziu, cel mai mult m-a impresionat, în acea seară pariziană de pomină, o frază a sa, rostită cu o sinceră (sper) amărăciune. Spunea că a văzut mai toate marile capitale ale lumii, dar ce folos, din moment ce Bucureștiul nu îi este dat să-l revadă... Întreaga dramă a exilului a răsărit parcă deodată în fața mea, cutremurătoare. Din fericire, datorită Revoluției din decembrie 1989, d-l Virgil Ierunca a putut să-și vadă visul cu ochii, participînd la Adunarea generală a scriitorilor din aprilie 1990. La cafeneaua aceea al cărei nume, evident, l-am uitat n-am stat mai mult de o jumătate de oră. Le-am înmînat cîteva cărți, pe care le adusesem din țară la rugămintea unor prieteni, ca și o carte de-a mea, *Modestie și orgoliu*, proaspăt apărută, ne-am băut cafelele și am plecat. D-na Monica Lovinescu ne prevenise că vom merge la un restaurant. Ne aștepta o seară lungă. Pe stradă, a luat-o de braț pe soția mea și în general s-a purtat foarte drăguț cu ea. I-am fost și îi sînt în continuare recunoscător pentru aceasta. La masă, la restaurant, am mîncat pentru prima dată în viață stridii și am servit un excelent vin rosé. Cu toate că n-am exagerat cu băutura, din cauza emoțiilor probabil la un moment dat am simțit, cum se zice, că mă ia apa. Doar nu mi-or fi pus ceva în vin, țin minte că m-am întrebat, panicat și amuzat în același timp aducîndu-mi aminte de clișeele propagandei din țară cu privire la "Europa liberă". Încă de la începutul mesei, m-am grăbit să mă achit de datorie, spunîndu-le "ce înseamnă ei pentru noi" etc. Au primit elogiile cu o vădită nerăbdare. Probabil că erau sătui de ele, sau poate că laudele mele, stîngace, neconvingătoare, nu se puteau compara cu cele ale predecesorilor mei. Ne-ar interesa mai mult să ne spuneți ce ne reproșați, mi-a tăiat-o, sec, d-l Ierunca. Am evitat să-i răspund pe loc, mi-am amînat "sinceritățile". Deocamdată eram ocupat cu stridia mea și cu rosé-ul acela suspect de eficient. În timpul discuțiilor, mi-au fluturat promisiunea de a mă ajuta să-mi traduc și să-mi public *Dicționarul personajelor lui Dostoievski* la editura "L'âge d'homme". Nu i-am crezut, nu le-am luat nici o clipă în serios promisiunea - și bine am făcut. Am simțit că de data aceasta chiar voiau să mă îmbete: cu apă rece. O altă făgăduială a lor s-a realizat, în schimb, chiar atunci, în timpul cinei: d-na Monica Lovinescu mi-a "aranjat" pe loc o primire la Mircea Eliade. S-a ridicat de la masă, a dat un telefon și s-a întors victorioasă: în ziua cutare, la ora cutare să fiu la adresa cutare. M-a cuprins *groaza* : cum să apar *eu* în fața *marelui om* ? Mi-am ascuns spaima într-un surîs de gratitudine și am mai sorbit din paharul cu vin (rosé). (Vizita la Mircea Eliade a "trecut" mai ușor decît mă așteptam). Ca orice personalitate adevărată, gazda noastră de o oră și ceva s-a purtat firesc, simplu, punîndu-ne multe întrebări concrete despre România și despre scriitorii români. La un moment dat m-a întrebat mirat, chiar intrigat, dacă e adevărat că Ana Blandiana are peste șaptezeci de volume publicate. Cineva, probabil, dintre cei care ajunseseră înaintea mea la autorul *Istoriei credințelor și a ideilor religioase*, o "pîrîse", și nu fără succes, pe poetă, căci era evident că lui Mircea Eliade cifra i se părea nepermis de mare pentru o țară în care dictatura îi oprimă pe scriitori. I-am răspuns că e vorba, desigur, de o exagerare și că în orice caz volumele Anei Blandiana reprezentau nu o dată simple plachete de versuri. Singurul moment neplăcut al întrevederii a fost cînd d-na Cristinel, soția lui Mircea Eliade, ne-a întrebat, pe mine și pe soția mea, care m-a însoțit în această vizită memorabilă *cum de ne-au dat drumul la amîndoi*. Ca și cum am fi fost prima pereche sosită în Occident! Pus în una din acele situații absurde cînd, nevinovat fiind, nu poți totuși să-ți dovedești nevinovăția, bineînțeles că m-am fisticit puțin, n-am știut la început ce să răspund, apoi am spus că *pur și simplu ne-au dat drumul*. (Așa cum - adaug acum, în 1991, pentru mine însumi și pentru cititori - în primăvara, vara și toamna lui 1989 pur și simplu *nu ne-au dat drumul*, fără să primim măcar o minimă explicație, serviciul de pașapoarte nemaiobosindu-se să-și justifice într-un fel sau altul refuzul).

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Patru schiţe de Ioan LĂCUSTĂ

ANŢĂRŢ

Manuscrisul romanului avea vreo cinci sute de pagini dactilo. Era de inspiraţie istorică. Totul numai document transfigurat artistic. Norocul îi surîsese cînd găsise la Arhivele din N. setul de documente (între care şi o cronică de 25 de pagini) referitoare la "afacerea sacalelor" din 1715.

Redactorul de la Editură, cînd îi înapoie manuscrisul, îşi făcu cruce: "Cum, dom'le, şi ăia, pe vremea lor? Ca să vezi de cînd ţine porcăria! Şi vrei să publici asta?" Fu de acord să rescrie romanul, eliminînd implicaţiile internaţionale ale "afacerii". "Ce să-i mai supărăm acuma pe unii, pe alţii, cînd şi aşa, nu vezi..."

Noua variantă avea trei sute de pagini. A fost chemat pentru ea la Comitet. După aprecierile de rigoare i s-a explicat clar că romanul, aşa cum pune problema, nu merge. Trebuie scos tot ceea ce sugera amestecul în "afacere" a "minorităţilor", "Nu ştii că noi n-avem problemă naţională? Vrei să dai apă la moară celor care, şi-aşa, nu vezi cum ne toacă?"

Rămăseseră două sute treizeci şi cinci de pagini. Pentru limpezirea povestirii, i s-a recomandat să mai reducă o sută, cele cu referiri la implicarea domnitorului şi a familiei sale în "afacere". Apoi încă vreo alte cîteva zeci de pagini, din care se înţelegea că şi divaniţii erau corupţi. Rescrise totul şi manuscrisul, de o sută nouă pagini acum, se-ntoarse cu rezoluţia: "Atenţie! A se revedea rolul maselor. Nu înfierează convingător sacaliştii". Mai tăie treizeci de pagini şi adăugă alte zece pe care le prelucrase după un articol din revista *Munca de partid*, referitor la ecoul internaţional al răscoalelor ţărăneşti din 1888. Adaosul plăcu la Editură, iar la Comitet fu primit cu entuziasm. I se recomandă să renunţe doar la povestea de dragoste dintre şeful sacagiilor şi fata Marelui logofăt. În locul ei să dezvolte revolta maselor, transformînd-o în răscoală. Ceea ce şi făcu.

Manuscrisul avea acum optzeci de pagini şi Editura i-l înapoie cu recomandarea, venită de sus, să renunţe la literaturizarea unui atît de important moment din istoria noastră şi să-i releve toate semnificaţiile. Pentru îmbunătăţiri, i-au fost daţi ca ajutoare doi cercetători. Cum cercetările înaintau greoi, a fost format un colectiv din cinci, cu un conducător ştiinţific. Cîţiva ani mai tîrziu, au început să apară articole în publicaţiile de specialitate. A fost organizată şi o sesiune ştiinţifică, iar peste alţi zece ani apăru şi monografia de rigoare, consacrată acestei importante ridicări la luptă a maselor din prima jumătate a sec. XVIII împotriva exploatării sacaliste.

S-a discutat mult dacă numele său să fie trecut în colectivul de autori (şaptesprezece acum, cu doi secretari ştiinţifici). În cele din urmă n-a fost trecut. Oricum, el era romancier şi ăştia, doar se ştia, deformează mereu realitatea. Ca dovadă şi romanul pe care îl scrisese, demult, în tinereţe, îl ratase şi nu mai fusese în stare să-l rescrie. Şi să mai terminăm o dată cu veleitarii ăştia!

Mai ales că, la urma urmei, romancierul murise anţărţ.

UN PRINCIPIU

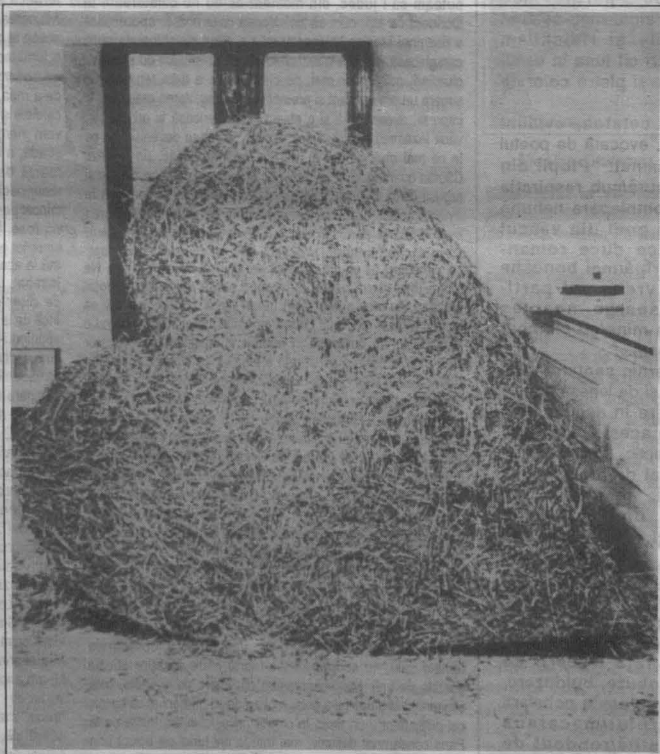
După îndelungate cercetări, Vasile R. întocmi lucrarea despre principii, cerută de şeful său de secţie, cu care acesta urma să reprezinte Instituţia la o reuniune ştiinţifică balcanică. Era o sinteză de trei pagini şi 14 anexe (grafice, scheme). Adăugase şi 10 diapozitive, reprezentînd proiectul monumentului "Eroul principial", pe care locuitorii dintr-un mic oraş de la poalele Muntelui Mare intenţionaseră să-l ridice primarului lor, proiect abandonat însă cînd s-a aflat dintr-o anonimă că, în ultimele alegeri locale, primarul respectiv nici nu-şi depusese candidatura.

E drept, alegerile avuseseră loc în urmă cu 35 de ani, cine-şi mai amintea ce-a fost atunci, pînă şi primarul uitase, dar anonima a avut efect. Primarul micului oraş a fost imediat scos din funcţie şi transferat disciplinar ca ajutor de prefect într-un judeţ care ar fi putut avea deschidere la Mare. Dar nu avea, căci i-o închisese judeţul vecin, ai cărui reprezentanţi în For reuşiseră să obţină votarea unui amendament la Legea 237/839 C prin care deschiderea la Mare se atribuia pe principiul "cine ajunge primul". Şi ei ajunseseră primii, profitînd de faptul că ceilalţi încă nici nu plecaseră.

Şi dacă au ajuns, şi-au organizat bineînţeles deschiderea la Mare după norme ştiinţifice moderne, ajutaţi fiind şi de ing. A. J. X., revenit din exilu-i din Maroc (40 ani departe şi cu dor sfîşietor) care a investit în acest proiect 8736 lei (atît i-au dat doi ţigani pe cele 673 drahme cu care se hotărîse să se lanseze în afacere). Pentru a merge bine lucrurile, ing. A. J. X. a mai donat unei creşe aflate sub patronajul Fabricii de făcut valuri o rîşniţă de cafea model 1925, un ventilator manual, 27 batiste din hîrtie, două clasoare filatelice şi un carnet cu tichete pentru metroul ce urma să se construiască în secolul viitor la Veneţia. Era tot ce adusese din exil.

Şi ce legătură au toate acestea cu comunicarea despre principii întocmită de Vasile R. pentru şeful său?

Habar n-am! Mi-a plăcut însă titlul schiţei pe care aş fi vrut s-o scriu: "Un principiu". E ca şi cum ai spune: un erou, sau un mausoleu, sau un minunat cer senin. Cum însă principii sînt multe, mai multe decît ne-am putea imagina (fiecare locuitor al Terrei are mult mai multe principii decît crede el că au toţi ceilalţi pămînteni la un loc), mă opresc aici. Punct.

Jim DINE: *Nancy şi cu mine în Ithaca*

FECIORU

De felul lui, e săritor. Unde nici nu te-aştepţi, apare surîzător, cu un sfat proaspăt: "Lasă, tăticu, nu te problematiza. Arta..." Nu-şi mai duce gîndul pînă la punct. Surîde şi mai şi, pocnind din degete durdulii, cu ochii daţi uşor peste cap. Capul şi-l răstoarnă peste ceafa groasă şi hohoteşte: "Şi eu... odinioară... he, he, he!"

Aştepţi să-şi dezvăluie ideea poticnită în hohot, dar el, într-un tîrziu, ştergîndu-se cu batista pe sub nas, devine dintr-o dată sobru: "Asta e! Restul, cum a zis şi Blaga, e tăcere. Încearcă s-o birui, dacă nu mă crezi".

Îţi face complice cu ochiul, un ochi bulbucat, bilă opacă îngropată între pungi vineţii, şi se bate cu palma peste cozorocul şepcii tricotate: "Aici e tot skepsisul. La cenuşiul purtătorului. Altfel..."

Iar nu-şi mai termină gîndul. Stopul s-a schimbat şi Fecioru se grăbeşte să treacă bulevardul. Dincolo, a văzut pe un altul şi nu vrea să-l scape. Are să-i spună şi lui ceva esenţial.

Fecioru ştie totul şi încă multe pe deasupra despre scrisul tău. Te-a citit întîmplător într-o gazetă şi-a decretat: "Mergi poticnit. Prea multe virgule". Nu vrea să te descurajeze şi-ţi prescrie, surîzător, un sfat: "Fii mai bărbat, amice, mai slobod, ce atîta sintaxă?" Şi iar surîde. Surîsul lui e un hat cu pelin prăfuit, la margine de drum.

Spun unii că Fecioru ar fi încropit, cîndva, un volum. Nu se ştie prea bine ce era - poezie sau roman. Versiuni diferite. El însuşi ocoleşte, surîzător, amintirea operei sale. "Am lăsat s-o mistuie timpul. Nu mai merita. Altceva sînt eu acum în scris".

Frecventează cîteva cenacluri. N-a citit niciodată. Ascultă plictisit, pufnind uneori "Ha!" Îl aşteaptă la ieşire pe cel ce a citit şi-i şopteşte "Ai ştofă, tăticu, dar... vezi, mai e şi chestia cu..." Şi iar îşi pocneşte degetele durdulii, închipuind un înţeles din trei pocnete. Pare astfel şi mai profund în rubiconda lui gîlgîială.

E cunoscut Fecioru. E atît de cunoscut, încît e tot mai mult ocolit. Vine spre tine, făcînd din depărtare semne agitate şi rămîne mofluz cînd vede cum îi întorci spatele, schimbîndu-ţi brusc direcţia de mers.

- Hei, bă, strigă Fecioru avîntat. Aveam un sfat să-ţi spun...

Cum nu vrei să-l auzi, oftează în urma ta:

- Sărmanule, te-nvăţăm să scrii ca oamenii.

Nu-i, de fapt, oftat. Fecioru zîmbeşte plin de milă. Milă de scrisul tău. Lui, care pînă şi cînd se semnează în condica instituţiei în care lucrează, ezită, în fiecare dimineaţă, să-şi caligrafieze numele adevărat, folosind pseudonimul sub care, la un concurs de epigrame, a fost descalificat pentru plagiat.

MICŞUNEL

Eu sînt calul lui moş Tache. Nu cred că vă mai amintiţi de mine. Aproape nici eu nu mai ţin minte multe din toate celea care s-au întîmplat cîndva, demult. Îmi amintesc doar că atunci, cînd a fost cu prigonirea cailor, moş Tache m-a ascuns în beci. Un an şi trei luni m-a ţinut ascuns. Ne-am descurcat, ce să spun. M-am ales doar cu un reumatism polipotcovit şi cu miopie staţionară.

Rămăsesem, după cum am aflat mai tîrziu, singurul cal viu din întreg raionul.

Dar, cum se întîmplă pînă şi-n Biblie, am fost vînduţi, moş Tache şi cu mine. Ne-a denunţat ginerele lui moş Tache, în schimbul unui post de brigadier şef la SMT-ul de peste deal.

Am fost ridicaţi aşa cum se cuvine: într-o noapte de februarie, la ora două fix, înghesuiţi într-un "Gaz" (special adaptat), legaţi la ochi şi duşi într-o direcţie necunoscută. Mie îmi băgaseră şi dopuri de plută în urechi.

În zori, m-am despărţit de moş Tache. De atunci nu l-am mai văzut. Pe mine m-au dus mai departe. Dar numai noaptea. Ziua mă încuiau în cîte un birou şi-mi citeau "Codul penal pe-nţelesul tuturor".

În cea de-a şasea noapte am ajuns - cum am aflat mai tîrziu - la capătul drumului. Era acolo un Institut cu o directoare care-şi dăduse doctoratul cu o teză despre "Tipologia copitelor cabaline în primele două cincinale". Şi, tam-nisam, se trezise directoarea că, de fapt, ea nu văzuse în viaţa ei un cal în carne şi oase. Ameninţa că-şi dă demisia, dacă nu i se aduce un cal viu. Şi i-am fost adus eu. Mai rămăsese încă un cal în viaţă, unu Mişu al Vădanei, dar acela se afla la zece nopţi distanţă. Aşa că m-au preferat pe mine.

M-a studiat un sfert de ceas directoarea aceea, după care a spus doar: "Îl vreau pe holul dinspre bibliotecă". Şi aşa am ajuns acolo. Împăiat.

Dacă o să mă întrebaţi cum e cînd te împăiază, nu pot să vă răspund. Ştiu doar că nu te mai mişti după aia. Îţi piere pofta de mîncare, de nechezat, de galop şi de toate celelalte pofte. Doar aburul dimineţilor, cînd vine cu mireasma pajiştilor din depărtarea depărtărilor, te face uneori să oftezi. Şi cînd dau cu aspiratorul pe tine te gîdilă ceva nemaipomenit.

Îmi plăcea la Institut că, mai în fiecare duminică, veneau pionieri participanţi la concursul naţional "Recunoaşteţi animalul"? Tare mai îmi era milă de bieţii copilaşi care se holbau la mine şi, majoritatea, picau la proba asta. Din cînd în cînd cîte unul, mai isteţ, spunea că se află în faţa unei "motociclete de cow-boy".

Apoi m-au mutat la Muzeu, cînd s-a desfiinţat Institutul. Nu prea ştiau unde să mă aşeze. În cele din urmă, m-au plasat lîngă un urangutan (era singurul loc mai cu lărgime). Încet-încet m-am împrietenit cu Zonzi. Nu ştiu cum face el, dar e mereu la curent cu ce se întîmplă în lume. Cred că i-au uitat vreo pensă cînd l-au împăiat şi prinde cu ea programul doi de la T.V., inclusiv tevesenc (bibisiul nu-l ascultă, că Zonzi e din Africa francofonă).

De la Zonzi am aflat că moş Tache încă trăieşte. Are doi cătîri, patru nepoţi şi n-a vrut să-şi ia pămîntul înapoi. A cerut doar să-i spună ce-au făcut cu Micşunel, calul de i l-au arestat atunci.

Micşunel, pentru că m-am născut cu o stea în frunte, ca o micşunea. Cînd se face curăţenie generală la Muzeu, mi-o mai întăreşte acum, cu puţin tiner, domnul Pomîrlă, decoratorul.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

George CUŞNARENCU

OSPICIUL PERSONAJELOR LITERARE

(satira VI)

De cum cobori dinspre Lizeanu şi-ajungi la Sf.Gheorghe,
Pe mîna stîngă, lîngă domeniul familiei celebre, Sorge,
Tupilat printre garduri, boscheţi, tise, zade, larice,
Decorat cu console, contraforţi şi ornamentale varice,
Cu alei de pietriş, marmori, iarbă grasă şi specii rare
Se-naltă falnic, ziguratic, *Ospiciul Personajelor Literare*.

Seamănă cu o bicicletă din cărămidă aruncată pe-o parte
Cu o mulţime de păsări vopsite, trăind cu suflete moarte;
E impunător, tulburător şi misterios ca întreg Universul,
E igienic ca o rezervă de spital,evoluat ca şi Mersul;
Aici stau, la grămadă, cei intraţi în viaţă ca personaje,
Oameni vii care trăiesc enigmatic ca nişte alese miraje.

Ele au făcut în viaţă o mulţime de fapte şi lucruri bune,
Răniţi în războaie şi-amor sau doar alcătuitori de urne;
Alţii trăiesc şi-acum în cărţi fără să fi făcut nimic
În afară de a privi viaţa prin telescopul format de buric;
Unele personaje au iubit, au dansat, au privit şi cules
Fără să fi priceput de la viaţă aproape nimic, ce eres!

Au călărit doar pe spinările dure ale iepelor de zile,
S-au rostogolit prin plăpumile nopţilor ca pătratele bile;
Au rîs, s-au aruncat sub roţi, în cap, în cascade,
Au făcut prin existenţa de zi cu zi apreciate parade;
Dar acum, eviscerate, personajele se întorc în romane
Spre locul lor etern: ale bibliotecii zdrenţuite vagoane.

Stau acolo strivindu-şi coastele literare, prinţese şi cai,
Saltimbanci, neveste care nu s-au mulţumit cu mălai,
Bărbaţi cardiaci care-au iubit pînă la ultima suflare,
Marinari care au preferat talciocuri şi călătorii pe mare,
Fete care îl conjugă la infinit pe alambicatul "a fi"
Băieţi dintr-o bucată, rostind "to be, or not to be",

Cameriste, pedichiuriste, femei simple de la ţară,
Venite la oraş după meşteşuguri şi mersuri pe sfoară,
Ingineri sosiţi în brazdă să-i înveţe pe ţărani meserie
Şi pe modişti arta de a proiecta şi a ţese o simplă tichie;
Personaje vechi şi mai noi, medici, fufe şi salahori,
Oameni simpli şi complicaţi care se luptă cu mori,

Clitemnestre, Oedipi, Caţavenci şi o alergare de cai,
Zoe, Cezari care mîngîie blonde vopsite brunete, vai!
Fete de la oraş căţărîndu-se pe înalte banchete de Mercedes,
Căutîndu-şi destinul pe care alţii li l-au ales;
Boieri cu valize cu cifru, pline de promisiuni fugare
Care acasă se plîng nevestelor de acute dureri în şale.

Astfel, lucrurile-s de-a-ndoaselea ca puicile de la "Cina",
Cînd îmbiindu-te, îşi recunosc pe faţă vina,
Aidoma cuvintelor spuse cu tîlc pe la cîte un party
De băieţi care o încolăcesc cu braţele pe copila Marty
Venită din romane ca o pasăre din pădurea deasă
Pentru bărbaţii care nu iubesc cartea - special aleasă.

Aici, tocmai în Ospiciul Personajelor Literare
Am poposit şi eu, umilul, ca o actinie într-o scoică de mare;
Mort fiind şi totuşi atît de viu, ca o apă
Ce sufletele le erodează, învălmăşesc şi le sapă,
Să vorbesc, să mă împrietenesc şi să rîd cu acestea
Cuprinsul în cărţi să apară şi să le ducă departe vestea.

Ştiam că întreprinderea nu-i deloc uşoară, că-i beteagă
Şi o să cadă peste bustul lui Budai Deleanu dintr-o ogradă,
C-o să-nceapă să plouă din cer cu blocuri grele de piatră,
Că nebunii vor fi-mpăraţi, regii o vor şterge spre şatră,
Că sugarii vor desena machete, iar morţii vor reveni la viaţă
Sfidînd legea universală care spune că Viaţa-i o aţă.

Distinsele Personaje vorbeau încifrat, în citate,
Amintind de situaţii, drame, comedii, vodeviluri, toate;
Jucau wist, ţineau în braţe servante, iar fundurile lor
Acopereau pe Shakespeare in quarto şi Platon cu poze color;
Personal nu dau un ban pe Viaţă şi desenez pe pereţi,
Însă sînt zile şi nopţi cînd îmi vine să muşc din ereţi;

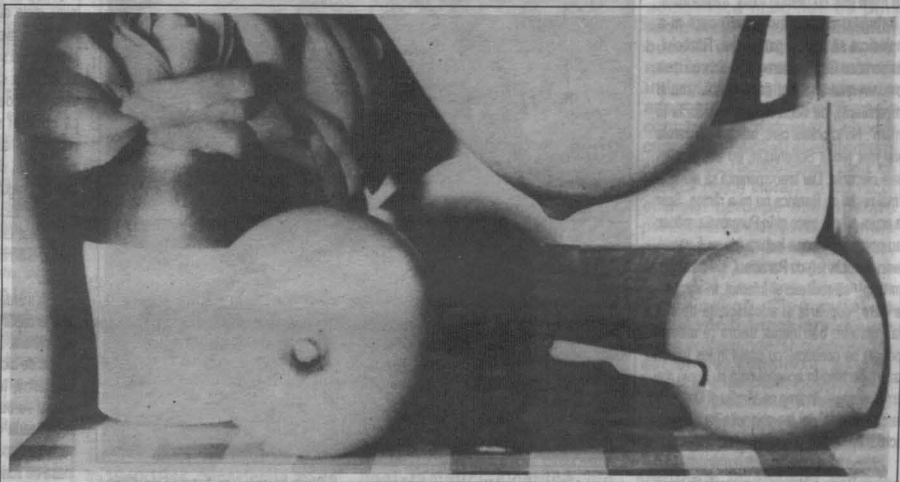
Cînd nu mai suport să aud cuvinte şi semne, drame şi comedii;
Lumea merge-nainte mereu, aidoma unui joc bătrîn de copii.
Îl înţeleg pe Hamlet cînd zice "aceasta-i întrebarea",
Ofelia îşi lasă capul în poala-i, ca să asculte marea,
Dar pe stradă viermuieşte lumea, plină de ceasuri, Doxe,
Îndrăgostiţii oftează în umbra lăsată de Lună prin Boxe.

Degeaba îmi spune Ştefan că Moldova-i a noastră
Cînd cuvintele vin pînă la mine ca lumina prin glastră;
De ce, de ce? a sărit Nastasia, sărutîndu-mă pe gură
Minciuna este adevărul care de obicei se fură.
Ce e mai înălţător decît un frumos ideal prăbuşit
Descris cu simţire şi pus în gura unui om umilit?
Dezleagă chinurile iubirii dintre un alb şi o femeie maro,
Ia-l ca exemplu pe năbădăiosul şi cu nasul ca Cyrano.

Da, se trezi din somn şi vorbi Caţavenou,
Pune-ţi numele pe-o carte, cu litere mari: Cuşnarencu;
Fă să plîngă lumea, stoarce-le sufletul gingaş şi duios,
Taie cu lama, mergi cu cea mai cumplită dramă pînă la os;
Inventează, compune în serile nesfîrşite şi reci
Capete de operă aurite, închise între coperţi pe veci.

Caută, spuse Altisidora, să judeci zilnic mai cu folos,
Bătrîne, Xantipa-i a ta fără să intri pe uşa din dos.
Fă personaje dure, ca tălpile negre ale unui Mare Nefericit,
Vinde indulgenţe, iluzii şi neapărat cîte-un mit;
Dă viaţă femeilor slabe chinuite de bărbaţi imaturi
Dezlănţuie patimi şi stinge cu *eau de cologne* marile uri;

Trimite-ne personaje cu dinţii din piatră de pe planeta Marte,
Gratulează-ne cu ceea ce afară lumea numeşte Carte;
O fi viaţa noastră cît golul din sticla de lapte,
Dar fă-ne să luminăm ca farul în întinata noapte;

Tom WESSELMANN: Dormitor - cutie cu sîni

Trec pe lîngă mine, şoptind, personajele lui Cantemir
Bîrfind alambicat, nici măcar nu mai pot să mă mir;
Neveste care susţin c-au născut şi sînt totuşi virgine
Clamînd că se tăvălesc năvalnic în imaginare vine.

Mă trag toţi de haine, mă invită în deşănţata lor horă
Promiţîndu-mi că mă vor considera ca pe o apropiată soră.
Ele, personajele plăsmuite cu grijă de mari scriitori
Care au călărit cu bocanci de plumb creasta albilor nori.
Văd şi scriu, dar este un aşa de cumplit întuneric,
Încît un Prieten de suflet îl iau drept Venetic.

Mutul ot Puntureni, cu maţele-afară, şade pe vine
Priveşte în zare, dar mai adînc priveşte în Sine;
Spune tuturor că menirea lui e să compună plate Poeme
Cu care să iasă, în cele din urmă, din oareşcari Dileme;
Prin ferestre întunericul ca nişte scame, cu teamă iese
Neliniştea se strecoară subtil ca într-un decor din Piese.

Phylipides, cu zîmbetul tragic, ochii şi-i scoate
Azvîrlindu-i în cupa învăţătorului, care-i Socrate;
Karenina se aruncă în fiecare amiază sub roţile de tren
Şi rîde apoi veselă ca un - de la sanie dezlegat - ren;
Vitoria Lipan străbate culoarul pentru a-şi găsi bărbatul,
Înghiţitorul de săbii vrea să înghită balustrada de-a latul.

Prieteni, le-am zis, viaţa noastră-i ca un ceai puţin îndulcit,
Pămîntul o fi ca turta de ceară şi poate puţin paradit,
Vă respect, vă citesc şi vă povestesc mai departe, ades
Dar nu încercaţi să-mi îndesaţi pe cap orbescul vostru fes.
Sînt sătul de minciunile pe care cu mîna mea le-am scris
Şi-aş vrea să scap de ele ca de un lung şi paranoic vis.

Cîntă Cetatea, pe trepăduşi, cucoane sau *Night Calls*
Strigă durerea toată şi-apoi pretinde clar, *new balls* .

Prin faţa mea brancardierii cară trupul neînsufleţit al Annei,
Cineva aplecat peste apă deblochează scurgerea vanei,
Jupîn Dumitrache şi Bagabontul aleargă peste maidan,
Ziţa oftează şi crede că dragostea ei arde în van.
Scene din astea se repetă pe holuri, în curte, pe scări
E un miros acru de literatură care-mi pătrunde prin nări.

Ce să fac? îmi spun încercînd să scap de sirene.
Să ascult îmbătătoarele cuvinte care le curg prin vene,
Ţipetele zbuciumate de personaje moarte şi încarcerate
În propriile lor fantasme de hîrtie, fără de moarte?
Să intru în hora creatorilor de drame şi vodeviluri
De care rîde lumea ca de nişte ridicole şi secate Niluri?

Să mă cocoşez deasupra mesei de lemn, luminată de sus?
Să scriu viaţa altora şi s-adorm cu capul înspre apus?
Să mă chinui, să croiesc întîmplări adînc meşteşugite
Pe lîngă care să treacă oamenii, cu priviri grăbite?
Să umplu un salon, numărul 6, cu fantasmice feţe
Pentru ca alţii să-mi împlînte în piept, prelungile beţe?

M-am retras spre ieşire, m-am lipit de grilaj.
Din depărtări viaţa răzbătea clocotind sub pavaj;
Strigătele de iubire, de răzvrătire şi de speranţă
Se ridicau peste Oraş ca o duşă de vînt, colorată, zdreanţă.
Îndepărtat, scăpat din sfori şi pierdut în necuprinsa zare,
Rămase falnic şi însingurat, Ospiciul Personajelor Literare.

5 martie 1992

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

I. D. SÂRBU ÎN SCRISORI

I.D. Sârbu este şi autorul unui număr impresionant de scrisori, pornite ca alicele, în rafale, dintr-o Craiovă a "exilului". Ele completează imaginea "jurnalistului fără jurnal", dar cu jurnal totuşi - şi încă ce jurnal! Avem în faţă un om însetat de dialog, de confesiune, cu un colosal chef al zicerii cu har, gata oricînd să se analizeze şi să analizeze "situaţia". Aceasta, cu cît era mai puţin roză, cu atît îi îndîrjea mai tare pana - şi alături de duioşie, umor blînd, tandreţe,întîlnim în aceste misive şi o vehemenţă ţapănă, de alergător de cursă lungă printr-un pustiu, vai, fără sfîrşit.

I.D.Sârbu, alături de alţi cîţiva - puţini - împătimiţi ai "cărţii" în accepţiunea veche, înnobilează genul epistolar, în declin azi la noi. (Telefonul va costa într-adevăr foarte mult cultura română!) Aducem cele mai calde mulţumiri distinsei doamne Lizica Sârbu, soţia scriitorului, care ne-a pus la dispoziţie cu amabilitate aceste texte.

M.S.

Craiova, 8 ian. 1982

Dragă Eta, dragă Puiule,

Dragă Eta, îţi mulţumesc din inimă pentru Divina Comedie. Ţin să-ţi mărturisesc cu oarecare sfială că, în decursul ridicolei mele tragice existenţe, ori de cîte ori am început să citesc această capodoperă a celui mai mare (dar nu ultimul) exilat, totdeauna s-a întîmplat ceva (ceva grav!) care m-a împiedicat să trec la partea II-a. Războiul, căsătoria cu Gigi, plecarea la reciclarea mea postuniversitară (a fost numai "post ", nu şi universitară), de fiecare dată am rămas la "Infern". Nu la primul cerc, precum confratele meu mai fericit Soljenitzîn, eu am parcurs toate cercurile. Dar vreo speranţă să ajung s-o mai revăd pe Beatrice nu mi-a rămas. Sper ca acum să pot trece şi în Purgatoriu, măcar; sau poate voi începe lectura (nu aş fi primul, Lenin a citit la fel) cu Paradisul, şi - dacă mai am timp - să recitesc şi Infernul. În viaţă, mi se pare, copilăria şi adolescenţa aparţin Paradisului: bătrîneţea unora (a mea în special) se consumă cu capul în jos într-un cazan, fierbînd în aceeaşi oală cu bravii mei turnători olteni, în timp ce Virgiliu şi Dante, în barca primăriei, îşi fac obişnuita lor vizită de lucru...

Nego mi-a scris (adică am primit) două scrisori. Prima e stranie, suprarealistă, parcă ar vrea să-şi bată joc de bravii noştri îngeri păzitori (ce ne citesc peste umăr): "amanta ta din Aachen e supărată pe tine " (nu am fost în Aachen, iar în ceea ce priveşte acuza măgulitoare privind "amanta", ţin să mă derobez: repet definiţia domnului Carandino: "domnule, eu nu mai sunt masculin, decît la pronume personal, şi atunci numai la persoana treia singular"). Transmite salutări "Evelynei şi lui Liniciu Stratulat". În a doua scrisoare, îşi aduce aminte cu lacrimi de Agârbiceanu şi mă roagă să public neapărat scrisoarea lui, plus amintirile mele legate de sărbătorirea clandestină (dar solemnă) pe care i-am făcut-o NOI, în anul 1952, cînd Bătrînul avea 70 ani şi era total "uitat şi ilegal". Desigur, ar fi cazul: Zaciu s-a înstăpînit pe întreaga viaţă culturală a fostului Cluj, poate ar fi cazul să încep a-mi reaminti; dar asta nu o voi face decît după ce mă voi consulta cu "Uca" (pe care nu am văzut-o din 1953, dar pe ai căror umeri, "alcoolizat, bătut de ploi", nu o dată am plîns, obsedat de sinucidere). Printr-o minune, jurnalul anilor 1952-53 s-a păstrat. Recitindu-l nu de mult (altfel mă feresc să mă uit la electro-cardiograme din trecut), nu mică mi-a fost mirarea să constat că i-am citit lui Ag. piesa mea "sovromcărbune" (azi se cheamă "Frunze care ard "), că m-a îndemnat să scriu o trilogie "muncitor (o aveam gata) ţăran, intelectual", că i-am povestit legenda cu vrăjitorul care învie morţii, că Uca după aceea mi-a dat o carte în limba latină (de la B.U.) "despre procesele cu vrăjitorie din comitatul Turda în sec. X VI " etc.

Todoran îmi scrie (gînd la gînd)... tot despre Agârbiceanu. Mă cutremur: aflu că Popa făcuse închisoare şi că în 1952 era în domiciliu forţat. Că în ziua de 6 Dec. seara ne-am dus la el. Că dimineaţa fusese să-l vadă pe D.Popovici, la morgă. (Despre care Zaciu a scris un serial de nuvele murdare), că Regman de frică a refuzat să participe.

Şi Nego şi Todoran mă roagă pe mine (sunt persoana "Grata", pare-se) să public însemnările mele (plus scrisorile lor), într-un fel de articol. Nu e cazul acum. O însemnare, din acest capitol Agârbiceanu: ba, două. Prima e în legătură cu Ladea. I-am promis, după ce îl determinasem să-l "facă" pe Blaga, că îl duc la Agârbiceanu. Ştiam ora la care, în reverendă dar cu un şorţ albastru, salopeta ţăranilor saşi şi români de lîngă Sibiu, Popa mătura în faţa casei. L-am dus pe Ladea pe Văcărescu, şi acolo unde strada asta a mea se întîlnea cu Andrei Mureşanu, oprindu-l, l-am lăsat pe Ladea să se uite la Tolstoi-ul nostru. Ladea părea distrat, cerceta locul, apoi, fiind uşor băut, strigă tare către Agârbiceanu: "Părinte, uite aici am să-ţi ridic un bust". Popa a rîs, arătînd spre cer: "Poate acolo!?"... (Bustul, în 1900 nu ştiu cît, bustul a fost ridicat. Acolo.)

A doua amintire notată e în legătură cu Blaga. De cîte ori îl conduceam în sus (trecînd de casa mea), ca printr-o calculată coincidenţă, Popa mătura în faţa casei. (Măturatul acesta era un fel de ironie-umilinţă protocreştină: era o tacită conversaţie cu frunzele, cu zăpada, cu praful anotimpurilor Istoriei. Cu totul altfel de gest decît figura Arghezi cu vîndutul grămăjoarelor de cireşe sau mere, din faţa moşiei ne-expropriate).

Blaga se oprea pe trotuarul din dreptul străzii Cantemir. Popa se sprijinea în băţul tîrnului. Şi fără să îşi vorbească, se priveau. L-am întrebat: de ce nu îl strigaţi? Blaga mi-a spus: "meliora loquor silentio". Îi făcea un semn vag de salut, Popa la fel, şi se despărţeau - ca în altă zi, acelaşi ritual straniu să aibă loc absolut la fel...

(Pe cine, în afară de cei din generaţia noastră, mai interesează aceste "fleacuri"?).

Craiova, 2 Nov. 1982

Iubite Domnule Carandino,

Am în mînă - în sfîrşit - exemplarul semnal al volumului de Teatru Comentat "Arca Bunei Speranţe" (7 drame, 596 pag., preţul 23,50 lei). Coperta e cam verde, merge: sunt mulţumit de literă, de paginaţie, de acurateţea grafică în general.

Straniu, încerc un sentiment de streinătate faţă de propriul meu scris: toate textele din el, din acest volum (vă mărturisesc, ca să apară, pentru prima oară în viaţa mea, am fost un ardelean încăpăţînat, răbdător, darnic, diplomat, etc. Jurasem să fac tot ce e omeneşte posibil, ca să îmi scot cele trei cărţi pe care le consider adevăratele "pietre ale iadului meu", volumul acesta de drame, volumul de nuvele satirice alese, volumul de cinci comedii. Ziceam: abia după apariţia acestor premize, voi da drumul prozelor mele "mari" (?), Doamne, iartă-mi vanitatea prostească a deşertăciunilor mele!). Cum vă spun, recitind acum pe sărite aceste dialoguri arhicunoscute, mi se par scrise de fratele meu vitreg. Am năpîrlit, în fiinţa mea, cîteva piei filosofice, morale şi literare, am sentimentul de a fi altcineva şi altcum decît autorul acestor, totuşi, foarte valahe scrituri. Ieri - gîndindu-mă cît de bătrîn sunt, cît de inutilă şi vană e toată străduinţa mea (şi nu numai a mea), ce sezon mort am apucat cu literele şi suferinţa mea, în ce lume stupidă, proastă, absurdă îmi închei puşcăria mea - m-a apucat un fel de plîns prostesc, o disperare şi un lehamite încît îmi venea s-o iau spre mahalale, să caut o cîrciumă şi să mă îmbăt, în numele Tatălui (care doarme), al Fiului şi al Sfîntului Duh, ce ne-a părăsit, pare-se, definitiv.

Dar pe urmă mi-am adus aminte că, în cea mai mare parte, datorez Teatrul ce l-am scris încurajării şi încrederii ce aţi avut în mine: nu v-am spus-o pînă acum, e momentul sosit să vă mărturisesc, în adîncul inimii mele curate, ţineţi locul pe care mai demult l-a avut Lucian Blaga. Îmi sunteţi un exemplu viu şi plin de farmec, eu am nevoie să mă uit la cineva în sus, nu pot trăi fără a avea un model în faţa mea, îmi place să simt că nu sunt singur pe cărare, că am o obligaţie de a nu rămîne nici în urmă şi nici mai prejos, că singura noastră justificare, faţă de pragul albastru ce ne aşteaptă, este că ne-am făcut datoria faţă de Fiinţă, că ne-am onorat Litera şi Ethosul, că am încercat măcar să rămînem Greci, între curve şi lichele.

"A fi ardelean, înseamnă a duce un gînd pînă la capăt", e un citat blagian ce face mai nou carieră. Zeii au fost buni cu mine, m-au scăpat de alcool, tutun, pălăvrăgeală (diferite vicii latine, legate de imensa mea plăcere pentru verbul vorbit, pentru cearta nobilă, zeflemeaua orală de cafenea şi cîrciumă): sunt sănătos, un înger mi se aşează pe masa de scris, în fiecare dimineaţă. Un drac îmblînzit, filosofia, sub formă de maimuţă - o ţin, cu un belciug în nas, sub masă: ea reprezintă nostalgia unei chemări ratate, pierdute, depăşite. Colile mele albe se mîzgălesc acum cu întrebări legate de secolul acesta, de ridicolul nostru valah, de războiul acesta de treizeci şi ceva de ani pe care toată lumea l-a pierdut.

Abia în vara viitoare, voi îndrăzni, umil dar mîndru, să vă depun în mînă, spre primă lectură critică, primul meu roman grav, prima mea încercare de sinteză, majora investiţie a înalţilor mei Patroni care, de dincolo, aproape în fiecare zi mă întreabă: "Aşteptăm, cînd? Am avut încredere în tine, ce stai şi oftezi, scrie, timpul trece..." etc.

Iertaţi-mă pentru aceste rînduri mult prea personale: trebuia să le scriu ca să depăşesc o criză de melancolie teribilă şi dură.

Craiova 2 Mart. 1983

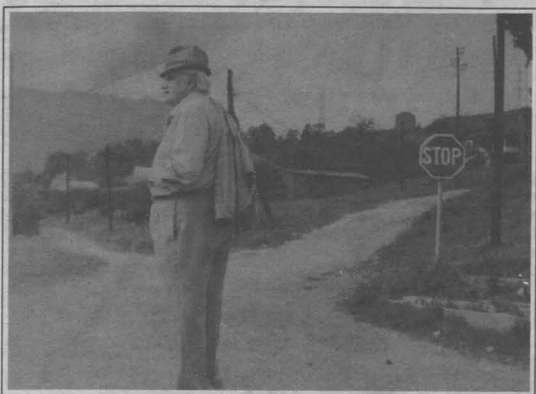
Dragă Puiule, dragă Eta,

Să nu mă întrebaţi de ce vă trimit acest cal al meu: sunt lucruri care se pot explica, altele, din contră. Aşa am crezut eu de cuviinţă: a sosit timpul să vă trimit cel mai frumos cal din herghelia mea; are şi un mînz, însă nu are nume... Eu, de cîte ori merg la moşia mea de sub Parîng, îmi place să-mi privesc caii, fac bine nervilor mei obosiţi; sunt copleşit de probleme OPEC, mă chinuiesc şi grijile legate de brava noastră agricultură (văd tot mai des vrednici primari, făcîndu-şi rondul ierarhic în şarete cu un singur cal: numai acest amănunt îmi dă fiori); la sfîrşitul războiului, ultimul meu cal cu care am mai stat de vorbă îmi spunea: "istoria a început cu încălecarea noastră (a cailor) şi se va sfîrşi cu încălecarea voastră (de către maşini); noi ne retragem spre fabricile de salam, voi spre «viitorul vostru luminos»". Dar mai am şi alte complexe legate de cabali: acum, trebuie să recunosc că, deşi în tot timpul războiului meu cald şi vesel am fost purtat călare, am avut totuşi lipsa de caracter ca, în timpul războiului meu rece (dar tot vesel), să accept a fi hrănit cu carnea exact a acestor cai ajunşi la reformă, bătrîneţe, resemnare politică şi ideologică. Timp de şapte ani, am mîncat herghelii întregi de cai nevinovaţi (şi chiar eroi). Am rămas astfel cu un profund sentiment de culpă: deşi nu ar trebui să mă simt vinovat, ca OM, trebuia să înţeleg că pînă şi fraţii se mănîncă între ei, necum încălecătorii pe cei încălecaţi...

Am trimis la Köln pagina ta cu poezie, dragă Eta. Nego va fi tuşat, te asigur. Uneori (noaptea mai ales) sunt hanté par une obsession: mi se pare atunci că Nego ascunde acolo, în Nemţia lui, sechelele unui grav accident de Creaţie: sunt foarte serios acum, spunîndu-ţi acest grav gînd al meu (pe care, de altfel, Doinaş o spune în gura mare) şi anume că Nego, *nu mai scrie, nu mai creează*, probabil că citeşte, ascultă muzică, *sigur, se roagă*. Din punctul meu de vedere, nu are importanţă forma în care te mîntuieşti, soluţia prin care îţi faci orele de antrenament în Styx; am un amic la Bucureşti care, trecut de şaizeci (el zice: "the sex-age") a încetat să mai cerceteze, să scrie. Zice: numai de cărţi nu duce lipsă lumea. Mai am zece ani de trăit, ce rost să scriu cea de a 1001-a carte despre 1001 de nopţi? *Mai bine citesc marile cărţi ale omenirii.* S-ar putea, îmi spunea acelaşi amic, ca omenirea asta a noastră să se termine foarte curînd. Marii iniţiaţi au ajuns de mult la concluzia că Omul nu e măsura tuturor lucrurilor, e numai măsurătorul acestor lucruri: el nu e scop, a fost creat experimental, probabil cu scopul de a fi mijlocul prin care se va termina cu orice scop. Materia (Hm!?), în bună înţelegere dialectică cu Spiritul, au hotărît distrugerea lumii noastre: aşa cum distrugi o cultură de microbi după terminarea experimentului. Vor reţine, probabil, cele 100-200 de cărţi, poate că numai şi numai pentru aceste cîteva cărţi (destinate să distreze pe lectorii din Biblioteca Universului) a fost creată şi istoria, şi civilizaţia, pînă şi Asociaţia scriitorilor din Cluj sau Craiova. Nu? Atunci, ce rost are să mai scriem? Nu e mai inteligent să ne petrecem anii de frică eschatologică, citind stelar cele 100 de cărţi mari, cele pe care nici cadrele Materiei nu îndrăznesc a le distruge? (Mai tîrziu, am aflat că exact acest amic al meu care îmi etala teoriile sale despre inutilitatea de a mai consuma celuloza pădurilor, scriind - chaque livre étant un arbre - avea depuse două volume grele şi tremura ca ele să primească repartizarea de celuloză aferentă).

Lumea ca experiment, oamenii, simpli cobai, civilizaţia noastră, un moft de laborator - iată idei ce îmi dispar numai cînd citesc poezie şi mă uit la calul acesta de care mă despart greu. (De altfel, pentru Puiu, nu pot să nu îi citez o definiţie a experimentului ştiinţific, din *Science et Vie*: "experimentul de laborator nu este decît *smulgerea prin tortură* a unor secrete...". Eu aş adăuga: exact cînd ai ajuns "să spui tot, tot, tot" - abia atunci ascunzi esenţialul. Am lecturi, serioase, care susţin că animalele de laborator secretă anumite anestezice înainte de a ajunge sub bisturiu: aşa că rezultatele lor nu sunt cele mai normale sau naturale...).

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Să mă întorc la Nego sau la calul meu. Fac parte din asociația de călărie Craiova: aici, la o școală de ofițeri, în 1939, m-a trîntit un cal la defilarea de 24 Ianuarie. Aici mi-a fost dat să fiu trîntit de viață, sfîrșindu-mi zilele în umbra unor proști geniali - și viceversa. Mă duc din cînd în cînd la hipodrom, încalec în scîrbă un fals cal arab (a cărui rație se fură de către un responsabil, fost plutonier la aviație). Călăritul nu mai are farmecul pe care îl încercam în tinerețe. M-am îngrășat, calul mă simte: el e sub greutatea sa normală, e normal să simtă față de fundul meu ce simte Lizi față de hoțul care e responsabil la salămuri și slănină. Facem un trap royal, un buestru spaniol, un ușor galop unguresc. Nu merge. Calul nu crede în mine, eu însumi mă simt prost față de el. Sunt un fost călăreț, el e un fost cal de călărie, amîndoi ne gîndim la mîncare, la supraviețuire. Cu a mea nepoată (pe care o cresc în vederea posterității mele), mergem duminicile să vedem grajdurile: trist, foarte trist. Paznicii plecați, sau beți morți. Țigani intermediari încarcă fînul din grajduri. Caii mestecă paie refuzate la fabricile de celuloză, se uită spre mine cu aerul acela de mută acuză pe care o au victimele resemnate. Adăpăm: beau, le e sete, dar după ce să bea apă?... Atunci, numai atunci, îmi aduc aminte de munții mei, de hergheliile mele, de pășunile *de acolo*. De libertate, de "Mînzul" lui Blaga, de stîna care nu e departe, de timpul care aici nu are nimic comun cu Istoria... (Să-i arăți și lui Daddy această poză de familie: face! Să nu uităm că ne cheamă și Caranica, am fost ciobani, caii ne-au fost mult mai aproape decît revoluțiile sau ghilotina. Nu?)

I-am scris lui Nego planul nostru de a ne întîlni la un simpozion Radu Stanca. Mă pregătisem, aveam un plic cu afișele conferințelor mele despre El: alte afișe cu premierele de la Teatru de pe vremea cînd pe el îl jucasem, eu încă așteptam. (Aveam un director din Orăștie, ardeleanul cînd e prost e și mai rău decît oltenii, l-am întrebat de ce pe mine nu vrea să mă joace. Am șapte piese gata, aș fi reabilitat, de ce? Mi-a spus: "Mori mîine și poimîine te pun pe afiș. Uite, Stanca, Blaga *au murit, cu ei nu am probleme*". Asta a fost. Păcat.) Deci, nu fără emoție (voiam ca Puiu să se uite la inima mea, voiam ca tu, Eta, să îmi vorbești despre inima ta), ar fi fost ultima noastră întîlnire. Ieri am primit telefonul că totul se amînă ad kalendas... Din motive obiective... Poate că voi știți de ce, eu, aici, doar presupun: *Cercul Literar nu e iubit în Cluj*. Cum să fim? Noi suntem un grup de martori ai unor cariere, ai unor crime literare, ai unui deceniu ce trebuie uitat: de ce să ne adune exact aceia care au tot interesul să ne știe risipiți și uitați? Poate mă înșel: nu pot să uit că volumul meu de proză a fost refuzat de "Dacia" (ai cărui șefi erau foști elevi ai mei), că nici un turneu cu piesele mele nu a fost admis la Cluj.

Nu-i nimic. Vin, numai pentru voi, îndată ce primăvara se va instala cu acte în regulă. Regret că Liviu Rusu e supărat pe mine (probabil că l-am citat pe Vianu, sau mai știi ce altă crimă abominabilă am comis?), sper că iubita mea, Rita, a ieșit din crisalida ei de gips, mai sper să îi pot contempla pe tinerii însurăței, Daddy și soția. Abia acum, vom putea descifra primele sechele de plictis și amok - absolut inerente primului an de căsnicie. La noi, în Valea Jiului, primii trei ani se cheamă "anii cîinilor": nu știu de ce. Psihologii americani vorbesc de "stressul lanțului", un fel de spaimă ce te apucă, gîndindu-te că de-acum asta va fi totul, cărarea e aleasă, adio libertate, adio fantezie. Adio Mamă. Într-o piesă de Thornton Wilder (un clasic) e imaginat un tînăr care mereu și mereu evadează sufletește de lîngă tînăra sa soție, spre a veni să plîngă în brațele mamei. (Soția, în brațele tatălui ei: Oedip - Elektra). Nu știu dacă e așa, ceea ce eu încerc acum e un așa zis (de mine botezat) complex-Tolstoi: tot mai des îmi vine să îmi fac bagajele și să fug la gară. Să plec, unde? Nu știu. De ce? Nici asta. Dar îmi vine; desigur că Lizi simte asta în ochii mei; eu pîndesc mugurii ei de senilitate: să văd ce formă de bătrînețe va face, orice surpriză e posibilă: va fi o cață, o gaiță, o mierlă, o Baba Guy, sau vreo pioasă sfîntă Theresa de Craiova; fiindcă totul e posibil. Eu, ca formă de senilitate, sunt developat; se știe cum sunt, ce voi deveni; dar în cazul soției mele, lucrurile sunt încă în stare de potențiónalitate crepusculară. Dar complexul Tolstoi rămîne, indiferent de cît de zînă e nevastă-ta; desigur Puiu e scutit de asta, el e doctor, imun față de orice rău literar: Tolstoi, contele, mereu fugea la gară (care era la trei zile de drum de IASNAIA POLIANA). Acolo a și murit, în gară, cu ocazia ultimei sale fugi. Nego - căruia îi povestisem despre aceste porniri rusești ale mele - mi-a spus că și el e la Köln, tot din cauze tolstoiene. Eu cînd am o criză mai gravă, sunt nevoit să stau la Hotel Cișmigiu, să văd cîteva așa zise soții credincioase și ideale, și după trei zile mă întorc spășit la Lizi.

Am întîlnit nu de mult în tren o ființă bizară, era una din duioșiile mele amoroase din junețe. Un vis, o zînă, un paradis ratat. Am călătorit cu ea, pînă la Tîrgu Jiu, își aducea aminte de mine, îmi spunea: "Gary, dacă nu erai porc te făceam om!" Doar la despărțire, eu sărutîndu-i mîna, ea mîngîindu-mă iertător, mi-a spus: "Ghiță, Ghiță, cum ai putut să mă părăsești pentru curva aia din Măgurele!" Rămăsesem interzis: niciodată nu am fost nici Ghiță, nici în Măgurele. Mă confunda. Dar, pe urmă și eu mi-am dat seama că nu mai semăna cu o fostă iubită a mea, eu îi spusesem că sunt Gary, ea acceptase acest postnume de alint al meu, dar pentru ea eu eram Ghiță. Din Măgurele. Și mi-am mai dat seama că nu mai țin minte clar cum se numea aceea cu care semăna, și nici în ce oraș a avut loc întîlnirea noastră.

(Totdeauna la sfîrșitul scrisorilor, mă prostesc. Adio.)

UN PEISAJ LITERAR SCUFUNDAT

În 1921, Franz Kafka a lansat un paradox, referitor la literatura germană a evreilor din Praga. Aceasta, susținea el, ar fi fost rezultatul a trei imposibilități: "imposibilitatea de a nu scrie; imposibilitatea de a scrie nemțește; imposibilitatea de a scrie altfel". Cam la fel s-ar putea afirma și despre literatura de limbă germană din Bucovina*). Peisajul literar care a ființat în Cernăuții de odinioară și în jurul orașului a atras numeroși cercetători, din Austria, România, Germania. Și pe bună dreptate. Căci nu poate fi trecut cu vederea un spațiu care a dăruit literaturii germane și celei europene nume precum Paul Celan, Rose Ausländer, Alfred Margul-Sperber, Alfred Kittner ș.a.

Cei mai numeroși vorbitori de limbă germană au fost, în special după 1920, evreii, lucru explicabil prin vecinătatea Galiției, precum și prin dezvoltarea unui climat specific, sub ocupația austriacă și apoi după înfăptuirea Unirii din 1918. Interesul vădit față de o literatură atît de importantă se vădește și în culegerea de studii care, apărută cu oarecare timp în urmă, rămîne actuală prin seriozitatea și, uneori, noutatea concluziilor. De altfel, editorii sînt doi binecunoscuți germani din Graz, profesorii Anton Schwob și Dietmar Goltschnigg.

În cîteva foarte bune pagini de analiză a bazelor politice și cultural-istorice ale literaturii germane din Bucovina, Kurt Rein delimitează cu justețe cîteva perioade: de început (de la - zicem noi - răpirea Bucovinei pînă în 1848); a doua, mergînd pînă la înființarea Universității cernăuțene, în 1875; a treia, de înflorire, pînă în 1940/1944, considerată tot de înflorire, cînd Bucovina a revenit la patria-mamă; în fine, ultima, de stingere, cînd scriitorii bucovineni de limbă germană s-au împrăștiat în exil. Încorporarea Bucovinei în Ucraina a însemnat nimicirea literaturilor română, germană și idiș.

Față de o cunoaștere amănunțită și exactă a realităților istorice și culturale, pe care o vădesc toți autorii studiilor antologate, intoleranța și agresivitatea pe care le exhibează Edith Silbermann uimesc. Spre stupoarea cititorului de bună credință, autoarea - născută la Cernăuți, deci, se presupune, cunoscătoare a istoriei locurilor natale, vorbește de "rumänische Herrschaft über diesen ehemaligen Landesteil der österreich-ungarischen Monarchie" (p.311). Oricine poate să aibă nostalgiile lui, chiar și, vorba lui Musil, a "Kakaniei", dar Bucovina a fost, "odinioară", parte componentă a principatului Moldovei. Ceea ce cunosc absolut toți ceilalți autori.

În mod firesc, se fac referiri și la literatura și cultura română, deși mi se pare că legăturile și interpătrunderile, incontestabile, româno-germane din Bucovina nu sînt atinse, în volumul de față, nici pe departe în raport cu amploarea pe care au avut-o. Hans Bergel urmărește, de exemplu, în amintirile sale despre Margul-Sperber, atmosfera bucureșteană din anii de după încheierea celui de al doilea război și modalitățile pe care le-au încercat scriitorii germani din capitala României pentru a supraviețui tăvălugului dictaturii.

Observații extrem de interesante, pentru a defini specificul literaturii germane bucovinene, sînt cuprinse în articolul lui Hartmut Merkt. Referindu-se la paginile semnate de scriitorii evrei (după români și ruteni, evreii constituiau, în 1910, a treia puternică etnie bucovineană), autorul este de părere că evreii emancipați, din acest ținut, vorbitori de limbă germană, au intrat într-un fel de exil interior, în speță lingvistic, iar reprezentanții lor intelectuali și-au căutat identitatea spirituală prin poezie.

Observația este justificată, între altele, și de versurile lui Paul Celan, asupra cărora se opresc numeroase din studiile volumului, aparținînd lui Dieter Schlesak, Hartmut Merkt, Edith Silbermann, Michael Jakob. Fiind vorba de versuri de o valoare indiscutabilă, analizele s-au putut desfășura cu mai multă dezinvoltură, făcînd apel la o metodologie modernă. Studiile reunite în volumul prezentat acum constituie o incontestabilă reușită în cercetarea operei lui Celan.

Despre Rose Ausländer scriu Ingrid Spörk și Johann Holzner, subliniind aceeași apetență pentru refugiul în cuvînt, într-o patrie imaginară construită cu ajutorul limbii (germane), pe vremea cînd, credea poeta, "pămîntul încă mai era rotund,/ nu colțuros, ca astăzi". Este reliefată prezența unei tematici alcătuită din perechi, precum căutarea eu-lui și prețuirea limbii, sau patria alăturată legendei (basmului). Este vorba de un dramatism al aspirațiilor spre universul idilic al unui Cernăuți de odinioară, considerat un oraș al muzelor și devenit, după ocuparea lui de trupele naziste, un spațiu în care "a scrie înseamnă a viețui. A supraviețui".

În acest context, este de remarcat restituirea poeziei scrise de Selma Meerbaum-Eisinger. O întreprind Wolfgang Emmerich și Sabine Werner-Birkenbach, studiind puținele versuri rămase de la adolescenta moartă într-un lagăr de deportare. Tot o restituire întreprinde și Horst Fassel, în paginile consacrate lui Leo Katz. Originar din Siret, acesta a avut o viață caracteristică tuturor scriitorilor evrei de limbă germană din Bucovina, pendulînd între România, Austria, Germania, Franța, Statele Unite, între social-democrație și comunism. Ambele romane ale lui Leo Katz au tematică românească (*Vînătorul de morți* și *Vremea semănatului*).

Antologia îngrijită de Anton Schwob și Dietmar Goltschnigg cuprinde pagini de analiză temeinică a scrierilor lui Alfred Gong, Gregor von Rezzori, Georg Drozdowski, Joseph Gregor, Karl Emil Franzos, despre unele periodice cernăuțene ori despre prezența literaturii germane din Bucovina în presa transilvăneană.

În ansamblu, volumul *Die Bukowina* reușește să adîncească imaginea de pînă acum despre o parte a literaturii bucovinene. Din păcate, corelațiile cu literatura română sînt întîmplătoare și nu totdeauna argumentate, cu toate că unele contribuții se datorează cîtorva cunoscători avizați și ai literaturii noastre. Să recunoaștem însă că istoricii noștri literari nu au făcut ei înșiși aproape nimic pentru prezentarea scriitorilor români din Bucovina, pentru analiza, din punctul nostru de vedere, a ceea ce a fost literatura bucovineană. Cînd astfel de studii vor fi încheiate, se va putea întreprinde și o privire de ansamblu, complexă, asupra fenomenului bucovinean, mai ales din perioada interbelică. Împrăștiați în toată lumea, toți cei ce au contribuit într-un fel oarecare la derularea unei vieți spirituale intense și într-un climat de toleranță, specific adevăratei culturi, au rămas cu nostalgia obcinelor. "M-am întrebat adesea dacă nu ar fi fost mai cuminte să fi rămas lîngă fagii din patria mea" - îi scria Celan, în 1960, lui Margul-Sperber.

Dan MĂNUCĂ

---

*) *Die Bukowina. Studien zu einer versunkenen Literaturlandschaft*, hrsg. Dietmar Goltschnigg und Anton Schwob, Tübingen, Francke Verlag, 1990, 465 p.

Duane HANSON: Motociclist

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CULTURA EUROPEANĂ ŞI "PERSOANE DEPLASATE"

Când se va scrie istoria presei din exil, un rol fundamental i se va acorda revistei "Buletin european" (1950-1992), care apare de mai bine de patru decenii editat de Fundaţia Europeană Drăgan. Buletinul a polarizat în jurul lui colaboratori de mare prestigiu ca Mircea Eliade, Eugen Ionesco, George Uscătescu, Grigore Gafencu, Angelo Morretta (Dan Petraşincu), Horia Roman ş.a. O colaborare preţioasă, de referinţă rămâne aceea a lui Mircea Eliade. Textul apărut în 1955 e ca şi inedit.

"Buletinul european" şi-a extins aria de preocupări, de iniţiative, de probleme la ordinea zilei. Dialogul cu actualitatea imediată a repurtat succese şi când a fost vorba de literatură. Fenomenul european asumându-şi şi destinul şi menirea literaturii, ca expresie a sensibilităţii şi gândirii moderne. Revista a reţinut şi în acest caz studiile de sinteză privind literatura statelor europene, specificul fiind înţeles ca un factor esenţial al universalităţii. Buletinul lansând în acest sens anchete, dezbateri, colocvii, mese rotunde. Discuţiile au valorificat ideile europene, necesitatea de a vorbi şi de a defini literatura europeană: concept, specific, tematică, valori, structuri, limbaj, accesibilitate.

Toate aceste idei au fost teoretizate, regândite, judecate în funcţie de realitatea literară actuală. Un proces al valorificării nicidecum limitat la o singură cultură sau literatură, ci la întreg spaţiul literar şi artistic european clasic şi contemporan. Şi nu au fost excluşi din discuţie scriitorii din exil, contribuţia emigranţilor, refugiaţilor din Est. Problema a fost dezbătută de mulţi specialişti, dar noi reţinem opiniile unui mare savant: Mircea Eliade (*Cultura europeană* şi "persoane deplasate", v. "Buletin european", Roma, iunie-iulie 1955). Acceptând ideile lui Arnold J.Toynbee, istoricul religiilor teoretizează conceptul de cultură europeană şi condiţia exilatului, refugiaţilor, sau cum îi numeşte el - "persoane deplasate". Mircea Eliade defineşte cultura europeană, literatura Europei, insistând asupra unor exigenţe de natură morală şi socială trăite în "diaspora", de către scriitorii din Est care şi-au părăsit ţările de origine pentru a gândi şi a scrie în libertate: "Imensa majoritate a refugiaţilor sânt alcătuiţi dintr-un cu totul alt aluat: ei au ales exilul tocmai pentru că nu sânt nici obosiţi, nici sceptici, nici dezrădăcinaţi. Cea mai mare fericire a lor ar fi fost să rămână acasă la ei şi să poată munci; ei iubesc viaţa, munca, libertatea." Această invazie din Est către Vest, şi din toate categoriile sociale, vorbeşte şi de solidaritatea culturală europeană, de un specific sincronizat cu tendinţa de a cuceri şi instaura un stil european în cultură, în gândirea artistică. Există o cultură a exilului, există o literatură pe tema exilului şi specificul ei face parte din literatura europeană, universală. Ambasadorii culturii europene trăiesc în SUA, Africa, Australia, America de Sud. Ei reprezintă valorile europene. Mircea Eliade cunoaşte foarte bine fenomenul şi îl defineşte cu inima celui care trăieşte departe de ţară, în exil:

"De la început, o observaţie: mulţi intelectuali din Europa centrală şi orientală au părăsit deja continentul şi se află integraţi în diverse instituţii ştiinţifice sau educative din Statele Unite, din America de Sud, din Australia sau din Africa.

Or, pretutindeni unde se află, aceşti intelectuali reprezintă Europa: participând la geniul european, ei se străduiesc să-l facă cunoscut, să-i dezvăluie mesajul, să-i lămurească secretul. Toţi aceşti profesori, scriitori şi ziarişti, polonezi, români, unguri, cehi sau baltici, care predau şi publică în cele două Americi, în Africa sau în Australia, sânt ambasadori umili ai culturii europene. Ei sânt ultimii veniţi printre foarte numeroşii propagandişti care, de două secole încoace, au purtat gândirea şi sensibilitatea europeană în cele patru colţuri ale lumii. Opera lor este cu atât mai fertilă cu cât au adus cu ei o multivalenţă culturală care le lipsea marilor şi iluştrilor "ambasadori" occidentali. Căci aşa cum ne puteam aştepta, un francez vorbea în primul rând despre Racine sau despre Pascal şi un german despre Goethe sau despre Nietzsche, dar un ungur, un român, un polonez va vorbi, bineînţeles despre scriitori şi gânditori francezi, germani sau italieni, dar şi despre scriitori scandinavi sau iberici, central-europeni sau dunăreni.

Prin însăşi formaţia lor, intelectualii din ţările care se află astăzi dincolo de Cortina de Fier participau la mai multe culturi; ei erau hrăniţi în primul rând de propria lor cultură, dar şi de una sau mai multe culturi occidentale. Ceea ce face ca în zilele noastre aceşti intelctuali refugiaţi din Est să poată prezenta mai bine decât confraţii lor occidentali totalitatea culturii europene".

Intelectualii din Est nu sânt de invidiat atât moral, cât şi material. Ei nu sânt nişte fiinţe dezrădăcinate, nu au nimic din moralitatea şi filozofia învinşilor. Ei contribuie la cunoaşterea şi răspândirea culturilor naţionale în Occident, operă necesară pentru cei ce nu au acces la cultura şi spaţiul Estului. Acest fenomen e şi azi în expansiune, reflectă un sincronism profitabil, necesar pentru Occident şi Orient. Interferenţe spirituale ce creează un fond de cultură europeană autentică. Mircea Eliade revizuieşte concepţia asupra geniului creator european, aduce în discuţie resursa creatoare a Europei, de rezervele ei de spiritualitate ce înnoiesc orizontul de receptare şi asimilare. Mircea Eliade vede în Europa un continent al spiritului creator cu mari şanse de renaştere. Proba o dă masa mare de emigranţi din Est. Ei sânt aceia care restituie lumii europene valori noi, necunoscute. Geniul Europei e inepuizabil. Mircea Eliade crede în această Europă a culturii şi a dialogului. Concluziile sale sânt actuale, reflectă un punct de vedere modern şi pe care faptele, realităţile nu l-au contrazis, ci l-au confirmat:

"Să ne întoarcem acum spre ceilalţi: cei care, evadaţi din Est, au ales să rămână în ţări occidentale. Să nu vorbim de situaţia lor morală şi materială: ea nu este de invidiat. Dar greutăţile de orice fel nu le-au compromis imensele lor posibilităţi. După cum spuneam mai sus, aceşti intelectuali din Est nu sânt nişte dezrădăcinaţi. Ei pot în consecinţă să înveţe ceva de la colegii lor occidentali revelându-le conţinutul propriei lor culturii naţionale. Înainte de această vastă şi tragică *diaspora*, Occidentul era redus la cunoaşterea mai ales a studenţilor din Europa centrală şi orientală, a tinerilor sosiţi pentru a se instrui şi a se forma: ei erau gata să primească, nu aveau nimic de dat. Occidentul cunoştea de asemenea, din când în când oficialităţile culturale din diferite ţări din Est: diplomaţi, academicieni, savanţi. Era deja ceva, dar era foarte puţin. Şi cum aproape că nu erau traduşi autorii acestor literaturi îndepărtate şi obscure, Occidentul putea deseori să aibă impresia că Europa centrală şi orientală se mulţumea să-l urmeze în linişte, citind aceleaşi cărţi ca la Paris sau la Roma, străduindu-se să gândească ca la Heidelberg sau la Cambridge.

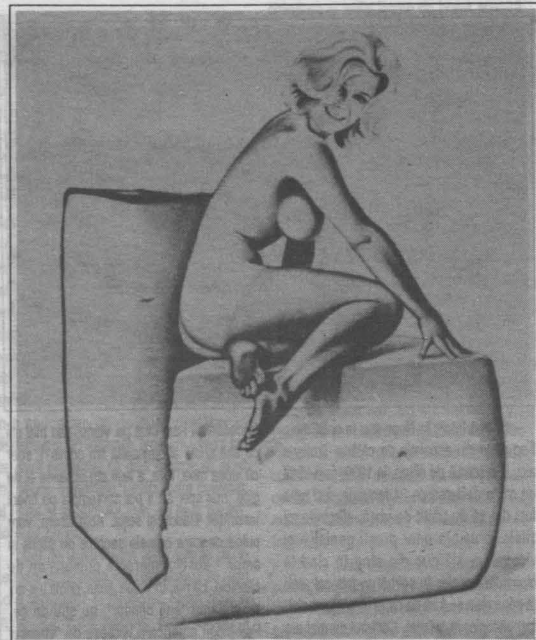
*

Asemenea concluzii pripite sânt pe cale de a fi corectate. Am început să înţelegem astăzi că cealaltă parte a Europei avea şi ea geniu creator de multe ori egal şi complementar cu diferite genii occidentale. Şi această descoperire este reconfortantă. Căci de fapt, descoperim măreţia, inepuizabila resursă creatoare a Europei. Ne dăm seama că "oboseala" sau "decadenţa" continentului nostru este iluzorie: rezerve multiple aşteaptă, în colţurile mai puţin celebre ale Europei, să fie puse în valoare. Ne dăm seama mai ales de complexitatea şi de bogăţia spiritualităţii europene. Cine spunea că Europa se repetă pentru că nu mai are nimic să ne înveţe? Adevărul este chiar contrar. Europa se reînnoieşte neîncetat, căci neîncetat ea îşi lărgeşte orizontul şi multiplică contactele şi dialogurile. Cea mai bună dovadă o constituie tocmai aceste mii de intelectuali din Est; ei au lucruri noi să ne spună, ei au încă valori necunoscute să ne dezvăluie. Şi toate aceste valori spirituale sânt ale noastre, căci ele sânt creaţii ale aceluiaşi geniu european care a produs un Cervantes, un Pascal, un Shakespeare, un Goethe.

Europa nu se repetă niciodată, căci ea este făcută din contraste, din tensiuni şi dialoguri, din complementarităţi. Nici un provincialism nu rezistă mult timp dialogului. Or, Europa este prin excelenţă pământul ales al dialogului.

Vai! Dialogul implică libertate. Este mai ales foarte important să nu uităm acest mic detaliu".

Zaharia SÂNGEORZAN

Mel RAMOS: Monterey Jackie

Bălcescu

Pentru dorul lui de ţară,
Ţării-n veci de el i-e dor!
Zări străine-l îngropară
Însă duhu-i, călător,

Se înaltă şi coboară
Pururi peste un popor.
Pentru dorul lui de ţară,
Ţării-n veci de el i-e dor.

Şi nici visului povară,
Nici istoriei dator,
Ni-l alegem, iar şi iară,
Soartei noastre păzitor,

Pentru dorul lui de ţară!...

Cioran

Iconoclastul domn Cioran,
Mutat în frîncul idiom,
Ar fi putut fi un ţăran
În Răşinari, la fel de om.

Din scepticismu-i suveran
Nălţat-a veacului un dom,
Iconoclastul domn Cioran,
Mutat în frîncul idiom.

Cu paradoxul, an de an,
S-a contopit şi, tom cu tom,
Neantului megaloman
Il a lui prête son nom -

Iconoclastul domn Cioran!

George CORBU

„Poeme vesele şi triste scrise prin cîrciumi comuniste"

(urmare din pag. 7)

Poetul solitar şi sărac (n-are nici semne de punctuaţie) devine cronicarul grozăviilor cotidiene în care "totul e-n ordine", se mai rupe un cablu transoceanic, mai moare "un poet cu gura plină de iarbă", ofiţerul stării civile împerechează nume "în vid". Singur, lîngă o gură de canal ascultă mările "cum urcă în apartamente". Învinsul are adesea viziunea magică a unui triumf derizoriu: **"Am văzut călăii/cum atîrnau spînzuraţi/de umbra ştreangului nou".**

Recuzita? Altfel decît cea a poeţilor "blestemaţi", ea e deschisă "modernităţii", maşinării exotice populează versurile ce pastişează ambiţiile unei epoci "de aur": **"Iarăşi confund frigiderul cu liftul/telefonul cu ceasul deşteptător/oglinda somnoroasă cu televizorul/primăvara cu o peliculă eastman color".**

La cozile de lapte se stă "de parc-ar rula Papillon", pomul de Crăciun e împodobit cu becuri de 6 vaţi şi cu ghirlande de şpan, iar poetul îşi duce la tîmplă ca pe un ghioc, cutia de conserve. Ipostazele romantice sînt astfel activ subminate; Ion Chichere vădind priceperea de a-şi amenda modelele din care e departe de a-şi face icoană, tot astfel pune o surdină "hazului" excesiv ce-l duce adesea prin diluţie la fabule minore şi nu-şi refuză un dialog cu fetişurile "lumii vechi": **"Dulce proletariat/dresat cu lozinci/marşul continuă/chiar fără opinci/cînd ţii în braţe/un cartof fotografiat/şi aplauzele sînt fotografiate".**

Cum înainte de a fabrica o societate prosperă vom produce săraci, e de aşteptat o recrudescenţă a acestei poezii boeme consolidîndu-şi armura de fum şi eternă pagubă în citadela inexpugnabilă a cîrciumii fatal "tradiţionale", arborînd steaguri de neîngenuncheată vanitate. Ceva din duhul pierit, de aproape inexplicabilă strălucire al Stelarului transpare în versuri ca acelea mai înainte citate. El e cu evidenţă un clasic al genului (accesul la cultură a făcut din Dimov şi Tudor George nişte "rataţi" în domeniu) şi l-am simţit rostindu-se edictual, lapidar, în sentinţe teribile, încărcate de sarcasm graţie mai junelui său emul Chichere.

Acum cînd teatrul trufiilor propune zgomotoase nume "de afiş" unei opinii publice tulburate de reverii şi spaime, cînd s-ar părea că nimeni nu mai scrie şi nimeni nu mai citeşte nimic, iată, mai există poeţi. Cum acesta, cu nume curios, Chichere, mult prea înzestrat pentru a nu încerca să-l scoatem din haloul provincial în care ni s-a propus. Dar să-l privim într-un autoportret: **"Trece pe stradă un cal fiţi atenţi:/e un adevărat eveniment social/chiar pe bulevardul republicii trece/căzut pe gînduri un cal/fiţi atenţi parcă nici nu e cal/ci alt animal dintr-o rasă uitată/îl duce de frîne un ţăran şi mai slab/şi calul urmează ca o erată".**

Autoportret, desigur. Mai trebuie precizat în ce ipostază se regăseşte poetul?

Ţăranul?

Calul?

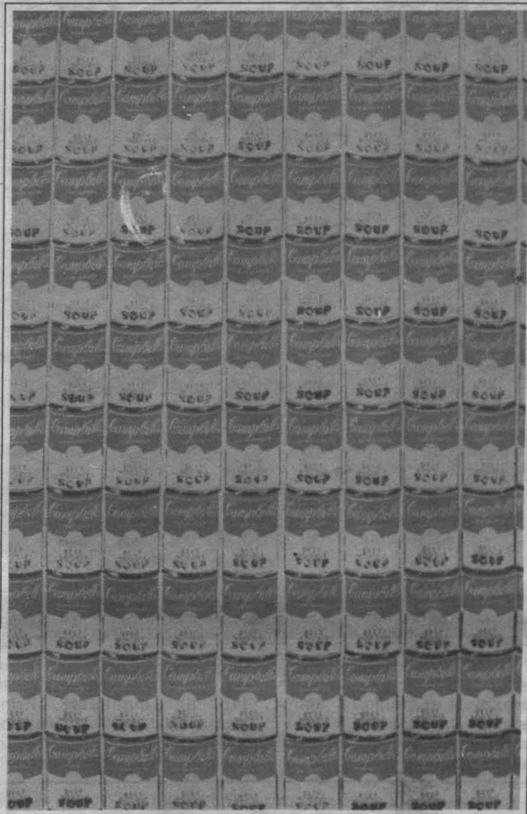
https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TEATRU

REFUZUL (sau provocarea) MODELULUI

Despre *Gaiţele* s-a format de mult opinia că este prin excelenţă o piesă care oferă actorilor şansa unor mari roluri. În special cele trei personaje feminine - Aneta, Lena şi Zoia - sînt o explozie de umor şi pitoresc. În cazul lor, ca şi în acela al personajelor lui Caragiale, nu e de neluat în seamă, astfel, modelul impus de un şir întreg de interpretări anterioare. În Aneta Duduleanu au jucat, între altele, actriţe ca Lucia Sturdza Bulandra şi Sonia Cluceru. Cu mici diferenţe de temperament şi stil, ele au creat o imagine scenică a rolului ce va fi identificată relativ repede cu cea literară. Prejudecata se instaurează fără drept de apel: aşa şi numai aşa arată "gaiţele" lui Kiriţescu. În spectacolele de spirit tradiţional, în care incisiva comedie de moravuri triumfă nu o dată, se ajunge, în cele din urmă, să se anticipeze unele reacţii, gesturi, momentele de efect sigur în general. Comicul de caracter are totdeauna un cuvînt hotărîtor de spus. El devine emblematic pînă şi pentru actriţele ce nu depăşesc tiparele epigonismului. Aneta, Lena şi Zoia reprezintă în piesă un nucleu satiric de forţă maximă. Portretele lor se individualizează pe linia definirii unei mentalităţi, a unor tipologii dinamice, cu treceri bruşte şi spontane de la mitocănia agresivă la inconştienţa hilară. Nucleul intrigii însă, tragic ca premisă conflictuală, nu gravitează - oricît de paradoxal ar părea - în jurul lor, centrul lui de greutate fiind relaţia Margareta-Mircea. Tocmai acest fapt conferă comicului o dimensiune grotescă, neagră, situîndu-l undeva între cel de tragicomedie absurdă şi melodramă cinic parodiată. Dintr-o asemenea perspectivă, proprie teatrului ce se va scrie începînd cu anii '50, personajele (de la clanul Duduleanu la ţîfnoasa Fräulein şi episodica Zamfira) au cu toatele pregnanţă, oricînd putînd să pună în dificultate şi interpreţi cu experienţă.

Un motiv destul de serios, aşadar, de a fi privit cu o oarecare teamă, înainte de a-l vedea, spre spectacolul de la Academia de Teatru şi Film. Nu sînt cumva *Gaiţele*, m-am întrebat, o încercare ce va depăşi, acceptînd chiar că sînt talentaţi, puterile actoriceşti ale unor studenţi din anul IV? Nu puteam să nu mă gîndesc mai ales la *amănuntul* că o parte din personaje au vîrsta senectuţii şi

Andy WARHOL: O sută de cutii de supă Campbell

altele au trecut bine de prima tinereţe. Surpiză, totuşi! Viitorii actori se descurcă de minune în roluri, au maturitate şi ştiinţă compoziţională în ceea ce li se cere să facă, sînt lipsiţi de inhibiţie, spectacolul lor neavînd nimic comun cu un exerciţiu artistic formativ, cu atribuţii predominant pedagogice. Actorul Florin Zamfirescu, profesor împreună cu Doru Ana la clasa ce dă majoritatea interpreţilor, citeşte şi tratează "fragmentul" de viaţă provincială descris de dramaturg într-o manieră de veritabil regizor. Desigur, nu e la prima ispravă de acest fel. Realizase, de exemplu, tot cu studenţi, acum cîţiva ani, o ingenioasă versiune de spectacol după *Visul unei nopţi de vară*, iar ceva mai recent, amintindu-mi că a fost un strălucit Ion, montase, la un teatru din Chişinău, *Năpasta*. În *Gaiţele*, performanţa sa regizorală depăşeşte însă aşteptările. În afară de aceea a lui Manea, în ceea ce priveşte originalitatea, nu cunosc alta care să-i stea alături. Dar poate că nici Manea nu a împins reformulările aşa de departe. La el suferă modificări cu precădere Margareta şi Wanda. Una e o Ofelie angelică, o pîlpîire gata să se stingă, o boare mistică dispărînd în "oglinda larg-ovală încadrată în argint", cealaltă e o utopie, o ficţiune a minţii unui ins ce doreşte să evadeze dintr-un mediu sufocant, încît scenele dintre ea şi Mircea se consumă în întregime pe întuneric, la o tensiune aparţinînd mai degrabă misterului decît realului. Urmarea acestor reformulări, determinate de dorinţa de a se obţine contraste extreme, a fost o dilatare enormă a poeticului.

La Florin Zamfirescu, spre deosebire de Manea, poeticul nu are pondere în spectacol. Radicalismul viziunii sale se edifică pe cu totul alte coordonate. Dintre care, de fond pentru structura şi noutatea metaforei scenice mi se par a fi ideea de a înfăţişa lumea piesei lui Alexandru Kiriţescu ca pe o lume moartă şi ideea de a o transpune scenic într-un dublu registru stilistic: caragialean şi cehovian. În scenografia lui Dan Toader, student la Academia de artă, semnul dominant e un sicriu uriaş, cu capacul ridicat, căruia îi revin de îndeplinit multiple funcţii. În jurul lui, deasupra şi înăuntru, e o vînzoleală fantomatică, faţă de personaje se adoptă o atitudine de discretă distanţare, au un aer vag impersonal, compoziţiile sînt uşor stilizate, epurate de pitorescul în sine şi de accente apăsat naturaliste. În acest mod se atenuează cu subtilitate inconvenientele pe care le prezintă vîrsta interpreţilor. Afirmaţia lui Ov. S. Crohmălniceanu ("Comedia începe caragialean, ca să sfîrşească într-o tăcere apăsătoare, cehoviană") se materializează în profunzime, coerent, nu doar ca nişte coperţi de spectacol. *Vorbăria* intens colorată, mereu în expansiune, alternează cu tăcerea, uneori de o exacerbată disperare, alteori de o nedisimulată bufonerie. Amestecul acesta de două modalităţi stilistice, aparent opuse, întăreşte impresia de convenţie în care e posibil şi plauzibil, totodată, orice. Însăşi Margareta se transformă după moarte într-o vedenie, devenind o prezenţă obsesivă, poate pentru a sublinia culpa, dar şi ca o nostalgie a unei purităţi pierdute. În finalul spectacolului, personajele se reîntorc în cavou, adică acolo de unde au ieşit, întrucît li se termină porţia de viaţă ce le este conferită, pentru două-trei ore, de puterea magică a actului teatral.

Nu încape îndoială, spectacolul lui Florin Zamfirescu, deşi confirmă o vocaţie regizorală certă, este în primul rînd rezultatul căutării pentru interpreţi a unei relaţii cît mai convenabile cu textul. Din fericire, ea a fost şi găsită. Judecaţi în grup, studenţii-actori dovedesc calităţi: jocul lor e inteligent, nuanţat, proaspăt, cu stîngăcii, superficial cîteodată, dar nu artificial, fiindcă sînt capabili să simtă şi să redea personaje complicate. Liliana Pană e credibilă în Aneta Duduleanu, compoziţia sa nu e simplă chestiune de machiaj, ci se remarcă prin vervă şi haz. Cristina Dogaru (Lena) creionează un portret notabil, combinînd detaliul fizic cu cel psihologic. Cristina Buburuz este în Zoia o revelaţie. Îşi joacă masca realmente cu naturaleţe şi o cascadă de efecte. Lioara Bradu, în Margareta, are sensibilitate, crispări isterice, dar şi o durere înăbuşită. Ilinca Goia în Wanda reţine nu atît prin ceea ce dezvăluie, cît prin ceea ce ascunde, frumuseţea nefiindu-i singurul atu la îndemînă. Anca Dinu o interpretează pe Colette în datele unei "poze" frivole. Georges şi Iordache Duduleanu sînt caragialeşti (în interpretarea lui Bogdan Vodă şi respectiv Sorin Cociş), prin reacţiile şi violenţa lor ţîmpe. Luana Stoica în Fräulein mizează pe ticuri de atitudine, dar şi pe caricaturizarea rostirii; Afrodita Androne (Zamfira) pe un umor frust, afişînd gesturi şi tonuri şarjate.

Cineva m-a întrebat la pauză dacă îmi place "aiureala". Nu i-am răspuns. Îmi era clar că a uitat unde se află. Mi-am răspuns, în schimb, mie, la sfîrşit: da, îmi place! Nu vreau nicidecum însă să se înţeleagă că fac din *Gaiţele* un eveniment teatral. E un spectacol tineresc, cu regie novatoare, personală, cu interpreţi talentaţi, care acoperă, în ciuda unor neîmpliniri, a unor intenţii neduse la capăt, tot ceea ce am scris pînă aici despre el. Chiar dacă *voci* ca aceea cu "aiureala" se vor mai auzi.

Ion COCORA

ETNOGRAFIE

HOME

"Un articol de gazetă este scris în trepidaţia întîmplărilor cotidiene, şi nu poate fi înţeles, în toată dreptatea, decît de cel care îl ceteşte în această trepidaţie"

Nae Ionescu

"Home" îi spun englezii sau "Heim" - denumesc germanii acel loc unde totul îţi dă sentimentul cosubstanţialităţii, al cosangvinităţii, al echilibrului, ordinei şi armoniei - în realitate loc aproape pierdut sau de mult alterat - cu natura, cu Cosmosul, cu oamenii, cu limba ... de tipul "rîul, ramul mi-e prieten numai mie."

Astfel m-am simţit în spaţiul expoziţiei, recent inaugurate (5.02.1992) la "Muzeul ţăranului român", intitulată simplu: "Artă ţărănească - achiziţii noi" (organizatori Georgeta Roşu şi Dan Ştefănescu). Eram *singurul* vizitator dintr-o sîmbătă - fapt "normal", după cum mi-a destăinuit amabila studentă la cibernetică, Sorina Bathory, paznic de sală, ghid, vînzător de bilete sau de diverse alte surse de venituri (cărţi, afişe, ouă incondeiate) pentru ea însăşi şi pentru muzeu. Consolidarea clădirii - a cărei piatră de fundaţie a fost pusă în 1912, dar s-a desăvîrşit de abia în 1946, clădire concepută de arhitectul N.Ghika-Budeşti la disperatele apeluri ale lui Al. Tzigara-Samurcaş, consolidarea acestui palat în stil neo-românesc, adaptarea lui cerinţelor muzeistice moderne - costă imens.

Cred în dl. Horia Bernea (directorul "Muzeului ţăranului român"), în devoţiunea sa, din fragedă pruncie, autentică, nefardată - faţă de potenţialul artistic popular autohton. Cred că dacă şi-a părăsit pentru o vreme atelierul de pictor sau lungile popasuri în vecinătatea unor lăcaşuri născătoare de sevă morală - n-a făcut-o degeaba. Şi-a asumat, într-un fel, soarta lui Francisc Şirato - pictor deopotrivă - şi ce pictor! (1877-1953) - care s-a străduit împreună cu amintitul Samurcaş să adune şi să selecţioneze cele mai reprezentative opere, ieşite din mîna ţăranului român - salvîndu-le de la pieire. "Toată ţara e un muzeu!" se afirma la începutul secolului. Într-o bună parte din ea au intrat buldozerele "epocii de aur", o altă parte a luat calea colecţiilor şi muzeelor străine - în fine, căci avem şi noi un Dumnezeu, majoritatea pieselor, "valută forte" pentru spiritualitatea naţiei, se află, din păcate, încă în depozite.

Sper că acest articol nu-l vor citi numai specialiştii - deşi, de prin 1978, cînd s-a desfiinţat "Muzeul de artă populară" (Palatul Ştirbey din Calea Victoriei) - nici ei n-au prea avut ocazia să se simtă "at home".

"Muzeul satului" este altceva. Şi să nu uităm că - de pildă - celebra Casă Mogoş, cu care se mîndreşte, a fost adusă din Gorj de către Tzigara-Samurcaş şi montată în interiorul provizoriului muzeu, vechea Monetărie a statului abandonată, pe locul unde se află acum viitorul muzeu al ţăranului român. De ce spun viitor? Pentru că, de fapt, el funcţionează abia într-o sală a răposatului Muzeu al Partidului Comunist Român ("moştenitorul legitim" al Palatului Ghika-Budeşti de la Şosea) cu intrarea prin strada Monetăriei colţ cu bulevardul 1 Mai (s-o mai numi aşa?). Urmînd exemplul lui Tzigara-Samurcaş, Horia Bernea a achiziţionat (printre multe altele) o biserică de lemn din Lunca Moţilor - judeţul Hunedoara, pe care o va sădi în parcul dinspre bd. 1 Mai, anulînd efectul stînjenitor (ce cuvînt blajin!) pe care l-a exercitat asupra noastră, decenii în şir, mozaicul proslăvind victoria PCR. Paradoxal (pentru unii), dar imperios - în pofida sărăciei care ameninţă să umple golul din drapelul tricolor post-revoluţionar, devenind emblemă - "Muzeul ţăranului român" achiziţionează incontinuu. "Memoria este singura şansă a viitorului nostru", scrie Bernea în prefaţa catalogului-afiş. Împotriva memoriei a existat un întreg plan de distrugere, ce aproape a reuşit. Cît mai sînt "piese vii într-un context viu" să strîngem! Altminteri, doamnelor şi domnilor, civilizaţia ţărănească piere sub ochii noştrii - atraşi deocamdată de înavuţiri rapide (boutique-uri, firme, maşini, vile...).

"Ţăranul e cuprins de nostalgia obiectului care pe noi ne indispune prin calitatea lui ordinară şi de prost gust, dar care pe el îl încîntă fiindcă seamănă cu cele văzute în casa «boierului» (citeşte orăşeanului)... tot ce are aspectul de aurărie, bogăţie, sclipitor şi care-i excită fantezia şi aviditatea" (Francisc Şirato, "Cugetul românesc", 1922).

În această postură - de a salva ceea ce mai e de salvat - ignorat de public (televizorul a devenit zeul fiecărei vetre, căci spectacolele, restaurantele, schiul, voiajurile costă mult, prea mult pentru oamenii cinstiţi), tratat ca şi cum nu ar fi vorba despre noi, despre identitatea noastră (îndelung contestată într-un anume perimetru), "Muzeul ţăranului român" - adică Horia Bernea şi colaboratorii lui - clădesc şi tezaurizează pentru viitorime. Cu plecăciune, cu plecăciune...

Ruxandra GAROFEANU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

V. DEMETRIUS

Prin nu ştiu ce insignifiantă întîmplare, cel dintîi roman pe care l-am parcurs a fost *Monahul Damian* de V.Demetrius. Abia ieşisem din copilărie, şi impresia procurată de acea lectură nu putea fi, desigur, de natură estetică. Uitată, cu timpul, ea a rămas, totuşi, în memorie ca un ecou, ca o atmosferă şi, ori de cîte ori reîntîlnesc pe o cale sau alta numele scriitorului, acesta încă apare ca o mică lumină în ceţuri îndepărtate.

Recitit după aproape o jumătate de secol, cu prilejul reeditării la "Porus", romanul din 1928 al lui Vasile Demetrius declanşează inevitabil alte mecanisme ale conştiinţei, solicitînd mai mult obiectivitatea cercetătorului, decît subiectivitatea lectorului ingenuu, nu, totuşi, fără a reactualiza şi ceva din emoţia adolescentului care descoperea prin *Monahul Damian* eposul romanesc. Intelectul deprins a opera clasificări, situări istorico-literare proiectează automat scrierea în contextul bibliografic din care editorul a deteşat-o, context proiectat la rîndul său în peisajul prozei narative al unei epoci.

Publicată în ediţii priceps, aproape toată, între anii 1913-1928, proza lui V.Demetrius e o componentă definitorie a aşa-numitei de către Lovinescu "poezii epice urbane". A acelei "poezii epice" care, prin caracterul ei, poate fi considerată replica la ceea ce Călinescu prezintă, în *Istoria* sa, drept "micul romantism provincial şi rustic". Dacă prin Delavrancea, Coşbuc, Brătescu-Voineşti, parţial I.A.Bassarabescu, s-a instaurat în literatura naţională de la sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru un climat de poezie a patriarhalităţii (climat "romantic" în accepţia nedogmatică a termenului, chiar dacă unele dintre structurile lirice şi epice prin care a fost creat sunt mai curînd clasice) -, geniul propriu al epicii de inspiraţie urbană (şi nu numai) a unui V.Demetrius, Al.Casabanu. I.A.Bassarabescu (în parte), M.Dunăveanu, ca şi a unor prozatori din perioada interbelică (Ion Peltz, Carol Ardeleanu, G.M.Zamfirescu, Sărmanul Klopstock ş.a.) este, aşa zicînd, micul realism. Sub influenţa naturalismului exercitată îndeosebi prin Maupassant şi a prozei ruseşti (Cehov, în special), scriitori dintre cei mai de seamă ai momentului de separare a veacurilor, de la consacratul Caragiale la debutantul Sadoveanu, atrag în vizorul creaţiei prozastice zone ale societăţii şi, implicit, aspecte ale condiţiei umane ignorate pînă atunci. Interesul multor novatori - şi-am dat numele cele mai reprezentative - se îndreaptă şi chiar rămîne fixat definitiv asupra lumii celei mai obişnuite, asupra existenţei terne de fiecare zi, asupra omului de rînd. Nimic spectacular în operele acestora. Epicului tensionat sau monumental îi iau locul scenarii modeste, expuneri de situaţii obişnuite, relatări de fapte şi întîmplări adesea banale. Personajele nuvelelor, ale povestirilor şi ale celor cîteva romane apărute de la începutul secolului pînă la primul război mondial nu sunt "eroi", ci - s-ar putea spune, împrumutînd sintagma lui Musil - "oameni fără însuşiri": inşi fără contur individual memorabil, şterşi.

Roy LICHTENSTEIN: Femeie cu pălărie înflorată

N-ar fi, poate, cu totul impropriu a susţine că o seamă de prozatori români de acum aproape o sută de ani au intuit, sub impulsul mişcării naturaliste, signifianţa "micului fapt adevărat", reliefată de "noul roman" francez. Cu mijloace artistice rudimentare, ei au surprins o anume faţă, pe cît de anodină pe atît de adevărată a umanităţii. Nu ei sunt, evident, primii zugravi ai vieţii celor mulţi, fără nume, dar sunt cei dintîi (şi V.Demetrius este *primus inter pares*) care au descris-o neutru, fără duioşii sau indignări, fără "tendinţă" manifestă. Prin aceasta micul realism devine un revers nu doar al "micului romantism" şi nici doar al sămănătorismului şi al poporanismului, ci şi al simbolismului. Nuvelistica lui Demetrius şi a celorlalţi prozatori ai lumii mărginaşe e replica narativă la poezia lui Bacovia, Raşcu, P.Nemţeanu, D.Botez. Poeţii cîntă urîtul submetropolitan şi provincial, naratorii îl descriu. Şi cum acest urît include tragicul, tragicul neştiut - revelat de Mihail Sorbul şi G.M.Zamfirescu în "comedii amare" - s-ar putea zice că piesele lui V.Demetrius şi ale celorlalţi primi făuritori ai "poeziei epice urbane" sunt "nuvele amare" şi "romane amare". Neafişat, "umanul" acesta exercită prin definiţie o funcţie de critică socială. Drept consecinţă, "curentul" în care se integrează, vitalizîndu-l, proza lui Vasile Demetrius poate fi numit, pentru simetrie cu "micul romantism provincial şi rustic" - "micul realism social şi critic".

Ca exponent notoriu al acestui "curent", autorului *Tinereţei Casandrei*, al *Monahului Damian* şi al altor vreo cinci romane, al unor culegeri de nuvele precum *Puterea farmecelor, Dragoste neîmpărtăşită, Vagabondul, Norocul coanei Frosa* îi revin merite de ordin istorico-literar mai importante decît cele recunoscute de Lovinescu şi Călinescu. În absolut, judecăţile se cer, natural, altfel întemeiate. Fapt este că *Monahul Damian* şi alte proze - şi tot aşa multe dintre piesele lirice cuprinse în *Trepte rupte, Canarul mizantropului* şi celelalte volume de versuri - suportă şi azi o lectură critică.

Pentru cititorul atent de orice condiţie intelectuală, numele lui V.Demetrius rămîne, la o jumătate de veac după stingerea la 15 martie 1942 a purtătorului, un punct luminos în contextul prozei româneşti din primele trei decenii ale secolului.

Pro V. Voiculescu

(urmare din pag. 5)

sufletul. E un aspect al poeziei voiculesciene care - cred eu - nu poate fi pe deplin elucidat decît în cadrul problematicii creştine, pe linia unei poezii de autentică inspiraţie religioasă, al cărei vîrf îl constituie volumul *Poeme cu îngeri*, 1927. Sub egida Gîndirismului, ortodoxismul şi autohtonismul formează cadrele în care poetul stilizează o inspiraţie mistică de sorginte mai veche: o caligrafiere simplă şi elementară a legendelor biblice, plină de graţie şi puritate, asemenea icoanelor ţărăneşti pe sticlă, un manierism care, laicizîndu-se sau nu, se prelungeşte pînă azi în lirica noastră.

Există, fără îndoială, un prag iniţial şi iniţiatic al existenţei, pe care-l putem numi *paradisiac*, plan în care se mişcă eul voiculescian. Omul lui Voiculescu este un om al începuturilor. Peste drama lui lăuntrică adie mereu o boare de rai, căci totul se petrece într-un fel de grădină tulburată de prezenţa secretă a unui şarpe. O zare de purităţi aurorale respiră în versuri, chiar şi atunci cînd termenii lirici devin foarte senzuali, chiar şi atunci cînd Erosul umflă arterele fiinţei: dincolo de gesturile de îmbrăţişare ale îndrăgostiţilor, se întrevăd Principiile înseşi, încleştate între ele, în urzeala indeşirabilă a Totului. Împinsă la extrem, demonizată de propria-i aspiraţie spre absolut, iubirea apare aproape întotdeauna ca o mistică a Erosului, implicînd extazul spiritual şi deopotrivă prăbuşirea pasională.

Este destul de ciudat că V.Voiculescu, care de-a lungul a cîtorva volume de versuri n-a scris o singură poezie de dragoste, se împlineşte, în finalul existenţei sale, într-o suită de sonete consacrate iubirii, - culme indenegabilă a lirismului nostru din anii '60.

Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare, scrise între 5 decembrie 1954 şi 20-21 iulie 1958, constituie o experienţă artistică singulară, şi nu numai în aria literelor noastre. Prin subordonarea lor, în punctul de pornire, la o operă-model - în speţă, sonetele lui Shakespeare - ele se indică singure ca o operă de epigonism; dar prin forţa lor lirică, prin plasticitatea expresiei româneşti, care nu sunt cu nimic tributare modelului ales, ele se impun ca un miracol al poeziei noastre. Ca şi la poetul englez, *Ultimele sonete*... sunt consacrate exclusiv iubirii. Eros dual: căci, pe de o parte, dragostea este exerciţiu spiritual suprem; pe de altă parte, ea se manifestă ca o forţă pasională devastatoare, aproape tragică. Ca aspiraţie, şi mai mult ca realizare a unui prag de nobleţe umană, Iubirea e identificată cu Poezia: ea primeşte din partea acesteia girul unei biruinţe asupra cărnii şi efemerului: genialitatea eului liric care-şi cîntă dragostea conferă acestui cîntec durata peste timp, participarea la eternitate:

Noi doi lăsa-vom lumii un duh ce nu se schimbă,
Căci noi şi veşnicia vorbim aceeaşi limbă.

De aceea, Iubirea, ca şi Poezia, are un rol orfic: să transforme suferinţa în bucurie şi frumuseţe:

Ca o fecioară, vorba îşi dă virginitatea
Doar mirelui, poetul, iar scrisul e o nuntă...

Alchimia poetică îşi trage eficienţa magică din rostirea numelui celui iubit, transmutaţie a cuvîntului de rînd în vers nemuritor, rezumat al marelui Cosmos:

Dar albelor formule
Le mai lipsesc silabele: rostesc numele tău:
Închis, fără de moarte, doar într-un singur vers,
M-a sărutat pe gură întregul univers.

La celălalt pol, însă, iubirea lasă să irumpă în sufletul amantului o văpaie care nu mai poate fi deosebită de contrariul ei, de ură. Explozia de patimă, acest cutremur al fiinţei, pune în pericol tiparele morale înseşi. În vîltoarea pasiunii, ierarhiile lumii se răstoarnă: viciile devin virtuţi, cerul se deschide sub degetele unor "îngeri perfizi":

În slujba ta stau puse-n genunchi - să nu le cruţi -
Putemicele-mi vişii întoarse în virtuţi...

Sau:

Şi-ademenind lumina cu îngerii-ţi perfizi,
În iadul tău tragi cerul şi astfel mi-l deschizi...

Astfel, alternînd între brutalitatea şi suavitatea expresiei, între resemnare şi entuziasm, între o iubire care îmbogăţeşte şi alta care-i oferă numai dispreţ şi trădare, între decepţia care-i stîrneşte invective şi credinţa că se va salva prin poezie, într-o posesiune concretă pe care nu vrea s-o mpartă "nici chiar cu Dumnezeu", şi alta în care se simte refăcînd arhetipul platonic al androginului, V. Voiculescu ne face părtaşi în *Ultimele sonete*... la inepuizabila metamorfoză a unui sentiment care înscrie una din legile fundamentale ale Firii:

Perechea este ţelul, porunca sacră-a firii:
Stîrniţi de ea, vulturii se caută prin spaţii,
Delfinele iau marea în piept, să-şi afle mirii,
Chiar stelele în ceruri se-njugă-n constelaţii.
...
Tăiat în jumătate şi-n pulberea zdrobirii,
Cum am să port eu singur poverile iubirii?

Ca şi la Blaga, căruia Erosul i-a iluminat ultimele creaţii, cîntecul de lebădă al lui V. Voiculescu e un imn cu petale adînci al Iubirii. *Ultimele sonete*... constituie - repet - momentul suprem al liricii sale şi una din marile izbînzi ale poeziei de dragoste româneşti.

Acesta este - schiţat extrem de sumar - Poetul. Dar el este numai o proiecţie în eternitate a Omului V. Voiculescu, - model inegalabil de biruinţă orfică asupra suferinţei, de conştiinţă artistică neîntinată de nimic, de rectitudine morală exemplară. Nu noi, care nu ştim destule despre eroismul lui zilnic, despre martiriul prin care a trecut în anii săi de nedreaptă captivitate, despre credinţa sa nezdruncinată în valorile perene ale spiritului uman, suntem chemaţi să vorbim despre toate acestea. Acum şi aici, însă, permiteţi-mi să insist: datoria noastră, atît faţă de om, cît şi faţă de artist, este aceea de a ne aminti mereu, cu pietate, şi cu nespusă mîndrie, de un asemenea Om, de un asemenea Poet. Şi cum altfel am putea să facem mai bine lucrul acesta, dacă nu aşezîndu-l acolo unde merită - în Panteonul valorilor noastre spirituale supreme?

Cu emoţie, propun ca forurile competente să ia în discuţie cît mai neîntîrziat primirea lui V. Voiculescu ca membru *post mortem* al Academiei Române.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

366 DE ÎNTREBĂRI pentru NICOLAE STEINHARDT(XII)

(1 ianuarie 1988-11 martie 1989)

213. *Ce vă mulțumește, neliniștește la tinerii care dau examen la Institutul de Teologie? Sînt ei profeții de mîine? Au atîta har ca să devină pentru o viață ruguri aprinse ale credinței în Dumnezeu și pentru Dumnezeu într-o lume terorizată de iarna atomică?*

- Mă neliniștește (și amărăște) faptul că foarte mulți tineri socotesc preoția ca o profesiune, mai avantajoasă decît celelalte. Nu tu condică, nu tu ore fixe... Vocația celor mai mulți e funcționărească și calculată, hedonistă, pragmatică.

Nu a tuturor, har Domnului! Sunt și unii cu adevărat chemați, mai ales dintre cei care tind spre călugărire. Pentru ei se poate cu adevărat vorbi de ruguri aprinse.

Nu cred că există în lumea contemporană situație mai fericită (și mai ferită) și mai vrednică de invidie decît aceea de preot de țară într-un sat liniștit, într-o regiune frumoasă, cu oameni de treabă. În lumea de azi, un asemenea sat cuminte e un colț de rai, un liman, o rezervație a Domnului. (De vor mai fi sate.)

Cunosc în județul Năsăud (comuna Mocod) un sat curat, cu oameni evlavioși, cu un preot tînăr, cinstit, iubitor de carte, rîvnitor și calm, o grădină de om. Îmi evocă România așa cum era în vremea tinereților mele, așa cum am deprins a o îndrăgi: o formă paradisiacă a condiției omenești.

Mulți merg la Seminarul teologic ori la Institut din spirit gregar, ca oile, convinși că preoția e o treabă mai ușoară, mai rentabilă (precum și este).

N-are a face, Dumnezeu își are aleșii Săi, pe care-i cunoaște. Nu neapărat numeroși. Ei întrețin flacăra, ei nu lasă focul să se stingă. De dragul lor păzește Dumnezeu lumea. Nu-s nici cu totul puțini, sunt îndeobște neștiuți și așa modești și ascunși ce se află sunt "oamenii lui Dumnezeu" în lume. (Să ne aducem aminte și de Matriona lui Alexandru Ivasiuc, mireancă dar cu suflet înduhovnicit). Iar undele lucrării lor se răspîndesc tainic în lume).

214. *Iubirea lui Dumnezeu este un fragment de divinitate cu fața descoperită?*

- On ne saurait mieux dire. Felicitări pentru această fericită formulare. Într-adevăr (vorba lui Adrian Păunescu), a-L iubi pe Dumnezeu înseamnă a îndrăzni să-ți îndrepți ochii cugetători ai inimii către El, stînd cu fața descoperită, încredințîndu-te Lui, nădăjduind, cu și fără teamă, oricum fără șovăială, fără falsă pudoare, cu temeritate, cu (zice Francois Mauriac) nebună nădejde, cu inima doldora de emoție și fericire.

215. *Memoria zeilor să fie ultima respirație a poeziei?*

- Deloc. Poezia e viață, prospețime, împrospătare. Își poate îngădui să-i dea uitării pe zei. Poezia își creează zeii ei, mereu neașteptați. Zeii poeziei sunt nemuritori. Cîtă vreme oamenii vor avea sensibilitate, va fi poezie.

216. *Ce șanse îi acordați lui Mîșkin într-un roman de azi, unde el ar deveni vocea conștiinței?*

- Mîșkin, dintre toți eroii lui Dostoievski, mi se pare că ar fi cel mai ușor acceptat într-un roman modern. Pentru că nu este "moralist" și predicator, pentru că știe să tacă fiind totodată o ființă prin esență participatorie. Apoi e "dezarmat", e copilăros, e stîngaci și stingher, la el cunoașterea nu a omorît naivitatea și-i înfrățit cu suferința. Și nu transmite celor din jur impresia că e mai bun ca ei.

Dar astea sunt vise, dragul meu. Adevăratul erou dostoievskian potrivit unui roman de azi nu-i altul decît Petru Stepanovici Verhovenski.

217. *Satul, moralitatea lui ancestrală - nu vă îndeamnă să scrieți un tratat de etică cu note critice din literatura clasică și contemporană, avînd ca temă civilizația țărănească?*

- Acum, în preajma monstruoasei și imbecilei crime a distrugerii satelor, nici că se poate să fie treabă mai bună, mai urgentă, mai stringentă decît a scrie un asemenea tratat. E o datorie, pe care nu știu dacă scriitorii o vor îndeplini. Eu unul sunt prea îmbătrînit și șubrezit ca să mă pot înhăma la asemenea lucrare - și doresc să mă consacru cît mai mult vieții monahale.

Vom îngădui să piară civilizația țărănească și se va vedea că e ca și cum am fi extras oxigenul din atmosferă, înlocuindu-l cu azot, amoniac și oxid de carbon. Se vorbește de păstrarea mediului înconjurător dar se distruge tocmai spațiul verde și rodnic fără de care va fi numai pîrjol, paiantă, sterilitate, uscăciune și cucută.

218. *Heidegger - ce moștenire filozofică cu adevărat originală a lăsat mileniului III?*

- Cred că ideea-i centrală e a fiindului, das Seiende. O dată cu el încep oamenii să știe ce înseamnă ființarea și să fii. Heidegger, ca și Einstein, ne scoate din categorii abstracte și ne descoperă prinși între ființă și neființă, între viață și moarte, între două incertitudini: Spațiu-l și Timpul. Condiția omenească apare la el mai echivocă și mai nesigură ca oricînd. Și mai inexorabilă: căci fiind de cine e legat? De moarte.

A nu pierde din vedere că Heidegger, întocmai ca Platon, e și un mare scriitor, un artist. Și aceasta va contribui la perenitatea operei sale.

219. *Ce este realismul? Cum își trăiește destinul în romanul psihologic?*

- Realismul constă, pentru scriitor și artist, a nu asculta decît de el însuși și de viață (așa cum i se arată, cum o vede și o simte el). Orice altă metodă de lucru e romantică ori scelerată. (Scelerată, desigur, de vreme ce așa-zișii realiști au îndrăznit să numească realistă o literatură absolut imaginară.)

220. *CÎNTAREA CÎNTĂRILOR anunță pe Orfeu?*

- Îl anunță pe Orfeu, pe Dante și Petrarca, pe Francisc din Asiza și pe Hristos.

221. *Mozart și Esenin?*

- Nici că se poate apropiere mai nimerită, mai inteligentă, mai încîntătoare. Da, Esenin e un mozartian, un pur, un înger în trup de huligan, un cinstit și o jertfă. Esenin, ca și tînărul erou din *Căința*, ia asupră-și vinovăția. Ca și Mozart, transcede binele și răul și se refugiază în paradisiac.

O dată cu Esenin intrăm în lumea culpei asumate, adică a nevinovăției. Esenin este o ființă mozartiană, e tîlharul cel bun de pe cruce, e un produs și el al civilizației rurale (ea îl va fi trezit, îl va fi ferit de afundarea în abjecție), pentru el poezia a devenit catharsis, vaietul lui prevestește, cred, mîntuirea.

222. *Magicul e teritoriul metaforelor care refuză să fie oglinda poeziei?*

- Magicul (vraja) e ipostaza rea a poeziei. Metaforele sunt deviate, sucite, răsucite, oglindesc ambiții și voința de putere, sunt folosite în scop *interesat*, și li se răpește caracteristica lor mozartiană și principală: absoluta dezinteresare.

223. *Unde se ascunde azi Hristos, de lumea nu-l vede, nu-l cheamă, nu-l recunoaște, nu-l ascultă?*

- Nu se ascunde, dragul meu, e aici, printre noi, veșnic prezent. *Noi* suntem cei care *ne* ascundem de El, care nu-L vedem. Lumea e aceea care nu vede, nu cheamă, nu ascultă. Împărăția cerurilor, a spus, nu e nici aici, nici acolo, e înlăuntrul nostru. În sarcina noastră va fi să-L căutăm și să-L aflăm. Dacă gîndim că vom da de El în cutare punct ori cutare colț de stradă, nu-l vom întîlni în veci. Grija noastră, șansa noastră stă în a ne deschide ochii... A ni-i deschide larg.

224. *Vă rog să construiți o sintagmă unde o idee să fie memoria destinului care ați fi dorit să vă recunoască.*

- Memoriile pe care unii dintre noi - vîrstnicii mai ales - le scriem nu sunt altceva decît încercarea de a îndrepta asprimea destinului, de a da vieții noastre un oarecare sens, o oarecare noblețe, o oarecare putere, de a răpi destinului ceva din cruzimea lui și nevolniciei noastre ceva din lașitatea ei.

225. *În vechime, istoria își crea zeii, dar fără să-i terorizeze. În lumea modernă, istoria se identifică aproape întru totul cu condiția umană. Cum suportă conștiința exilul și coșmarurile istoriei?*

- Aceasta-i întrebarea principală pe care și-a pus-o mereu generația trăiristă, din tinerețe și pînă la căruntețe. I-a fost dat să cunoască (bine) și exilul și coșmarul istoric. Le cunosc și eu, chiar acum: și "exilul interior" și coșmarul istoriei pe care, zi de zi, trebuie să-l înfrunt. Niciodată oamenii nu au trăit mai implicați în istorie ca de la 1914 încoace. Eliade: teroarea și absurdul istoriei. Noica: să ieșim din istorie. Bun sfat, dar greu practicabil. Păltinișul a fost o întîmplare, o raritate, un ghelir, o șansă realizată în ciuda probabilităților (una la douăzeci de milioane). Esenin a izbutit să iasă din istorie. Asta-i problema: cum să ne ferim conștiința de asalturile nemiloase ale istoriei? Asta-i artă, asta-i dexteritate, asta-i esența: păzirea ei necontaminată de ispitele istoriei, de tristețile nimicitoare ale exilului.

226. *Asediul noutăților ideilor critice dintr-un tratat de estetică vă blochează intuiția, impresiile în aspirația dumneavoastră de a le pune la îndoială originalitatea?*

- Îmi displac profund tratatele de estetică. Deșertăciune a deșertăciunilor. Nu cred în originalitatea ori rostul ideilor critice "noi" pe care se complac să le etaleze. Așadar nu izbutesc să mă blocheze. *Trec* pe lîngă ele.

227. *Ce admirați mai mult în poezia lui Bacovia?*

- Ceea ce admiră mai toată lumea: autumnalul, ploaia, melancolia ploilor de toamnă (care la el nu-s numai melancolie ci și putere, stihie, zeitate). Ca în vestitul roman al lui Flémir Bourges: Les oiseaux s'envolent et les feuilles tombent.

Bacovia - din acest punct de vedere, al toamnei, al lacustrului, al ploii stihiale, pe *toți* îi întrece, chiar și pe Verlaine.

228. *Vă rugăm să comparați feminitatea Natașei Rostova cu cea a Emmei Bovary.*

- Tocmai că doamna Bovary - spre deosebire de Natașa Rostova - îmi pare lipsită de feminitate! Nu e o pasionată, aparține speciei de oameni care nu știu ce să facă *din* și *cu* viața lor. Păcat strigător la cer, va fi sancționat cu moartea. Dar Flaubert nu e numai drept, e și milos: sinuciderea i-o acordă din milă, ca să dea nițică demnitate unei biete vieți atît de irosite. Emma Bovary își înșeală soțul din plictis, prostie și nepricepere. Adulterul e pentru ea un drog. Poate că principala ei lipsă aceasta este: lipsa de feminitate.

229. *Sînt sigur că ați citit MINIMA MORALIA (Andrei Pleșu). Ați descoperit în aceste texte "modelul Noica"? Ce idei originale ați intuit eseurile lui Andrei Pleșu?*

- MINIMA MORALIA e o lucrare noiciană, fără îndoială (cu citate clasice care l-ar fi mulțumit pe Noica). Însușirea cărții stă în lipsa de originalitate a soluțiilor: autorul se supune întru totul moralei, se încadrează în *rînduială*, conform învățăturii și îndemnurilor lui Noica. Mai presus de orice, Noica asta prețuia: intrarea în ordine, de aceea îl și bucurase călugărirea mea: am intrat și eu într-o rînduială.

230. *Care ar fi fost destinul de scriitor al lui Boris Pasternak astăzi?*

- Cred că ar fi fost un gorbaciovist înflăcărat. Deși nu cred că ar fi fost privit fără de suspiciuni.

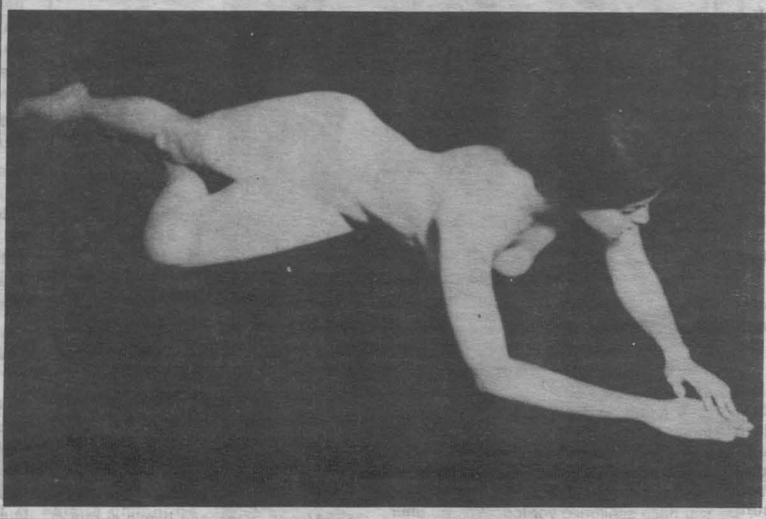
Zaharia SÂNGEORZAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Mimmo ROTELLA

Viaţă de artist

Paris, 24 decembrie 1968

John de ANDREA: Imagine înclinată

Am părăsit Roma la început de octombrie. Îl întîlnisem pe negustorul de tablouri Lello Politi, care-mi propusese să-mi vîndă maşina sa, în schimbul unui număr de opere de-ale mele. Acceptasem. Aveam de mult intenţia să-mi cumpăr o maşină. A lui era o Lancia Flavia 1500 decapotabilă, producţie 1965. M-am dus s-o iau la Viareggio unde Politi locuieşte împreună cu familia lui: am făcut iute formele de vînzare-cumpărare şi, după două zile, am plecat spre Milano. Am rămas acolo trei zile, cît să fac unele reparaţii: capota nouă şi repararea geamului de la portiera din stînga. La Milano, la hotelul Manzoni, l-am întîlnit pe Pierre Restany, gata de plecare la Paris şi l-am invitat să facă drumul cu mine. Aşa se face că într-o dimineaţă, cred că eram în 4 octombrie 1968, am plecat spre Franţa. Am ajuns la Paris la ora cinci în după amiaza zilei de 7 octombrie şi, invitat de Pierre şi de soţia lui, Jeannine, m-am instalat în apartamentul lor de pe avenue Foch; la sfîrşitul lunii m-am mutat într-un studio de pe strada Bourgogne, pe care îl găsisem cu ajutorul unei agenţii. Mi-am revăzut prietenii, care m-au primit cu entuziasm. Poetul Heidsieck, pictorii Jaquet şi Leroy, César, Bob Calle, Stefano Miceli şi logodnica lui, Dominique. Am găsit oraşul foarte schimbat: mult calm şi multă indiferenţă, urmările revoluţiei din mai. Numărul poliţiştilor creşte mereu. Saint Germain agonizează.

Între timp, reiau legăturile cu toţi vechii prieteni şi cu prietenele mele. Fac două călătorii, una la Bruxelles şi alta la Londra. Viaţa artistică la Bruxelles e uşor în scădere, cea de la Londra nu există. Şi oraşul acesta s-a schimbat: acum doi ani era foarte animat. Vizitez pentru prima dată clubul Aretusa, pe King's Road, construit de Alvaro, proprietarul restaurantului cu acelaşi nume, şi pictat de Apicella. Seara întîlnesc mulţi prieteni italieni şi englezi. Mi se spune că clubul e pe ducă: la inaugurare, acum un an, era localul cel mai la modă din Londra. Cu nişte prieteni vizitez un alt local la modă, numit *Revolution*. E un fel de *Castel* de la Paris, dar mai mare, plin de fete frumoase în fuste mini. La capătul unei săptămîni părăsesc oraşul. La Paris, reintru încet în ritm.

Cartierul e în continuare plin de fete frumoase care frecventează cafenelele din piaţa Victor Hugo. Începe să fie frig şi ies rareori din casă. Din cînd în cînd mă duc pe Saint Germain, la *Flore*, sau să văd cele cîteva expoziţii care merită osteneala. Mă instalez, în sfîrşit, în strada Bourgogne, o stradă frumoasă, animată şi plină de magazine de tot felul. Apartamentul constă dintr-o cameră de zi, un dormitor, o bucătărioară şi o baie. Nu are încălzire centrală, dar am în schimb o sobă cu gaz şi un şemineu. Încep să primesc prieteni, care se simt bine la mine: seara e foarte multă linişte, te poţi crede la ţară. Aş fi vrut să văruiesc totul în alb, dar proprietarul e un tradiţionalist, legat de tapete şi de mobile vechi. L-am convins, cu greu, să ducă în pivniţă vechiturile de prost gust înghesuite în casă. Am adus apoi lucrurile mele şi masa de desen, pe care le lăsasem la nişte prieteni înainte de a pleca în Statele Unite.

Într-o seară, la autoservirea de pe Saint Germain, o întîlnesc pe vechea mea prietenă Nella, care-mi spune că a primit un telefon de la Jaky care, întoarsă din Italia unde a trăit doi ani, a întrebat ce mai fac. Jaky este o franţuzoaică foarte interesantă, atît din punct de vedere estetic cît şi psihologic: a fost o vreme cînd mă fascina; fusese marcată şi ea de experienţe grele. Nella îi dă întîlnire la *Flore*. Ne revedem: s-a schimbat puţin, s-a mai îngrăşat un pic, dar pare la fel de timidă şi nevrozată. Îmi zice că de trei luni, de cînd s-a întors din Italia, caută de lucru cu disperare. Încă mă mai interesează. Ne ducem cu toţii să luăm masa de seară într-un mic restaurant de pe Saint Germain. Vine şi Alain, fratele lui Jaky: e un băiat frumos,pare inteligent şi se ocupă de modă. E stilist la un mare magazin. Vorbim despre artă, apoi ne ducem fiecare la casa lui.

Îi telefonez lui Jaky după o săptămînă: îmi răspunde mama ei şi îmi spune că fiica-sa e la ţară. Nella m-a prevenit în ce situaţie dificilă se află Jaky faţă de părinţii ei, în special faţă de maică-sa. Aceasta e geloasă pe fiica ei după experienţele negative pe care le-a avut Jaky în Italia. Pînă şi sora ei Chantal, care fusese măritată la Genova, a trebuit să divorţeze. Jaky devenise şi mai nervoasă şi mai nefericită. Aproape că nu mai ieşea din casă şi mînca fără întrerupere. Am revăzut-o cu Nella şi ne-am dus să prînzim la Pierre, pe strada Vaugirard. În dimineaţa aceea mă sculasem cam obosit, după o noapte albă. Am luat un stimulent şi m-am simţit ceva mai în formă. M-am hotărît s-o ajut pe Jaky, dîndu-i de lucru: aveam nevoie de cineva care să lipească vechile mele colaje şi i-am propus să lucreze ca asistentă a mea, pentru 100.000 de franci vechi pe lună. Nu era o sumă de dispreţuit. Jaky a acceptat şi s-a prezentat la mine într-o luni la ora unsprezece. Orarul de lucru era de la unsprezece la patru după-amiaza. Găsise o cameră la o ziaristă care avea doi copii: în schimbul camerei, îi supraveghea pe copii şi-i ajuta la lecţii pînă la nouă seara. Era mulţumită că scăpase astfel de situaţia penibilă din familie. Munca îi plăcea: învăţa tot timpul lucruri noi şi cunoştea oameni interesanţi din domeniul artei, dintre cei care mă vizitau cu treabă.

Îmi telefonează negustorul de tablouri Tarica: vrea unul dintre colajele mele pentru colecţia ministrului Pompidou, care-i este client. Cădem de acord asupra preţului. După trei zile, primesc o scrisoare de la Pompidou, cu un cec şi cîteva rînduri de mulţumire. Primesc deseori vizita prietenului meu Constantin Tacou, care stă pe strada Bourgogne, la cîţiva paşi de mine. Cu cîţiva ani în urmă a început să-mi cumpere colajele: acum îmi cumpără o serie de tablouri noi. Mi-a adus şi un ziarist italian, Giancarlo Marmori, care mi-a cumpărat un colaj. Constantin Tacou este un om inteligent şi plin de imaginaţie. E nebun după tablourile mele, este foarte subtil în alegerile lui: îmi oferă o jumătate de milion şi un colaj vechi, cumpărat acum un an, în schimbul unui afiş mare, din 1963, cu Marilyn Monroe. Încerc să tergiversez, ca să nu-l indispun. Îi explic că acest tablou valorează două milioane şi jumătate şi că, pe deasupra, nu am intenţia să-l vînd, dar el insistă.

Într-o bună dimineaţă mă trezesc cu Lello Politi şi cu colaboratorul său Fabio Angilatti, de la Milano: vor să cumpere. Se pare că tablourile mele au mare căutare, în acest moment, la Milano. Le arăt cîteva şi ei le cumpără. Politi îmi plăteşte în parte în lire italiene, în parte în monezi de aur, pe care le ţin într-o pungă de plastic. Îmi explică că le-a scos de la Muntele de Pietate de la Paris, unde le amanetase ultima dată cînd fusese aici. E bucuros ca un copil care vede ceva ce străluceşte. A trebuit să le revînd apoi la bancă.

În noul meu apartament organizam dineuri simpatice, la care participau diferiţi prieteni. Jaky gătea foarte bine şi mîncărurile ei erau foarte rafinate. Adesea, după cină, organizam ritualuri erotice care păreau să-i placă, chiar dacă, de la un timp, refuză să mai participe. Zice că se gîndeşte pe urmă şi regretă că a participat. Păcat, căci erau în plină atmosferă suprarealistă. În ce priveşte lucrul, traversez un moment de descurajare. Îi spun prietenului meu Stefano Micela, care mă reconfortează. Şi într-adevăr, valul de vînzări reîncepe. În martie mă duc la Bruxelles pentru o expoziţie personală retrospectivă la galeria Fitzroy. Vernisajul a fost un dezastru: proastă organizare şi lipsă de publicitate. Galeria aproape că nu e cunoscută de publicul bruxellez: prezenţi în seara aceea, ca să-mi vadă expoziţia, nu erau decît cîţiva prieteni. Eram foarte abătut, mai ales fiindcă Jaky venise cu mine şi asistase la acest dezastru. Seara m-am dus să cinez cu un colecţionar italian şi cu Constantin Tacou, care venise special de la Paris pentru expoziţie şi m-am dus apoi într-o discotecă la modă, care nu avea nimic deosebit. A doua zi ne-am întors cu maşina la Paris. Cît a ţinut expoziţia, s-au vîndut două tablouri: două mici colaje foarte rare, din 1954. Cumpărătorul ştiuse ce alege.

În noul meu apartament de la Paris e un du-te vino neîntrerupt de fete frumoase.

În româneşte de Sanda APOSTOLESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro